

652
1973/2

საქართველოს
საბჭოთაო
მწიგნობრობა

1 9 7 3 6

ქართული
წიგნების კავშირი

შინაარსი

ქართული

5. მოღვათაძე — ადამიანი მოთხ- რობა. დასასრული	3
6. ზორბილაძე — ლექსები	19
7. ვარშანიძე — გაკრტიანი ლექსი	23
8. მუხომოვაძე — მარშალო ნიკოლა ნარკვევი	26

შ ე რ ი ლ ე ბ ი

9. ალანია — ეს იყო საბჭოთა მწერლების პირველი დიდი ფორუმის წინ	38
10. აბრამიშვილი — ლირიკულისა და ეპიგრამის ურთიერთ- მიმართება ნიკო ლორთქიფა- ნიძის შემოქმედებაში	40
11. ჯაფარიძე — გაზეთი და სუბ- ტროპიკული მშენებლობის გან- ვითარების საკითხები	59
12. კომახიძე — აჭარის ზღვის სანა- პორტო სასოფლო-სამეურნეო წარმოების თავისებურებანი	69
13. ბეჟინიშვილი — როგორ ამუ- შაობენ აჭარის მშენებლები	75

ხელთაწერები

14. შარაშიძე — დამსახურებული აღიარება	81
--	----

ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
შურობა

საქართველოს საბჭოთა
მწერლების კავშირისა და
აჭარის განყოფილების
ორგანო

გ ა თ უ შ ი — 1973

ნომერი — დეკემბერი

ქ. მიტისის ს.ბ. ს.ს.ს.
სახელმწიფო რესპუბლიკა

რედაქტორი ა. შონია

სარედაქციო კოლეგია: ხ. ახვლედიანი, მ. ვარშანიძე (პ. მგ.
მდივანი), პ. ლორია, აღ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაშა.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21.

ტელეფონი — 33-71.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 17.12.73, საბეჭდი 6, საგამომცემლო 5 თაბახი.
შეკვეთის № 5747, ემ 00135, ქაღალდის ზომა 60×90, ტირაჟი 2.040.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის სახელმწიფო
კომიტეტის მთავარბოლიგრაფმრეწვის ბათუმის სტამბა № 9
(ლუქსემბურგის, 20).

ნორა მორეპაძე

ს ღ ა მ ი ა ნ ი

3.

ანდრომ კონსპექტი ჟურნალ „პარტიულ ცხოვრებაში“ ჩადო და მაგიდის კუთხისაკენ მისწია. კითხვისაგან გაბურვანებული იყო, მაგიდაზე ნიდაყვდაყრდნობილი ოცნებას მიეცა. მეორე ოთახიდან ქალის ფეხის ხმა ისმოდა, ეტყობოდა, ნინო ოთახს ალაგებდა. ანდრომ ჟურნალი ისევ აიღო, გადაფურცლა და ამ ორიოდ წუთის წინ წაკითხულ გვერდს ისევ გადაავლო თვალი, რამდენიმე წინადადება თავისთვის გაიმეორა, მერე ზეპირად თქვა და ჟურნალი ისევ მაგიდაზე დადო. სამსახურის შემდეგ ყოველდღე თითო საათს თავის თავზე მუშაობდა, საინტერესო მასალებს სწავლობდა, ეცნობოდა სხვათა პარტიული მუშაობის გამოცდილებას, უდარებდა საკუთარი მუშაობის მეთოდს და ხალხთან ურთიერთობის ახალ-ახალ გზებს ეძებდა. ვინც არ უნდა ყოფილიყო, — ქალაქკომის აპარატის მუშაკი, საწარმო-დაწესებულების ხელმძღვანელი თუ რიგითი მუშა, ცდილობდა, უპირველესად მისი ხასიათი ამოეცნო და იმისდამხედვით ემოქმედა. აკვირდებოდა მათ მოთხოვნილებებსა და შესაძლებლობებს. განსაკუთრებით უდგებოდა იმათ, რომლებიც დიდ პრეტენზიებს აცხადებდნენ, ასეთი ადამიანები უკმაყოფილო, მიზეზიანი და დაუნდობელი არიან. საქმე არ უყვართ, თავს კეთილად აჩვენებენ, მაგრამ როგორც კი დროს გიშოვიან, ყელში წაგიჭერენ.

„პარტიულმა ხელმძღვანელმა, — ფიქრობდა იგი, — ბევრი რამ უნდა დათმოს პირადი, რომ მისი სჯეროდეთ, სწამდეთ. წინააღმდეგ შემთხვევაში ფეხს მოიკიდებს ფარისევლობა, მამებლობა და ტოტს, რო-

მელზეც ზის, თავად მოჭრის! ხელმძღვანელობის ლაბირინთებში უნდა იარო, ფეხი არ აგერიოს. რასაც აკეთებ, უნდა გწამდეს, — თუკი ხალხისათვის, ქვეყნისათვის!“

ანდრომ მაგიდაზე თითები აათამაშა. იგი ცდილობდა საკუთარი თავის კონტროლი არ დაეკარგა, როგორც ფიქრობდა, ისე ეკეთებინა. ადამიანის არსებობა მაშინ არის გამართლებული, — იტყოდა ხოლმე იგი — როცა ერთ აგურს მაინც დადებ ხალხის საკეთილდღეოდ!

საკმაოდ დიდი დრო გასულიყო. ჩამავალი მზე იხედებოდა ფანჯარაში. ანდრომ მკლავები შეავარჯიშა, ფეხი გამართა — გაიარ-გამოიარა, თუმცა გონებაში კვლავ ფიქრები უტრიალებდა. ჩვეულება ჰქონდა, როცა რასმე მოიფიქრებდა, დიდხანს კრიტიკულად ამოწმებდა, გონებაში სწონიდა, მსჯელობდა.

ნინო ტელევიზორს უყურებდა, მაგრამ ეტყობოდა, ვადაცემა არც ისე საინტერესო იყო და, ქმარი რომ დაინახა, ყურადღება მასზე გადაიტანა. ანდრომ სავარძელი მის გვერდით დაიდგა.

— ძველი ფილმი, — თქვა მან.

— ჰო.

მაგრამ ანდრო მაინც ინტერესით უყურებდა. მერე ქალს ჰკითხა:

— ბიჭი მეცადინეობს?

— კი.

ანდრო ბიჭის ნიშნებით უკმაყოფილო იყო — დღესაც ისტორიაში ხუთი მიუღიაო. იცოდა, რომ ბიჭს ხუთი არ ეკუთვნოდა. დღიურში რომ ჩაიხედა, არ ესიამოვნა, მაგრამ არაფერი უთქვამს, შვილს დღიური წინ დაუგდო და გამობრუნდა. სხვა რამ იყო საჭირო, რომ ბიჭს ბეჯითად ესწავლა. რჩევა-დარიგება არ სჭრიდა, არც დატუქსვა.

— დღიური ნახე? — ჰკითხა ცოლს.

— კი.

— არ მჯერა იმ ხუთიანის!

— ოთხი რომ მიეღო?

— იმ ხუთიანს აჯობებდა!

ქალი სავარძელში წამოიწია. თითები ერთმანეთს გადააქდო და ნიდაყვებით სავარძლის სახელურს დაეყრდნო.

— ჯერ ბავშვია, მეტი რა ქნას?!

— როგორ თუ რა?! ნინო, არ ხარ მართალი! რა უნდა ვუთხრა ახლა მას?... იმეცადინე-მეთქი?! ემეცადინეობო მეტყვის; უკეთესი ნიშანი მიიღე-მეთქი?! ხუთზე მეტი რა მიიღოს. არადა, საგანი ხუთზე არ იცის.

— ვითომ ხათრით უწერენ?

— რა თქმა უნდა! და ამით კარგ საქმეს აკეთებენ?! სრულებითაც

არა! ბიჭი ეჩვევა მაღალი ნიშნის იოლად და, რაც მთავარია, დაუმსახურებლად მიღებას. არ ვარგა, როცა ადამიანს ყველაფერი მზამზნოვლი აქვს. რაღაცაზე ხომ უნდა იფიქროს, რაღაცაზე ხომ უნდა იზრუნოს! ჩვენი დანაშაულია, რომ ბავშვებს ყოველმხრივ უზრუნველყოფას ვაჩვენებთ. ჩვენს ბიჭს ხუთები აქვს, მაგრამ ცოდნა?! მთავარია ცოდნა და არა ნიშანი! მართალია, ნიშნით განისაზღვრება კლასიდან კლასში გადასვლა, უმაღლეს სასწავლებელში მოწყობა, მაგრამ საქმე საქმეზე რომ მიდგება და არ ეცოდინება ის, რაც უნდა იცოდეს, რა უნდა ქნას?!

— სხვები ბავშვებს ტუქსავენ, ხუთი რატომ არ გაქვსო, ჩვენ კი იმისათვის დავსაჯოთ, რომ ხუთიანი მიიღო?!

— არა, ბავშვი რა შუაშია, მასწავლებელმა დამნაშავე!

ნინომ თავი ორჭოფულად გააქნია.

— იციან, გოგის მამა ქალაქკომის პირველი მდივანია და მას არ ეწყინოსო, ხუთიანს უწერენ. კეთილი და პატიოსანი, სანამ მდივანი ვარ, ჩემს შვილსაც ხუთები ექნება, მაგრამ როცა მდივანი არ ვიქნები?.. მის გასაყვებელ საქმეს ვინ გააკეთებს?.. არავენ. მასხრად აიგდებენ, არაფერი არ იცისო.

— მგონი, ჩვენმა ბიჭმა სხვებზე მეტი იცის!

— თვითდაჯერება აფუჭებს საქმეს!

— შეიძლება!

— მასწავლებელს, ან სკოლის დირექტორს ჰგონია, თუ ჩემს ბიჭს ხუთი არ დაუწერეს, საბაბს ვუშოვი და დავსჯი! ან კიდევ, რაკი ჩემს ბიჭს ხუთი დაუწერეს, რაც არ უნდა მთხოვონ, გავუკეთებ.

— ჰმ! — ქალმა გადაჭდობილი თითები გახსნა და ისე დააცქერდა, გეგონებოდა, ითვლისო.

— სწორედ ამიტომ შეიქმნა ასეთი აზრი, ხელმძღვანელის შვილს უსათუოდ ხუთები უნდა დაუწერონ. ის კი არ იციან, რომ ამით დათვურ სამსახურს უწევენ!

— ახლა არ იკითხავ მე როგორ მექცევიან? — ჩაიცინა ქალმა, —

რაც არ უნდა ვთქვა, იმავე წამს ჩემს აზრს გაიზიარებენ, რაც არ უნდა ჩავიცვა, ყველაფერი ძვირფასია და საუცხოო. ჩემი ბავშვობის ამხანაგსაც კი ადამიანურად ვერ დავლაპარაკებივარ.

— არ ვარგა, არა!

— ვუსაყვედურო? ეწყინება!

ანდრომ ფიქრიანი თვალები ტელევიზორს მიაჩერა.

— სწორედ ამიტომ, იძულებული ვარ მოვერიდო მათ და უკარება გამოვდივარ, დიდი კაცის ცოლი ხარ და არ გვკადრულობო. ჰმ! რა სასაცილოა.

— ან ძალიან თუ გეფერებიან, — განაგრძო ქალმა, — მოგიხმარონ უნდათ!

ანდრო წამოდგა, გაიარ-გამოიარა, მერე ტელევიზორს ხმა დაუწია და შუა ოთახში გაჩერდა.

— ჩვენც ხომ ადამიანები ვართ?!

ქალმა ყოყმანით მიუგო:

— ვფიქრობ, უფროს-უმცროსობაში ჯერ კიდევ მცდარი გაგებაა!

— რა არის ამის მიზეზი?

— ძნელია თქმა!

— არა, — ანდრომ ჯიბეებში ხელი ჩაიწყო, იატაკს დააჩერდა, — უბრალო რამ არ ესმით და უკიდურესობამდე მიდიან — ირღვევა ნორმალური ურთიერთობა, იკარგება ადამიანის ღირსება... იმით კი არ უნდა შეაფასო ადამიანი, თუ რა თანამდებობა უჭირავს, არა, იმისდამხედვით თუ როგორი პიროვნებაა თვითონ. როგორ ვთქვა და ჩვენში ბევრისათვის ჯერ კიდევ უცხოა ნამდვილი ჰუმანიზმი. რისთვის იბრძვის ადამიანი? — უკეთესი ეკონომიური პირობებისათვის, სახელისათვის. ესთვისებები დასაგამობი როდია, მაგრამ იგი არ უნდა გამომდინარეობდეს მხოლოდ სურვილებისგან. თუ უკეთესი ეკონომიური პირობები გინდა, იმუშავე ერთგულად, სახელი გინდა? — ჰქმენ ისეთი რამ, რაც უკვდავყოფს!

— კი, თქმა უფრო იოლია!

— ვიცი!

— მაშ, რატომ გიკვირს?

— არ მიკვირს, მაგრამ...

— მაგრამ მაინც გიკვირს! — გააწყვეტინა სიტყვა ცოლმა.

— თუნდაც ასე იყოს, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ვერ ვხვდები, რა ხდება და რატომ ხდება!

— ჩვენთან სკოლაში, — თქვა ქალმა, — არიან პედაგოგები, რომლებიც მხოლოდ პირადულიდან გამოდიან.

— ჰმ, ვერ გამიგია, რა არის იმაზე უფრო ძვირფასი, როცა საერთო სახალხო საქმეს აკეთებ?! იზრუნო მხოლოდ კუჭისათვის?!

— ზოგი კი პირიქით ფიქრობს!

— უბედურებაც ეს არის! ასეთი ხალხია ჩვენი საზოგადოების წინსვლას რომ აფერხებს, — ოთახში გაიარა ანდრომ, — მაგრამ ეს დროებითია, დროებითი!

კარი გაიღო და ოთახში გოგი შემოვიდა. ორივემ ერთდროულად შეხედა ბიჭს.

— გაკვეთილები მოამზადე? — ჰკითხა მამამ.

— კი. — თავი დააქნია ბიჭმა.

— ხუთიანებზე თუ... გუშინდულად?

ბიჭმა წყენით ტუჩები აიბზუა.

— გაკვეთილები ვიცი! — თქვა მან.

— შევამოწმებ, დილით სკოლაში ისე არ წახვალ, სანამ გაკვეთილს არ ჩამაბარებ, ახლა კი დაისვენე.

უკვე მერამდენე დღეა მამას მისი ნიშნები არ მოსწონს. რაც უნდა კარგად მოუყვეს გაკვეთილი, მაინც საყვედურობს — ტექსტს ზეპირად ნუ ამბობ, დამოუკიდებლად იაზროვნეო. მასწავლებელი კი აქებს, როცა გაკვეთილს სულმოუთქმელად ჩაარაკრავებს, კლასის გასაგონადაც ამბობს, აი ასე უნდა გაკვეთილს მომზადებაო, და ხუთიანს უწერს. თუ ზეპირად არ ისწავლა გაკვეთილი, ლაპარაკი უჭირს, მოფიქრებისას ყოყმანობს, და მასწავლებელი ესაყვედურება, წავიზარმაცებიაო. დაბალი ნიშანი რომ მიიღოს, მაშინ შინ აიკლებენ, ცუდად სწავლობო.

ნინო აღვა.

— მოდი, გოგი, დაჯექი.

გოგიმ მორიდებით ჩაუარა მამას, თვალებში ვერ შეხედა, ჩაჯდა სავარძელში და ტელევიზორს მიაჩერდა.

— გადავიღალე, კარგი იყო კინოში წავსულიყავით, — უთხრა ცოლს ანდრომ, — გულს გადავაცოლებდი!

— უკვე გვიანია.

ანდრო ახლა ბიჭს მიუბრუნდა.

— გოგი, დაუძახე ბიძია ვალერიანს, მამამ გთხოვა, ჭადრაკი ვითამაშოთო, — მხარზე ხელი გადაუსვა, — აბა, გაიქეცი.

ვალერიანი კარის მეზობელი იყო, ღურგლად მუშაობდა სამშენებლო-სარემონტო კანტორაში. ოთხი შვილი ჰყავდა, უფროსი უმაღლეს სასწავლებელში აბარებდა, ვერ მოეწყო და აგერ ორი თვეა არაფერს აკეთებს. ანდროს უყვარდა ვალერიანთან საუბარი, თავისუფალ დროს ჭადრაკს თამაშობდნენ ხოლმე. თბილი კაცი იყო, ოჯახიც თბილი ჰქონდა.

— სასმელი გვაქვს? — იკითხა ანდრომ.

— კი, ერთი ბოთლი კონიაკია! — ქალმა ეჭვით გადახედა, — დალევას აპირებთ?... გვიანია!

— თითო სირჩა... არასოდეს უპატივცემულოდ არ გამოვეუშვია! ოთახში ბიჭი შემოვიდა.

— ჩავიცვამ და მოვალაო.

ჩამოხვეწა. ანდრომ შუქი ჩართო. ცოტა ხნის შემდეგ ქუჩაშიც აინთო ლამპიონები. გრილი საღამო იყო, სასეირნოდ გამოსულიყვნენ და ნელა მიბაასობდნენ. მოხუცებს სახლის წინ დაბალი სკამები გამოეტანათ, ზოგსაც გასაშლელი ალუმინის სავარძლები და ქუჩის პირას ჩამომსხდა-

ჩიყვნენ. რამდენიმე ბიჭი სპორტული შარვლებითა და კეტებით ხასხას
კუთხეში იდგა და ოხუნჯობდა.

ანდრომ პერანგის საწელოები წამოიკარწახა, ჭადრაკი გამეორდა და
დაელოდა ვალერიანის შემოსვლას.

ნინო ახალ ჟურნალ-გაზეთებს ათვალეირებდა დივანზე ჩამომჯდარი.

— შეიძლება? — იკითხა კარებში ვალერიანმა.

— მობრძანდი, მობრძანდი! — ერთდროულად უთხრეს ცოლ-ქმარმა.

ვალერიანი საშუალოზე მაღალი, გამხდარი იყო. ხელები დაკოყრი-
ლი ჰქონდა და მარცხენა ხელის საჩვენებელი თითი — სახსარში წაწყ-
ვეტილი. ჯერ კიდევ ახალგაზრდობაში ხელი ხერხში მოჰყოლია. ანდრომ
სტუმარს სკამი მაგიდასთან დაუდგა.

— ხომ არ მოგაცდინე? — ჰკითხა მან.

— არა, არა, პირიქით, მიხსენით! — გაიცინა მან, — ცოლის საყვე-
დურებმა ამიკლო, ეს მინდა, ის მინდაო. თქვენ ჯვარი გწერიათ, შეგნებუ-
ლი ადამიანები ბრძანდებით, ჩემი ცოლი კი რასაც დაინახავს, ყველა-
ფერი უნდა!

— ჰა, ჰა, ჰა... რას იზამ, — გაიცინა ანდრომ, — ასეთია ქალები!

— უჰ, ნუ მეტყვი!

— თქვენ მეუღლეზე საყვედური არ გეთქმით, — ჩაერია საუბარში
ნინო, — ძალიან კარგი ადამიანია!

— კი, ბატონო, ვინ ჩივის ცუდიაო, მაგრამ... მაპატიეთ, ჩემს ქალ-
ზე ლაპარაკით შეგაწყინეთ!

— რატომ გგონიათ? — უთხრა ანდრომ და მაგიდასთან დაჯდა.

— უჩემოდ ერთ დღეს ვერ ძლებს, ისე კი სული ამომიყვანა ყელ-
ში! — სიცილით თქვა ვალერიანმა.

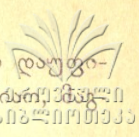
— ქალს ეპატიება, რადგან ქალია! — ანდრომ ჭადრაკის დაფა გა-
შალა და ფიგურები დააწყო.

— მართალია, — მიუგო ვალერიანმა და პირველი სვლა გააკეთა.

— ო, რა ხარტ კაცები?! — ღიმილით თქვა ნინომ.

რამდენიმე სვლა ზედიზედ გააკეთეს, მერე დაფიქრდნენ. გატაცებით
თამაშობდნენ. ხანდახან ბავშვებივით წალაპარაკდებოდნენ ხოლმე. პირ-
ველი პარტია ანდრომ წააგო, ინანა, რომ ძალზე სუსტი სვლა გააკეთა.
მეორე პარტია უფრო გაბედულად დაიწყო, ერთგვარი ჟინითაც. გოგი
მათ თამაშს მაგიდაზე ნიდაყვდაყრდნობილი უყურებდა. იგი მათზე უფ-
რო ერკვეოდა კომბინაციურ სვლებში და ზოგჯერ შენიშვნასაც აძლევ-
და — ასე არ უნდა გეთამაშათო.

ნინომ დაბალი მაგიდა დივანთან მისწია, გვერდით სავარძლები და-
უწყო და კონიაკი, თხილი და ვაშლი გამოიტანა.

— ესეც ასე! — თქვა ანდრომ და მხედარი შესწირა.

— ძალიან კარგი! — ჩაილაპარაკა ვალერიანმა და მხედარი დაუფიქრებლად აიღო, მერე დააკვირდა და წამოიძახა, უპ, ეს რა მიქნაო, მასწავლებელს რამ უკვე გვიანი იყო, მესამე სვლაზე დაშამათდა.

— ასე ვიცით ჩვენ! — ნიშნის მოგებით უთხრა ანდრომ.

ათი დაიწყო. მესამე პარტია ჩქარი ტემპით გაითამაშეს — ვალერიანმა ორივე ხელი მაღლა ასწია, გნებდებო. მერე დაბალ მაგიდასთან სავარძელში დასხდნენ. ჭიკები ნინომ შეავსო. ვალერიანი თავს შორს იჭერდა, სათქმელს ვერ ამბობდა, თუმცა ცდილობდა, ბუნებრივი ყოფილიყო. ანდრომ გრძნობდა მის უხერხულობას, მორიდებას და შინაურული ტონით ელაპარაკებოდა, მეგობრულად მხარზეც დაჰკრავდა ხოლმე ხელს. დაილოცეს და თითო სირჩა კონიაკი გადაჰკრეს.

— როგორ მიდის ბინის მშენებლობა? — ჰკითხა ანდრომ და თხილი გატეხა.

— ცუდი ხის მასალა გვაქვს.

— ცუდი?!

— დიახ, კარგი გამომშრალი არაა.

— ჰმ! იგივე მეორდება. — თქვა ანდრომ თავისთვის.

— გაკეთებულს ფასი არა აქვს, მობინადრეები საყვედურობენ, ხან ფანჯარა არ იკეტება და ხან კარი.

ანდრომ ჭიკები შეავსო.

— იოლად გადაიან! — თქვა მან.

— ჰო, ჩქარობენ გეგმის შესრულებას! — ვაშლი ხელში შეატრიალა, მერე უთაზე გახლიჩა და ერთი ნახევარი თეფშზე დადო. — მშრალი მასალა დასამუშავებლადაც კარგია.

ანდროს ფარული ნერვიულობა ყელში მოეხინა, ჭიკა აიღო, ხელში ეჭირა და ისე დასცქეროდა, თითქოს სათქმელი ვერ ენახა.

— საქმისადმი სიყვარულს გაუძარჯოს! — თქვა მან ღუმილის შემდეგ, — პატიოსან მუშას!

ვალერიანი გადაიხარა, ჭიკა აიღო და თავის დაკვრით დაეთანხმა. არ დაუღუვია.

— მეუხერხულება, ბატონო ანდრო, მაგრამ მაინც უნდა გთხოვო.

— გისმენ!

— ცუდად ნუ გამიგებ, — თავი მორიდებით დახარა, — ბიჭი მყავს უმუშევარი და რა ვქნა არ ვიცი, სად მოვაწყო... ვიფიქრე, ჩემთან ვამყოფებ-მეთქი, მაგრამ არ ქნა და მაინცდამაინც არც მე მინდოდა. ისეთ საქმეს მინდა ხელი მოჰკიდოს, ცხოვრებაში რომ გამოადგება.

ანდრომ დაკვირვებით შეხედა.

— შენ შენი პროფესია არ გამოგადგა?

— როგორ არა, მაგრამ მას ინჟინრობა უნდა, აიჩემა, მანქანათმშენებლობა მინდაო.

ანდრომ სავსე ჭიქა მაგიდაზე დადგა და სავარძლის საფარს დაეყრდნობა.

— ძალიან კარგი სურვილია, დაიწყოს მუშაობა და დაუსწრებლად განავრძოს სწავლა. ჩვეხი ახალგაზრდობის ნახევარზე მეტი დღეს ასე სწავლობს. სწორიცაა, მეტ გამოცდილებას იღებენ!

ვალერიანმა თავი მორიდებით შეაქანა.

— მას დასწრებული უნდა!

— იმიტომ რომ მუშაობა და სწავლა ერთად უფრო ძნელია, ვეღარ იხეტილებს. არ ვართ მშობლები მართალი. ბავშვს შრომას არ ვაჩვენებთ და შემდეგ უჭირთ! რა არის ამაში ცუდი, მოეწყოს მანქანათსაშენ ქარხანაში რიგით მუშად და შევიდეს უმაღლეს სასწავლებელში?! მგონი ეს მის ღირსებაზე მეტყველებს! ვიცი მშობლის გული — შენი შვილი გინდა სხვებს არ ჩამორჩეს. და აი სწორედ ეს არის მშობლების შეცდომა. ბავშვი არ უნდა მიეჩვიოს უსაქმურობას. თქვენი ვაჟი უკვე ორი თვეა არაფერს არ აკეთებს. გავა დრო და ისე შეეჩვევა ხეტიალს, რომ მერე რომც მოინდომოს, სამუშაოს გულს ვერ დაუდებს. სანამ ხარ, შენი იმედით იცხოვრებს!

— მეც ასე ვფიქრობ, მანქანათსაშენ ქარხანაში დაიწყოს მუშაობა.

— რა თქმა უნდა. ახლა იგი მონახავს მასავით უსაქმურს და მთელი დღე იხეტილებენ. ქარხანაში გაიცნობს ახალ კოლექტივს, ჩაებმება საერთო საქმეში და შემდეგიც უკეთესი იქნება. ბავშვს თავიდანვე უნდა შეექმნას ისეთი პირობები, რომ შემდეგ თავად იკვლიოს გზა ცხოვრებაში. ვიცი, მას არ მოშივდება და არც მოწყურდება, მაგრამ ჭამა ხომ ყველაფერი არაა!

ვალერიანმა ჭიქა ხელში შეატრიალა, თვალს არ აშორებდა.

— თქვენ ხომ არ მომიწყობდით?

— სად?

— მანქანათსაშენ ქარხანაში.

ანდრო დაფიქრდა.

— კი, მაგრამ ჩემი დახმარება აუცილებელია?.. მიდით, უარი თუ გითხრათ, მაშინ ვნახოთ. მე გავიგებ, აქვს თუ არა ადგილი, თუ ადგილი აქვს და უარი გითხრათ, პასუხს მოვთხოვ!

— გმადლობთ!

— ასე, ჩემო ვალერიან. ისე ნუ გამიგებ, თითქოს დახმარება მიჭირდეს, არა! უკეთესი იქნება, თქვენი შვილი თუ თავად მივა ღირეკტორთან და იზრუნებს თავის საქმეზე. კარგი ახალგაზრდაა და გზას არ უნდა აცდეს. ეს თითოეული ჩვენგანის ვალია. ბევრი საკუთარ შვილს თვი-

თონვე ღუპავს. არიან ისეთი მშობლებიც, რომლებიც შვილს წვიმაში
პურისათვის არ გზავნიან. რა გამოვა მისგან? არაფერი! იგი ატყუდება
თვის ივარგებს და არც სხვისთვის!

ვალერიანმა თავი ასწია, თვალებში შუქი ჩადგომოდა.

— ხატქვამს გაუმარჯოს! — თქვა მან და ჭიკა დასცალა.

— გაუმარჯოს! — თავი დაუკრა მასპინძელმა.

4.

ანდრომ ზარის ღილაკს თითი დააკირა

— გამოიძახე მძღოლი! — უთხრა მან პირად მდივანს.

გოგონა უსიტყვოდ გაბრუნდა. პირველმა მდივანმა გასაღებები აი-
ლო და ადგა.

— ზავილდეთ, — მიმართა მან მეორე მდივანს და კარებში გზა დაუ-
თმო.

მანქანა გარეთ იცდიდა. თერთმეტი საათი იქნებოდა. მზე უკვე სათ-
ვალთვალზე იდგა და ცოტა ცხელოდა კიდეც. იასონი მანქანასი ჩასხდ-
ხეს და, როცა ხაატასა ადგილიდან დაიშალა, ანდრომ მძღოლს სთხოვა ბა-
ზარში მიმეყვანეო. მეორე მდივანი გრანობდა, რომ სადღაც სეაოქმება-
ზე მიდიოდნენ, მაგრამ სად, ვერ მიმავდარიყო. ასე იცოდა სულაძე ანდ-
რომ, გამოიყვანებდა ზან მას, ხან განყოფილების გამგეს და ქალაქს შე-
მოივლიდნენ. მასქანა ცენტრალუო ქუჩაზე მისოილდებდა. იასონე მან-
არეს ძაღალი სახლები წამომართულიყო და ალაგ-ალაგ იველ ორსართუ-
ლიან სახლებს თავა იაე დადგარიდნენ, თითქოა ჩაყლაყვას უაიოებენო.

— ნელა იარე! — გააფოთილა ანდრომ მძღოლი.

მანქანამ სვლა შეანელა. ანდრომ ყუიადლებით ათვალიერებდა გაზო-
ნებს, ეზოების შესასვლელებს და ზოგჯერ კინოთეატრს, რომლის წინ,
მოედანზე, ხალხი ჯგუფ-ჯგუფად იდგა. მეტი წილი ახალგაზრ-
დები იყვნენ. ერთგან რამდენიმე ბიჭი შეჯგუფებულიყო და გაზონის მოა-
ჯირზე ფეხი შეედგა. ერთს პალმის ტოტზე ჩაველო ხელი. მანქანა გა-
ჩერდა. კუთხეში მდგომ მილიციელს ანდრომ ხელით ანიშნა მოსულიყო.
მილიციელი მანქანის კართან გაიჭიმა.

— რა არის ის?! — ჰკითხა ძეცრად პირველმა მდივანმა.

მილიციელი დაიბნა.

— ვერ ხედავ, გაზონებს რომ აფუჭებენ!

მილიციელმა ყმაწვილებს გახედა.

— თუ გინდა გიბრძანონ! რას აკეთებ აქ!.. სუფთა ჰაერზე სეირნობ?!
4

— მესმის, ამხანაგო... — მილიციელმა მხედრული სალაში მისცა,

მაგრამ ვიდრე სიტყვას დაამთავრებდა, მანქანა დაიძრა. ჩაუხვიეს ქალაქის მეორე ცენტრალურ ქუჩაზე, რომელსაც ძველი ორსართულიანი ალაგ-ალაგ სამსართულიანი სახლები გასდევდა. პირველ სართულზე მუშაობდა ლაზიები, საპარკმახეროები და რამდენიმე სასადილო და რესტორანი იყო. ხალხის მოძრაობის რიტმით მიხედვით, რომ ქალაქი პატარა იყო. ზოგი ისე გადაჭრიდა ქუჩას, თითქოს ორღობე ყოფილიყო, ან ხისქევე ისე საუბრობდნენ, თითქოს სოფელში ყოფილიყვნენ ჩრდილში. ჩქარი ნაბიჯით მიმავალი იშვიათად თუ გამოჩნდებოდა. არავის არსად არ მიეჩქარებოდა და არც ვინმეს საღმე აგვიანდებოდა. ანდრო ქუჩებს რომ გასცქეროდა, ეს შენობები, მაღაზიები და მოძრაობა, წარმოდგენილი ჰქონდა უახლოესი ათი წლის პერსპექტივაში. ამ ათი წლის მანძილზე ბევრი რამ გაკეთდებოდა, ამ ქუჩაზე წამოიშორებოდა ხუთი რვასართულიანი საცხოვრებელი სახლი, დაპროექტებული იყო სამი თორმეტსართულიანი შენობაც.

მანქანა ბაზრის წინ გაჩერდა.

— მეორე გასასვლელში დაგველოდები! — უთხრა ანდრომ მძღოლს.

ბაზრის წინ ხალხი ირეოდა, ფარდულეებში, რომელიც შესასვლელთან აქეთ-იქით იყო ჩარიგებული, საქონელი პირდაპირ გარეთ გამოეყიდათ და გამყიდველი არც კი ჩანდა. ხორაგით ხელდატვირთული ქალი და კაცი ბაზრიდან გამოდიოდნენ. იქვე კარებთან მათ ფეხებში ებლანდებოდათ ბოშა ბავშვები.

— სინკა, ლილა, კარგი ინგლისური ბრიტვა! — გაიძახოდნენ დაბალი ხმით.

ანდრომ მეორე მდივანს გადახედა.

— ხედავ?! — უთხრა მან.

უცებ მილიციელი გამოჩნდა და მყისვე ბოშა ბავშვები ხალხში მიიმაღლნენ.

— ჰმ! მამაძაღლები! — ჩაილაპარაკა მეორე მდივანმა.

— არაფერი არ ეშველებათ! — შეესიტყვა ანდრო.

— ეს ჩვენი ბრალია, რას იტყვის ხალხი, მაღაზიაში ერთ ცალსაც ვერ ნახავ, ისინი კი ხელზე ვაჭრობენ! რა ქნას მყიდველმა?! ჰმ! სხვა ქალაქიდან შემოაქვთ!

— დღესვე გავიგებ! — და მან მილიციელს გადახედა, რომელიც ხალხში ტრიალებდა, რომ ბოშა ბავშვები გაერევა. ისინი ბაზარში შევიდნენ, დახლებს შორის მიდიოდნენ და აქეთ-იქით მწვანლისა თუ ხილის ფასებს კითხულობდნენ, გამყიდველებს ათვალეირებდნენ, სასწორს თვალს ატანდნენ, თუ როგორ იწონებოდა საქონელი. ზოგმა იცნო ისინი და მორიდებით გვერდს უვლიდა. მერე ბაზრის დირექტორი გამოჩნდა, და ახლოს მისვლა ვერ ჯაბედა და შორიდან ადევნებდა თვალს, თავისი ხა-

ლხი გააფრთხილა, ყურადღებით ყოფილიყვნენ. დახლებს შორის გაბრაზდნენ. მერე გარშემო შემოუარეს და გარეთ გავიდნენ. გასასვლელთან კუთხეში ნაგავი ეყარა, ეტყობოდა, ჯერ კიდევ მანქანას არ ჩამოეყვდნო. ბაზრის დირექტორმა მათ გასასვლელამდე მისდია. მერე შეძინეს მათ ქალაქკომის პირველმა მდივანმა ნაგვის გროვას მიაქცია ყურადღება. ფერი ეცვალა.

ისინი მანქანაში ჩასხდნენ.

— ჭავჭავაძის ქუჩაზე, — გადაულაპარაკა მძღოლს ანდრომ და მეორე მდივანს მიუბრუნდა, — უპასუხისმგებლონი არიან!

ბოშა ბავშვები ბაზრის უკან გასულიყვნენ და კუთხეში მოფარებით ვაჭრობდნენ. ანდრომ მანქანა გააჩერა. მეორე მდივანი გაუშვა გასაგებად — რამდენად ყიდდნენ უსაშიშრო სამართებელს. ბოშა ბავშვები მიხვდნენ, მანქანიდან გადმოსული ძია კაცი მათკენ მოდიოდა და თავად შეეგებნენ, ერთმანეთს სიტყვის თქმას არ აცლიდნენ, რომ თავისი საქონელი გაესაღებინათ. მეორე მდივანმა მისკენ გაშვერილ ხელებზე უსაშიშრო სამართებელს დახედა და ფასი იკითხა. ორ მანეთად ყიდდნენ თითო შეკვრას. მეორე მდივანი უსიტყვოდ გაბრუნდა. ბავშვებმა მანქანის კარებამდე მისდიეს.

მანქანა დაიძრა.

— ერთი მილიციელიც კი არ ჩანს! — თქვა ანდრომ.

— აქედან გარეკავენ, იქით მიდიან, იქედან გამორეკავენ, აქეთ გამორბიან!

— ჰმ! ხუთმაგად ყიდიან! — ჩაილაპარაკა ანდრომ.

მანქანამ ჭავჭავაძის ქუჩაზე ჩაუხვია და მშენებარე სახლის წინ გაჩერდა. მშენებლებს მეხუთე სართულის კედლები აპყავდათ. ამწეს აგური აპქონდა. მშენებლობას მაღალი ფიცრის ღობე ერტყა და ჭიშკართან დარაჯი იდგა. ქალაქკომის მდივნები ეზოში ჩავიდნენ, გარშემო ყველაფერი დაათვალიერეს, ახედეს სართულებს, გასურებული მშენებლობა მიმდინარეობდა, არავის არ გამოლაპარაკებინან. ქალაქის უბნების დასათვალიერებლად წავიდნენ. შემოიარეს ქუჩები, მაღაზიები. როცა ქალაქკომში დაბრუნდნენ, შესვენება დამთავრებული იყო. ანდრო უკმაყოფილებას ვერ ფარავდა. პირად მდივანს უბრძანა განყოფილებათა გამგეები გაეფრთხილებინა, ათწუთიან თათბირზე შემოსულიყვნენ. რამდენიმე შენიშვნა ჩაიწერა. მერე კაბინეტში განყოფილების გამგეები შემოვიდნენ. ანდროს თავი არ აუწევია, სიჩუმე ჩამოვარდა.

— ამხანაგებო, — თქვა მკაცრი ტონით პირველმა მდივანმა, — არავის დასჯას არ ვაპირებ, პატივს ვცემ თქვენს განათლებას, კულტურას, საქმისადმი ერთგულებას, მაგრამ რატომღაც იჩენთ უინიციატივობას, არ მოქმედებთ დამოუკიდებლად. საქმე კამპანიურობით არ გაკეთდება, —

მივიღოთ ღონისძიებები, ერთი ხელის დაკვრით გავაკეთოთ და ამით თავი
კმაყოფილდეთ. საჭიროა ყოველდღიური ზრუნვა, ყურადღება, ბაზარში
დღესაც იგივე მდგომარეობაა, რაც ამ ერთი თვის წინათ იყო. უნდა
თაობა, ქორვაჭრების თარეში. ქალაქის გარეუბნებში არ არის მომსა-
ხურების მაღალი კულტურა, დახლში ვხედავთ უხალათო გამყიდველებს,
ან თუ აცვიათ, ჭუჭყიანია. მუშა ყუთები პირდაპირ შესასვლელებში
ყრია და, რა ვიცი, რომელი ერთი ვთქვა! ამხანაგებო, ნუ დაველოდებით
ბრძანებებს, რომ რასაც გვეტყვიან, ის გავაკეთოთ. ისე უნდა იზოუხოთ
საერთო საქმისათვის, როგორც ზრუნავთ ოჯახისათვის. არ ვამბობ, ჩვენს
ქალაქში არაფერი არ კეთდება-მეთქი, მაგრამ ყურადღებას ნუ მოადუ-
ნებთ — ხშირად შევამოწმოთ ობიექტები, გაესაუბრეთ საწარმო-დაწესე-
სებულებების ხელმძღვანელებს. ჩვენ სხვადასხვა ხასიათის, განათლებისა
და პროფესიის ადამიანებთან გვიხდება მუშაობა და თავისებური მიდ-
გომაა საჭირო. მუშაობის მეთოდები თავად უნდა შეიმუშაოთ, თორემ
არავინ არ გეტყვით, ვის როგორ მიუდგეთ. არა, ამხანაგებო, სხვების მი-
თითებებს ნუ დაელოდებით! ყველაფერი უნდა გავაკეთოთ ჩვენი ქალა-
ქის ღირსებისათვის, მისი ზეაღინდელი ღღისათვის.. არავითარი შემრი-
გებლობა, ან მეგობრული თანაგრძნობა. მობილიზაცია გაუკეთეთ თქვენს
ძალებს და იმოქმედეთ!

ანდრო ლაპარაკობდა დაჯერებული, გულწრფელად. გამოითქვა რა-
მდენიმე ყურადსაღები წინადადება — შემოღებულიყო მორიგეობა მნი-
შვნელოვან ობიექტებზე, კვირაში ერთხელ მოხსენებოდა ქალაქკომს, თუ
რა მდგომარეობაა ამა თუ იმ ობიექტზე. დავალა ქალაქკომის მეორე
მდივანს, შეედგინა მორიგეობის სია და კონტროლი გაეწია მათი საქმიან-
ობისათვის.

თათბირი დამთავრდა. ანდრო გადაღლილი იყო და ერთხანს სავარ-
ძელში გაუწმრევლად იჯდა. მერე გასწორდა და ქალაქის სავაჭრო ბაზის
უფროსს დაურეკა.

— გისმენთ! — გაისმა ტელეფონის ხმა ყურმილში.

— ქალაქკომის მდივანი გელაპარაკებათ, — უთხრა ანდრომ.

— გისმენთ!

— ამხანაგო ლევან, თქვენ მიიღეთ თუ არა წელს უცხოური უსაშიშ-
რო სამართებელი?

— არა!

— ე. ი. გასაყიდად არ გქონიათ?

— არა!.. უნდა მიგველო ივნისში, მაგრამ ჯერჯერობით..

— მიზეზი? — გააწყვეტინა სიტყვა ანდრომ.

— არ გამოუგზავნიათ!

- ქორვაჭრებს საიდან ჩაუვარდათ ხელში?
- ვერ გეტყვით! ვფიქრობ, სხვა ქალაქიდან შემოიტანეს.
- გასაგებია! ე. ი. ნამდვილად არ მიგილიათ?!
- წელს არა! შარშან გვქონდა სექტემბერში.
- აჰა!... — ანდრომ ყურმილი დადო და დაფიქრდა — იქნებ სექ-

ტემბერში აქვთ შეძენილი და ახლა ჰყიდიან?! რაკი შეხედეს არ იშო-
ვება, გამოიტანეს! ან იქნებ სხვა ქალაქიდანაა შემოტანილი?! პირად
მდივანს დაავალა; ერთ საათში ქალაქის მილიციის უფროსი გამოცხადე-
ბულიყო ქალაქკომში. დაინტერესდა; იქნებ ვინმე იოლი გზით მდიდრ-
დება — იმ ბოშა ბავშვებთან აქვთ კავშირი?! შეიძლება მალაზიის გამ-
გემ თავისთვის გადაიხანას საქონელი და ახლა ვაჭრობს?! ანდა დაკითხოს
ბოშა ბავშვები, მათი მშობლები, სად ცხოვრობენ, რა საქმიანობას ეწე-
ვიან. მოსახლეობას უნდა განემარტოს, თუ რომელიმე საქონელი დრო-
ებით მალაზიაში არ იშოვება, ეს იმას არ ნიშნავს, ქორვაჭრებს მიცვეთ
საშუალება ითარეშონ. მოსახლეობის მხარდაჭერაა საჭირო, თორემ არა-
ფერი არ გამოვა.

კარებში პირადმა მდივანმა შემოიხედა.

— აღმასკომის თავმჯდომარეა...

— შემოვიდეს!

კარი გაიღო, აღმასკომის თავმჯდომარე ჩქარი ნაბიჯით, ალელვებუ-
ლი შემოვიდა კაბინეტში, ხელში ტყავის საქალაღდე ეჭირა. გრძელ მაგი-
დასთან დაჯდა და საქალაღდე გაშალა. ანდრომ იგრძნო, რაღაც საჭირობო-
როტო საკითხი იყო გადასაწყვეტი.

— ამხანაგო ანდრო, — უთხრა აღმასკომის თავმჯდომარემ და სიტყ-
ვა შეაყოვნა, — გვიჩივიან! ზემდგომ ორგანოებში გაუგზავნიათ განცხა-
დება!

— ვინ? — შეფიქრიანდა პირველი მდივანი.

— მობინადრები.

— მობინადრები?!

— იმასთან დაკავშირებით, თქვენ რომ მთხოვეთ...

ანდრომ მაგიდაზე თითები ნერვიულად აათამაშა.

— რაო?

აღმასკომის თავმჯდომარემ განცხადება წინ დაუდო.

— გამონასახლებ ბინაში ხალხი შეასახლეს და ახლა მათ ახალ ბინას
აძლევენო.

ღუმილი ჩამოვარდა. ანდრომ განცხადება გამოართვა, თვალში მოხ-
ვდა ცენტრალური კომიტეტის მდივნის რეზოლუცია. განცხადება ბო-
ლომდე ჩაიკითხა და აღმასკომის თავმჯდომარეს შეხედა.

— თქვენ გიჩივიან!

— დიახ, მე მიჩვიან, თითქოს ის ქალი უნებართვოდ შემესხმო
ნოს. ჩვენს პასუხს ელოდებიან. არ ვიცი, რა პასუხი გავცე!
— მდა... — თითი დაჰკრა ანდრომ მაგიდას, — თქვენ არავე
ნაშაული არ მიგიძღვით. ეს მე გთხოვეთ და პასუხსაც მე ვაგებ!

აღმასკომის თავმჯდომარეს წარბი გაეხსნა.

— თქვენ ნუ იჯავრებთ!

— მაგრამ პასუხი?

— მისწერეთ, როგორც იყო!

— ამხანაგო ანდრო!..

— მისწერეთ!

აღმასკომის თავმჯდომარემ უხერხულად იგრძნო თავი.

— იქნებ სხვა გზა გამოვნახოთ?

— ეს მეორე დანაშაული იქნება! გავაყეთე ის, რაც გულმა მიკარნა-
ხა და როგორადაც არ უნდა დავისაჯო, არაფერი მეტქმის! — სახეზე არც
სიმკაცრე ეტყობოდა, არც შიში — თვალები ბავშვით უბრწყინავდა.

— ანგარებით არაფერი არ გაკეთებულა, დავეხმარეთ ქუჩაში დარ-
ჩენილ ოჯახს... მგონი...

ანდრომ მუდარით შეხედა.

— ჩაწერეთ?

— კი.

— ქუჩაში ნუ დარჩებიან!

აღმასკომის თავმჯდომარემ ეკვით შეხედა.

— თქვენ მას იცნობთ?

— კი, ოდესღაც ვიცნობდი!

— ჩვენს ქალაქში რატომ ჩამოვიდა?

— ძალიან დიდი ისტორიაა! — ანდრო დაფიქრდა, სახეზე ახლა სე-
ვდა ეხატა, — ოცდასამი წელია არ მინახავს... — დაღუპდა, — დავაშა-
ვე და პასუხი უნდა ვაგო... — ისევ გაჩუმდა, — ქმარმა გამოაგდო სახ-
ლიდან. არ დავხმარებოდი?! იქნებ თავი არ შემეწუხებინა, რომ მას ჩვე-
ნი ნაცნობობა ეხსენებინა. მას კრინტიც არ დაუძრავს ჩვენს ურთიერ-
თობაზე.

— მდა... — თქვა აღმასკომის თავმჯდომარემ.

— აცნობეთ, როგორც არის!

— გასაგებია!

ანდროს სახეზე უსიამოვნო გრძნობა ეხატა. მარტოდ რომ დარჩა,
გული ჩაენალვლა — თითქოს მეგობართაგანი არავინ ჰყავდა, თითქოს
მთელ მის საქმიანობას ერთი ხელის მოსმით გადაესვა ხაზი. იგი ხედავ-
და, დააშავა და, მისი დანაშაული სხვებისათვის საბაზი იქნებოდა ახალი
დანაშაული ჩაედინათო — სხვები ბოროტად გამოიყენებდნენ მას. ბო-

ლომდე უნდა დაეცვა თავისი პრინციპი, არ უნდა აპყოლოდა გრძნობებს, მაგრამ ქვეშეცნულად კმაყოფილიც იყო თავისი მოქმედებით. ალბათ დასჯიან და ვინ იცის ვინ რას იფიქრებს მასზე. არ აპატიეს ერთმანეთს ანუ არაბი იგი არავის არ ამტყუნებდა.

პირადმა მდივანმა ქალაქის მილიციის უფროსის მოსვლა მოახსენა. ანდრომ ანიშნა შემოვიდესო. ესიაშოვნა კიდეც, ასეთ დროს, ამ წუთს საზრუნავი გაუჩნდა, რომ დაივიწყებს თავის ცდუნებას. და თითქოს ის, რისთვისაც მილიციის უფროსი დაიბარა, აღარ ახსოვდა, როცა იგი კაბინეტში შემოვიდა, მშვიდად უთხრა, დაბრძანდითო.

— გისმენთ! — მოაგონა თავი მილიციის უფროსმა.

— ახლავე! — და ანდრომ ხელები მაგიდაზე დააწყო, — ცუდად მუშაობთ, ამხანაგო, — უთხრა მან მერყევი ტონით.

მილიციის უფროსი დაიბნა, ვერ გაიგო, რაში გამოიხატებოდა მისი ცუდი მუშაობა, სკამზე შეირხა.

— თუ იცით, რა ხდება ბაზარში?

— არავითარ შემთხვევას არ ჰქონია ადგილი! ჩვენი მილიციელი მორიგეობს და...

— მილიციელი მორიგეობს?!..

— დიახ!

— რა უნდა ქნას ერთმა მილიციელმა იმდენ ბოშა ბავშვებთან... შემოწმეთ თუ არა, რა ხდება იქ?.. ბაზრის ერთ თავში მილიციელი რომ დგას, მეორე თავში ქორვაკრები თავს თავისუფლად გრძნობენ. დადიან ერთი თავიდან მეორე თავში და არასოდეს ერთმანეთს არ ხვდებიან.

მილიციის უფროსმა დაჯერებით შეხედა თვალებში.

— გუშინ დავაკავეთ ბოშა ქალი.

— მერე?

— საქონელი ჩამოვართეთ!

— ცუდად მუშაობთ! — უთხრა პირველმა მდივანმა, — ცუდად! გამოყევით სპეციალურად ხალხი, რომ ერთი გადამყიდველიც კი დაუსჯელი არ დარჩეს. გაიგეთ, საიდან შემოაქვთ ინგლისური უსაშიშრო სამართებელი! პირდაპირ მოუთმენელი მდგომარეობაა. ჩვენს ცხვირწინ დათარეშობენ და ჩვენ გულზე ხელდაკრეფილი კაბინეტში ვსხედვართ!

— მესმის!

— ამ ორ-სამ დღეში ყველა აღრიცხვაზე აიყვანე!

— მესმის!

ანდროს კიდეც უნდოდა რაღაც ეთქვა, მაგრამ მილიციის უფროსის სახეზე დანაშაულის შეგრძნება ეხატა. ასეთ დროს ზედმეტი ლაპარაკი მოადუნებდა სიფხიზლეს და ღუმილი ამჯობინა. მერე, როცა იგი წავიდა, ანდრომ საქალაღდე გადმოიღო, შემოსული განცხადებები გადაიკითხა.

სადღაც არსებობს ქალი,
სადღაც ეჭვების სოროც,
შეყვარებული ორში
რადგან ერთია მხოლოდ.

როდემდე უნდა ქროდეს
სულში სამუმი სევდა,
ვინაც მიყვარდა ოდეს,
ვეყვარებოდი ნეტა?..

* * *

აი, იმ ველზე...
აი, იმ ტოტთან...

მერე ცა ისე აიწია ლალისფერ ფრთეზათ,
მერე იმ ფრთების ნაზ შრიალში ისმოდა რაღაც, —
ჯერ არნახული აფეთქება ბალღური ნების,
ჯერ არგანცდილი ლოცვა და დაღლა.

მზე ჰგავდა ზვინზე წაკიდებულ უბადლო კოცონს,
მზე მონატრებით მოარული და მოალერსე,
მე ახლაც მინდა, მოგვევარდე და უგონოდ გკოცნო.
აი, იმ ტოტთან,
აი, იმ ველზე.

ძ ვ ი რ ფ ა ნ ო

ძვირფასო, ჩუმად...
ძვირფასო, ჩუმად...
ჩუმად, ხმაური მომდგარა ვიდრე,
ხედავ? ხეებიც დგანან და ღუმაწ,
ჩემი ღუმილიც არ გაგიკვირდეს.

ძვირფასო, ჩუმად...
ო, ისე ჩუმად...
რაც მოხდა მოხდა. წერტილი დავსვით,

ნუ ნალვლობ, იქნებ ლამაზმა შურმა,
საკუთარ ჩრდილში დაახრჩოს კაცი.

ნუ ჯავრობ, იქნებ ლამაზმა ექვმა
მზეს და სიყვარულს შეჰყაროს კაცი,
მაგრამ სხვა ფერი გადაჰკრავს ზეცას
ჩვენი თვალების ნამიან ნაწილს.

სინორჩეს შეხსნილ საყელოს ვთხოვდით
და ვთხოვდით, რასაც აღდგომა ჰქვია,
მაგრამ რა იქნა იმედის ტოტი,
რაზეც მოვთავსდით ძალიან გვიან.

მაგრამ სად გაქრა იმედის ტოტი,
რაზეც მოვეწყვეთ ძალიან გვიან,
ახლა კი ყველა დავა და შფოთი
გამოგონებულ სიმშვიდეს მიაქვს.

სიმშვიდე!... ო, ეს დაცხრომის ბუდე
ცას გადასული დღეების ნანა,
ეჰ, შეიძლება ვიღაცა გძულდეს
და სამუდამოდ გიყვარდეს თანაც.

რა დარჩა, სულო რა დარჩა აქეთ,
რა დაგვიტოვა დიდების დრომა,
იის ნალველით დამბალი ბაგე,
გაანჩხლებული ქინი და თრობა.

რა დარჩა, სულო რა დარჩა აქეთ,
რა დაგვიტოვა ქინმა და თრობამ,
ხილვები, რასაც ვაახლებთ განგებ
და ნაყნოსარი ვარდების გროვა.

ძვირფასო, ჩუმად...

ჩუმად, ო, ჩუმად...

ჩვენი სიმღერა წასულა ქარში,
როცა ზღვა ღმუის და ღელვებს ღუნავს,
ყველა მდინარე ჩუმდება მაშინ.

ზღვისპირა დღეებს და სალამოებს,
დაისის სევდას, ცისფერ მოწყენას,
ბალახს, ნისკარტზე ჩიტს რომ მოწყდება,
ჩემი პირველი ხილვა აბოდებს.

ზღვისპირის დღეებს და სალამოებს
სანაპიროებს, პალმებს, მიმოზებს,
მწუხრზე რომ მთვარის შუქზე ილოცეს,
ჩემი პირველი ცრემლი აბოდებს.

დავრჩები მარად ღელვის ამარა
გარინდებული და მოწყენილი
და შეირხევა მყუდრო ლელივით
შორეულ ცაბა ცივი კამარა.

ვაგროვებ მზისგან დახრულ ნაფოტებს,
მთები შილშია თუ ბურანშია,
ხელები ქარის მსგავსად გამშლია
და შენი ქოხის კვამლი აბოდებს.

კ ა პ ი ტ ა ნ ი

სანაპიროზე შრილებენ ლერწმოვანები,
ზღვა წყნარია და ლურჯი — ჩემი გოგონას თვალი.
პა, თვალწარმტაცი, საოცარი კორდნი მწვანენი,
პა, მთა მაღალი, — ლეგენდად თუ ზღაპრად ნათქვამი,

ლერწმოვანებში კაპიტანი იჯდა მოწყენით,
გემს გაჰყურებდა, — ოდეს მისი რომ იყო ღმერთი,
მიიწყოდა გოლიათი, ვიყავთ მოწმენი,
ბრგე კაპიტანი გაშმაგებით რომ შეკრთა ერთი.

მერე დამშვიდდა, და მილულა თვალები, თითქოს
სძინავსო... თუმცა ვინ რა იცის გუმანი კაცის,
ჰადრის ფოთლები ეცემოდნენ მას თითო-თითოდ,
თვლემდა თითქოს და ჩანდა მეტად პირქუში, მკაცრი,

„შეცდომ“ ხმები ნაპირ-ნაპირ მიიკლანება,
ვით ელვა... და ხმა ნაპერწკლების კონებს გამოსცემს,
„მოხსნეს... გადარჩა პატიმრობას“... და არაკებად
მიიგრანება თქმული, ჭორიც ნუ გაგაოცებს.

„შიზოფრენია?! მაშ, თავისთვის რისთვის ბუტბუტებს!“
ბუტბუტებს მართლა, და აღარვის აღარ აქვს რიდი...
ლტოლვა დიადი კაცს წინ სწიკავს, ცდუნებაც უტევს, —
გამარჯვების და დამარცხების აგემებს ჰიდილს,

ჯერ მეზღვაური... ბოცმანი და... მერე კი ტალღამ
შეაგდო მალლა... მისი ფიქრიც, გზაც იყო წმინდა.
არწივის ლტოლვა ჰქონდა, ამაღ ის ჰფრენდა მალღმად
აფრინდა კიდეც, და ვარსკვლავებს მან ხელი ჰკიდა.

ომს შეეჭიდა, ფათერაკთა ერკინა მგებელთ,
შიში და ძრწოლა არ სჩვეოდა, არა კაპიტანს.
მე ვნახე, ბევრჯერ ზეიმზარით რომ შეეგებნენ,
მე მის დიდებას ვითარც აღვწერ ჩემი კალმითა!

მხატვრები ფუნჯებს აწამებდნენ, მოქანდაკენი
ძერწავდნენ ხარბად... და მგოსნებიც სტრიქონებს
სთხზავდნენ,
ვით იყო ხატი... და სავანედ ჰქონდა კანკელი,
და მოწიწებით მას დაადგეს გვირგვინი თავზე.

რას ინატრებდა მეტს მოკვდავი, თუ არა ხარბი,
მარადიული ხელი სწერდა მის გვარს საჩინოს,
უჩინმაჩინის ქუდით თურმე ჩვენ შორის დარბი,
შენ ბოროტებავ და დემონის შავო აჩრდილო!

და გონიერი, და ფხიზელი უცებ დაგონჯდა,
და შემოპარულ რამ ცდუნებას ვერას მიუხვდა,
ვით ბედისწერის ტოტზე ჩუმად ეშმა ჩამოჯდა,
დაიმსხვრა ტოტი... აწ სამშობლოს როგორ მიუხელო?

„— ჩვენ ხომ კაცნი ვართ, ხან ვცდებით და
ვმალდებით ხანაც,
შეუწდობს ცდომას მას სამშობლო... მამაცს,
შევეუწდოთ!“

რეკავს ხმა ნაზი, ხმა იმედის, — დღესაც და ხვალაც.
„...არა და არა... აწ ქვეყნისთვის ის არის უნდო!“
მძვინვარებს ვილაც... და ინგრევა ტაძარი მყუდრო...

„ივან ივანიჩ, შენ დამიგე მახე ლომების,
გეგონა შენს ტახტს, შურიტ ცყეფდი, თუმც რად
მინდოდა.“

შენ ერთმა შესძელ, — მომიგონე მოსაგონები,
გველი ყოფილხარ, გველი, განა შენზე ინდობა?!

რაო? სამშობლომ მე ასეთი ბედი მარტუნა?
ვინ მოგცა ნება — შენ სამშობლოს სახელით სჯიდე,
ქვეყნის კაცს რისხვა დამატებო?! ვით გაძლოს გულმკერდში
იგი, ფაქიზი, ჯოჯოხეთში შენ გადამიდდე!

ვინ მოგცა ნება, ნილბიანო, ჩასცე მახვილი
იმ კაცს, რომელმაც ყოველივე წვეთ-წვეთ ამცრია
და მამაცობით აღიმადლა თვისი სახელი;
შენ, თორემ... ხალხი და მამული განა მკაცრია?!

მით განიმტკიცე ტახტი შენი და განდიდებას
იხვეჭავ ასე... შენ დესპოტო, ძოიძე ლახვარს.
აწ მიჭირს სუნთქვა, და ჰაერი მეტად მძიმდება,
ყავლი გათავდა, შურისგება მწყურია ახლა...
მოგველე შენსკენ... იმალები? მაინც მოგნახავ!..
მოგნახე კიდევ!“
და ვით გულში ის ჩასცემს ლახვარს.

ხელებს გაიქნევს ღონიერად.. აკივლდა ქალი...
ო, ეს ფინია! ჩაჰფრენია კაპიტნის შარვალს,
და ექაჩება, ექაჩება... ბიჭუნა-ქარი
იცინის ლალად, — ამ ლამაზმა რა დაგიშავა?!
და გაჰქრა უცებ ლერწმოვანში, და გაჰქრა ქალიც.

გამოფხიზლდება კაპიტანი... და მწარედ, მწარედ
გაიღიმებს და მიიმაღვის მერე მწვანეში.
სამშობლოვ ჩემო, გულმართალო შენ შეიწყალე,
ო, მოარული ცისმარე დღე ლერწმოვანებში!

მიხეილ მშვიდლობაძე

მ ა რ შ ა ლ მ ნ ი კ მ ლ ა

„ფარნის წითელმა შუქმა გზა გადასერა. პარტიზანული ბლოკის მეთაურმა კარი გამოაღო და კაბინაში ავტომატის ლულა შეყო.

— მუსოლინი, იტალიის ეროვნული განთავისუფლების კომიტეტის ბრძანებით დაპატიმრებული ხარო!

ეს მოხდა შვეიცარიის საზღვრის მახლობლად, დონგოს გზაზე, 1945 წლის 27 აპრილს, ღამის ორ საათზე. მუსოლინიმ უცებ იცნო გარიბალდიელთა მეთაური.

— თქვენა ხარო?

„XX საუკუნის კეისარმა“, რომელმაც აბისინიაში დაიდგა ძეგლი აფრიკის მიმზიდველი სივრცეებისაკენ თვალეზიპყრობილი სფინქსის სახით, უხალისოდ გადახედა იქვე ახლოს აღმართულ ალპებს... მაგრამ მაშინვე გამოცოცხლდა: კოლონის ცენტრში იდგა რამდენიმე გადახურული ავტოფურგონი, ძვირფასი ლითონით დატვირთული.

— მე თქვენ მილიონნახევარ ლირად შეგაფასეთ, — თქვა მუსოლინიმ. — ახლა გთავაზობთ ოქროთი სავსე მანქანას. იქ მილიონნახევარზე ბევრად მეტია. დაჯექით და წამოდით ჩვენთან.

„ჯავშნიანმა პარტიზანმა“ — ასე ეძახდნენ ბლოკის პარტიზანთა მეთაურს — ჩაიცინა:

— ჩვენ ბრჭყვიალა ოქროზე როდი ვყიდით ყველაფერს, სინდისსა და სამშობლოს...

„ჯავშნიანი პარტიზანი“ იტალიელი როდი იყო. ომის მიხვეულ-მოხვეულმა და თავისნება გზებმა გურიის სოფელ სილაურის მკვიდრი იტალიაში მიიყვანა და მისი მხედრული ბედი ქალათი დიქტატორის ბედს დაუპირისპირა“.

ასე იწყებს თავის ნარკვევს „ქართველი გარიბალდიელი“ ცნობილი მწერალი, სახელმწიფოებრივი რუსი რომანისტი, „დიდი მოურავის“ ანტონოვიჩის ანა ანტონოვიჩის ვაჟი ბორის ჩორნი. ნარკვევი, რომელიც გამოქვეყნდა „კომუნისტის“ 1970 წლის სექტემბრის ნომერში დაიბეჭდა, გაბრაზებული ბაღდათის მეორე დივიზიის მეათე ბრიგადა „როკოს“ პირველი ქართული ბატალიონის უფროსის კოტე ლეჟავას საბრძოლო გზას ასახავს.

ბორის ჩორნი წერს, რომ სანამ მუსოლინის დახვდებოდა, კოტე ლეჟავამ დეტალურად შეისწავლა დონგოსაკენ მიმავალი გზა და დაადგინა მისი ბოლო პუნქტი, სადაც ჩვენი თანაქალაქელი, ბატალიონის კომისარი შალვა კვასხვაძე დარჩა. თვითონ კი მეთაურთა ჯგუფთან ერთად, რომელშიც შედიოდნენ ვლადიმერ ჯავახიშვილი, გიორგი მარშანია, ნიკოლოზ ვაჩიშვილი და სხვები, ჩასასაფრებელი ადგილი შეარჩია. პარტიზანები, მესახვრეები და ხალმბტყორცხელები გზისპირას ჩასასაფრა.

მუსოლინი შეიპყრეს და პარტიზანთა შტაბს გადასცეს. მეორე დღესვე პარტიზანთა საველე საამართლომ მუსოლინის, მის საყვარელს კლარა პიტაჩის და 15 ფაშისტ მინისტრს ჩამოხრჩობა მიუსაჯა ორიოდ. დღია აუტანვე ქალაქილია, აუარებელი ხალხის თანდასწრებით, განაჩენი სისრულეში მოიყვანეს.

ეს იყო იტალიის ფაშისტების წინააღმდეგ ქართველი პარტიზანების გამართული ბრძოლის გვირგვინი, რაც სამაოადისოდ დარჩა იტალიის წინააღმდეგობის მოძრაობის ისტორიაში.

ქართველმა პარტიზანებმა იტალიელი ხალხის შეგნებაში სამარადისო დიდება დაიმკვიდრეს.

ყველა წიგნსა, სტატიასა, წერილსა თუ მოგონებაში, რომლებიც იტალიაში ქართველი ხალხის სახელოვანი შეილების გმირულ საქმეებზე, გვიამბობს, ხახუნებია ბათუმელი ვაჟკაცი ნიკოლოზ ვაჩიშვილი. იტალიის განთავისუფლებაში მის მიერ შეტანილი წვლილი ქართველი ხალხისათვის დღემდე ფართოდ არ არის ცნობილი.

ნიკოლოზ ვაჩიშვილი დაიბადა 1922 წლის 15 აპრილს ჩოხატაურის რაიონის სოფელ იანუელში. მამამისი — ღარიბ გლენს ირაკლის ექვსი შვილი ჰყავდა. ნიკოლოზი ნაბოლარა იყო.

1941 წელს ნიკოლოზმა ჩოხატაურის საშუალო სკოლა დაამთავრა და თბილისის უნივერსიტეტში შესვლას აპირებდა, სურდა ფილოლოგი გამხდარიყო. მაგრამ ომი დაიწყო და ყველა გეგმა ჩაეშალა. ნიკოლოზს უნივერსიტეტში გამოცდა აღარ ჩაუბარებია, სკოლიდან პირდაპირ სამხედრო კომისარიატში მივიდა და ითხოვა ფრონტზე გამაგზავნეთო. მისი სურვილი დააკმაყოფილეს. სამხედრო მოსამზადებელი კურსების დამთავრების შემდეგ მრავალ სხვა მებრძოლთან ერთად ნიკოლოზი სადღაც გემით გამაგზავრეს.

საძი დღე-ღამე იარა გემმა და ბოლოს აღმოდებულ ქალაქს მიაღწეა.

— სადა ვართ? — იკითხა ნიკოლოზმა.

— სევასტოპოლში. — დინჯად მიუგო წაბლისფერთვალემა ჯმუხა ერქუთუღი გიგლიძე.

იწოდა სევასტოპოლის მიწა. მაგრამ იგი არ შემდრკალა, მედგარ წინააღმდეგობას უწევდა მტერს. ერთ დღეს მეწინავე ხაზი გადალახეს და შეტევაზე გადავიდნენ. წინ მიიწვედა ნიკოლოზ ვანიჭიშვილიც. ერთ-ერთ მოხაკევეთზე მტერმა გრიგალისებური ცეცხლი შეაგება საბჭოთა მეომრებს.

— დაწექი! — უბრძანა ასეულის მეთაურმა ნიკოლოზს, მაგრამ უკვე გვიან იყო, ტყვია მას თავსა და ბეჭში მოხვდა.

გონს რომ მოეგო, ნელა გააჩილა თვალები. ძნელი დასაჯერებელი იყო, რომ ცოცხალი გადარჩა. თანდათან წამოიწია და იქაურობას გადახედა. უმწეოდ ეყარნენ დაჭრილები და დახოცილები. ძალე სანიტარი მოვიდა და ნიკოლოზს ჭრილობა შეუხვია. იგი საკაცით პოსპიტალში წაიყვანეს.

ლაზარეთში თავს ევლებოდნენ, მოვლასა და ყურადღებას არ აკლებდნენ. ერთ თვეში განიკურნა და პოსპიტალიდან გაეწერა. უხაროდა, რომ კვლავ ჩანმრთელი იყო, კვლავ დადგებოდა ფრონტის წინა ხაზზე და შეერკინებოდა გერმანელ კაციჭამიებს.

1941 წლის ნოემბრის შუა რიცხვებისათვის გერმანელმა ფაშისტებმა მთელი ყირიმის ნახევარკუნძული დაიპყრეს, მხოლოდ სევასტოპოლი იცავდა თავს. იმ მძიმე დროს ქალაქის დამცველებმა პატრიოტიზმის, უღრეკი ნებისყოფისა და მამაცობის შესანიშნავი მაგალითები გვიჩვენეს.

1942 წლის 30 ივნისს გადაწყდა სევასტოპოლის დატოვება. წარმატებით დაიხია, მაგრამ გზა არსებით იყო. სევასტოპოლში, იმ როგორც ბათუმში, ყველა ქუჩა ზღვისკენ მიდის. სანაპიროს მტრის არტაღერია განუწყვეტლივ უშენდა ცეცხლს და შავი ზღვის ფლოტის ხომალდებს არ შეეძლოთ ნაპირთან მისვლა, სევასტოპოლის გარნიზონის ევაკუაცია რომ მოეხდინათ. მეგრძოლები გაჰყავდათ კატარღებითა და მომცრო გემებით, რომლებიც ბუნებრივია, ყველას ვერ დაიტევდა. ქალაქში ათასობით ჯარისკაცი და ოფიცერი დარჩა. ისინი 4 ივლისამდე განავრძობდნენ წინააღმდეგობას. 250 გმირული დღის შემდეგ სევასტოპოლი მთლიანად დაიკავეს გერმანელმა ფაშისტებმა. ბევრი საბჭოთა ჯარისკაცი და ოფიცერი მტერთან ბრძოლაში მამაცურად დაიღუპა, ნაწილი ტყვედ ჩავარდა, ზოგმა კი მთებში გააღწია პარტიზანებთან.

როგორ წარიმართა ამ ორომტრიალში ნიკოლოზ ვანიჭიშვილის ბედი? იგი ჯერ ინკერმანის უბანს იცავდა, შემდეგ კი მიკინძის მთას ედგა ერთგულ გუშაგად. მტერს მედგრად ებრძოდა. 1942 წლის იანვრიდან

ივნისამდე დედამისმა უმაღლესი მთავარსარდლობის 3 მადლობა მოიღო სასახელო 'შვილის აღზრდისათვის. მტრის ერთ-ერთი იერიშისას დაიჭრა — ამჭერად ფეხსა და სახეში. კვლავ ჰოსპიტალი, კვლავ რილთა კვნესა და ურვა, კვლავ საშედიცინო პერსონალის მზრუნველობა და თეთრად გათენებული ღამეები!

გერმანელთა შემოტევა რომ გაძლიერდა, ლაზარეთის მშვიდ ცხოვრებას 'შე'ფოთება დაეტყო. ექიმები, მოწყალეების დები ხშირად გარბოდნენ გარეთ და 'შიშით შეჰყურებდნენ ცას. ძტერი უმოწყალოდ ბომბავდა ყველაფერს. აშკარა იყო, არც ჰოსპიტალს დაინდობდა. მაგრამ რა ექნათ, სად 'შეეფარებინათ თავი?

და აი, მოხდა ის, რაც ყოველ წუთს მოსალოდნელი იყო: მტრის თვითმფრინავმა საავადმყოფოს თავზე წრე შეკრა და ერთმანეთის მიყოლებით დაუშინა სიკვდილის მთესველი ყუმბარები. ექიმებს, მედიცინის დების კივილი, დაჭრილთა კვნესა და ოხვრა ერთმანეთში აერია. ერთმა ყუმბარამ იმ ოთახის ჭერი ჩამოანგრია, სადაც ნიკოლოზი იწვა.

გონს რომ მოეგო, ნიკოლოზს გერმანელების ყვრილი შემოესმა. თითქოს ჭიანჭველებმა დაურბინესო ტანში. მიხვდა, რომ ტყვედ ჩავარდნილიყო.

გერმანელმა ჯარისკაცმა ნიკოლოზი ხელკეტით წამოაგდო. ტყვეების დიდი რიგი გაიჭიმა. ნიკოლოზს სიარული უჭირდა, მაგრამ იძულებულიყო ევლო: გზაში ჩამორჩენილებს გერმანელები ხვრეტდნენ. ამიტომ ნიკოლოზი, ოო ჯოხზე დაყრდნობილი, დიდის ვაი-ვაგლახით მიდიოდა.

— ლოუის, ლოუის,¹ — ხშირად გაიძახოდნენ გერმანელები და ხელკეტებს ატრიალებდნენ.

სანამ სიმფეროპოლის ტყვეთა ბანაკს მიაღწევდნენ, გზაში ბევრი დაიხოცა. ბანაკშიც ძალადაც არ თვლიდნენ ტყვეებს. კარებში კომუნდანტი ჩამდგარიყო, რეჟინის კეტი მოემარჯვებინა და ყოველ ახალ ტყვეს შეუბრალებლად გადაუჭირებდა ხოლმე.

1943 წლის დასაწყისში ტყვეთა ნაწილი გერმანიაში ვადიყვანეს და ნიკოლოზ ვაჩიშვილმა მთელი წელი ნოიეჰამიერის ბანაკში ვაატარა. 1944 წლის დასაწყისში კი ჩრდილოეთ იტალიის უდინოს პროვინციის ქალაქ კიუზა პორტაში ამოყო თავი.

კიუზა პორტა ქართულად კარჩაკეტილ ხეობას ნიშნავს. ამ სახელწოდებიდან ჩანს, რომ მისი მცხოვრებლები ბევრჯერ შერკინებია მტერს და თავიანთი ქალაქი მისთვის მიუვალ სიმაგრედ უქცევიათ.

ეს ტრადიციები იტალიაში ფაშისტების ბატონობის დროსაც ცოცხლობდა. ქალაქში იყვნენ ადამიანები, რომლებიც ყოველმხრივ ეხმარე-

ბოდნენ იტალიის პარტიზანულ მოძრაობას და გერმანელების ტყვეობიდან დაკავშირებას ახერხებდნენ. ერთ ღამეს ძათი ხელ შეწყობით ტყვეობა არალეგალურმა ორგანიზაციამ ბანაკიდან ხუთი ქართველი გააჩვენა.

ტყვეებმა დიდი მორალური სიმტკიცე გამოიჩინეს. მთელი ბანაკი გაქვევებული იდგა, სანამ კომესდანტი ძრისხაებდა და ცოფს ყრიდა, კაცი არ ყოფილა ისეთი, რომ რაიმე დასცდენოდა, ამხანაგები, გაქცევის ორგანიზაციები გაეცა.

ტყვეთა ქანცის გაწყვეტამდე ამუშავებდნენ: აკეთებინებდნენ გზებსა და სიღებს, ათხრევინებდნენ სანგრებას, ამხადებინებდნენ ხე-ტყეს. მათ თავზე ძათრახით აღგათ გერმანელი ზედამხედველები და ვაი იმას, ვინც მუშაობაში ოდნავ მაინც წაიფორხილებდა!

ერთ დღეს ტყვეები კიუზა პორტას მახლობელ ტყეში მანქანებს მოკლებით ტვირთავდნენ. ნიკოლოზ ვაჩიშვილის გვერდით შუახანს გადაცილებული გაძვალტყავებული კაცი დალასლასებდა. მას გაუჭირდა მორის წამოწევა და ჯაჭგური დაუწყო. გერმანელმა ზედამხედველმა ეს დაინახა, ღრიალით მივარდა და ძათრახი შემართა, მაგრამ დარტყმა ვეღარ მოახერხა. ნიკოლოზს რაღაც ძალამ უბიფა და ქორივით წამოაგდო. იგი მკლავში სწვდა გერმანელს და აწეული ხელი ძირს დააშვებინა. ეს უკვე სკანდალი იყო. გერმანელს შეეძლო სხვა ჯალათები შეეყარა და ნიკოლოზს ცუდი დღე დადგებოდა, მაგრამ იგი მაღალმა პირთეთრმა ტყვემ იხსნა. ეს უკანასკნელი გერმანელთან მივიდა, გაუღიმა და გერმანულად რაღაც უთხრა.

გერმანელი დაშოშმინდა. ნიკოლოზი მოულოდნელად მოვლენილ მხსნელს გამოელაპარაკა. ფორე მოსულიშვილი ვარო, სიღნაღის რაიონის სოფელ ქვემო მაჩხაანიდან. როგორც ქართველს, კარგა ხანია თვალყურს გადევნებ და მინდა დაგიმეგობრდეთ.

ნიკოლოზი პირველად მაინც ფრთხილობდა: პროვოკატორი არ იყოს, ასე რომ იცის გერმანული. თანაც აეჭვებდა. ნეტავ საიდან აქვს გერმანელ ჯარისკაცზე ისეთი გავლენა, რომ სიკვდილს გადამარჩინაო.

მალე ყველაფერი ნათელი გახდა. ფორე მოსულიშვილს ჯერ კიდევ არასრულ საშუალო სკოლაში სწავლისას დაუსახავს მიზნად დაუფლებოდა გერმანულ ენას. შემდეგ ლაგოდეხის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმში გაულრმავებია ცოდნა. 1939 წელს წითელი არმიის რიგებში რომ გაუწვევიათ, იქაც განუგრძვნია გერმანული ენის შესწავლა.

ხანდახან თარჯიმნობას აკისრებდნენ ხოლმე. ფორე მოხერხებულად იყენებდა თავის მდგომარეობას: ზოგჯერ ქართველი ტყვეების უხეშ პასუხებს შერბილებულად თარგმნიდა, ხოლო თუ ვინმე ზედმეტ გულანდილობას გამოიჩენდა, გერმანელებს ისე გადაუთარგმნიდა, რომ მათ ბევრი ვერაფერი გაეგოთ.

ფორე მოსულიშვილის ამ თვისებას — გერმანული ენის ცოდნას გერმანელი ფაშისტები დიდად აფასებდნენ. ალბათ, ეს იყო მიზეზი, რომ გერმანელმა ჯარისკაცმა ფორეს დაუჯერა და ნიკოლოზი სიკვდილს გადაურჩა.

ასე გაიცნეს ერთმანეთი ფორე მოსულიშვილმა და ნიკოლოზ ვაჩიშვილმა. გულმა გული იცნო, რომ იტყვიან, სწორედ ასე მოხდა. თითქოს ერთმანეთის ახტიპოდები იყვნენ. ფორე მოსულიშვილი მართლაც მოსული, წარმოსადგეი ვაჟკაცი იყო, მაღალი, მხარბეჭიანი, გულღია. ლაპარაკი დინჯი და აუჩქარებელი იცოდა. ნიკოლოზი კი უფრო დაბალი იყო და შავგვრემანი, ვერცხლისწყალივით მოუსვენარი. მაგრამ მათ აერთებდათ უშიშარი გული, ძლიერი მკლავი, გაუტეხელი ნებისყოფა, მტრის უსაზღვრო სიძულვილი.

ისინი განუყრელი მეგობრები გახდნენ. შემოიკრიბეს სანდო ამხანაგები და შექმნეს არალეგალური ორგანიზაცია, რომელმაც გამალა მუშაობა ტყვეთა ნაწილის ბანაკიდან გასაქცევად. ფორე და ნიკოლოზი, მათთან ერთად ბანაკში მყოფ იტალიელ პატრიოტებთან შეუდგნენ იტალიური ენის შესწავლას — შეიძინეს ბლოკნოტები, იწერდნენ და იმანსოვრებდნენ იტალიურ სიტყვებს, ფრაზეოლოგიურ სიტყვა-თქმებს.

ბანაკიდან ხუთი კაცის გაქცევით გაბოროტებულმა ფაშისტებმა ამდენი ქართველის ერთად ყოფნა სახიფათოდ მიიჩნიეს, ისინი ჯგუფებად დაჰყვეს და სხვადასხვა ბანაკში გაგზავნეს. ფორე მოსულიშვილი, ნიკოლოზ ვაჩიშვილი და კიდევ რამდენიმე ქართველ ტურინის პროვინციაში მოხდნენ. ამ დროს ბაჩენოს ბანაკიდან გაიქცა ქართველ ტყვეთა ახალი ჯგუფი კოტე ლეჟავას და შალვა კვასხაძის ხელმძღვანელობით. ამან ისევ შეაშფოთა გერმანელები და მათ ქართველ ტყვეებს კვლავ შეუტყველეს ადგილი. ზოგიერთი მათგანი, მათ შორის ფორე მოსულიშვილი და ნიკოლოზ ვაჩიშვილი, ნოვარის პროვინციის ქალაქ სტრეზას ტყვეთა ბანაკში გადაიყვანეს.

აქ ისინი განაგრძობდნენ იტალიელ პარტიზანებთან დასაკავშირებელი გზების ძიებას. და ესეც მოხერხდა. ნიკოლოზ ვაჩიშვილი და გურჯაანელი სანდრო ნათებაშვილი ერთი გერმანელი ჯარისკაცის თანხლებით ქალაქში გაუშვეს საჭირო საქმეზე. მათი ყურადღება მიიპყრო იტალიელმა მამაკაცმა, რომელმაც კარგახანს სდია მათ, რაღაც ანეშნა, შემდეგ გაუჩინარდა და რამდენიმე წუთში წინ დახვდა. იტალიელმა დრო იხელთა, ნიკოლოზ ვაჩიშვილს მიუახლოვდა, რაღაც ჩაულაპარაკა და ხელში ოთხკუთხად ნაკეცი ქალაღი ჩაუღო. ნიკოლოზმა იგი სწრაფად იკრა ჯიბეში.

ბანაკში რომ დაბრუნდნენ, ბიჭებმა ერთად წაიკითხეს ბარათი. „იტალიელი პატრიოტები სამსახურს გთავაზობთ. ჩვენ ბევრნი ვართ, გარშე-

მო მთები სავსეა პარტიზანებით. ჩვენ ვფიქრობთ თქვენზე და უკიდურეს-
მხრივ ვცდილობთ დაგეხმაროთ. ბანაკზე თავდასხმასაც არ დავფიქრებდ-
ბით, ოღონდ ამის საჭიროება გვაცნობოდა“.

„ვენდოთ?“ — გაიფიქრეს ბიჭებმა. პირველ ხანებში გადაწყვეტეს
გულახდილობისაგან თავი შეეკავებინათ და მიკიბულ-მოკიბული პასუხი
გაეცათ. მაგრამ, როცა დარწმუნდნენ, რომ საქმე იტალიის წინააღმდე-
გობის მოძრაობის მონაწილეებთან ჰქონდათ და არა პროფოკატორებ-
თან, შეატყობინეს: ხვალ, ღამის 12-დან 2 საათამდე ქალაქ სტრეზას სა-
საფლაოზე გველოდეთო.

იმ ღამეს 74 ქართველმა ტყვემ ერთგულების ფიცი დასდო და ბა-
ნაკიდან გაქცევის გეგმა შეიმუშავა. ფუნქციები ასე განაწილდა: ფორე
მოსულიშვილი და შალვა კვირიკაშვილი თავიანთი ჯგუფებით გერმანე-
ლი გუშაგების ათეულს განაიარაღებდნენ. ვალოდია ჭეჭია სამი კაცი
ბახაკის ტერიტორიაზე გაწყვეტდა და დაახინებდა როგორც ელექტრო-
ნის, ისე კავშირგაბმულობის მანქანებს. სერგო ცქიფურიშვილი და
ალექსანდრე (შოთა) ფარცხალაძე ტყვეებს ბასაკიდან გაიყვანდნენ, ნიკო-
ლოზ ვაჩიშვილი და სანდრო ნათებაშვილი კი სტრეზას სასაფლაომდე
გაუძღვებოდნენ.

ყველაფერი ისე მოხდა, როგორც დავეგმეს. ღამის 2 საათზე 73 ქა-
რთველი ტყვე (მხოლოდ ერთი გამოდგა მოლაშტე და ბანაკში დარჩა),
რომელთაგან ზოგიერთს იარაღიც ჰქონდა. სტრეზას სასაფლაოზე მივი-
და. თან განიარაღებული გერმანელი ჯარისკაცები მიჰყავდათ. ისინი გა-
ვიდნენ ტყვეში სოფელ ჟენუზიასთან და იქ შეუერთდნენ პაპინოს სახე-
ლობის იტალიელთა პარტიზანულ ბატალიონს. დატყვევებული გერმანე-
ლები ბატალიონის შტაბს გადასცეს.

1944 წლის სექტემბერი იყო. ჩრდილოეთ იტალიაში პარტიზანული
მოძრაობა სწრაფად ფართოვდებოდა. მიუხედავად სამინელი ტერორისა,
იზრდებოდა კომუნისტური პარტიის ავტორიტეტი. ფაშისმის წინააღმ-
დეგ, ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის დროშა მალა აღ-
მართეს იტალიელმა კომუნისტებმა. სწორედ მათ შექმნეს პირველი პარ-
ტიზანული შენაერთი, რომელსაც იტალიის ეროვნული გმირის ჯუზეპე
გარიბალდის სახელი უწოდეს. 1944 წლის შემოდგომისათვის პიტლერე-
ლთა წინააღმდეგ უკვე 100 ათასზე მეტი გარიბალდიელი მოქმედებდა.

პეპინოს სახელობის პარტიზანული ბატალიონი, რომელსაც ტყვეო-
ბიდან განთავისუფლებული ქართველები შეუერთდნენ, სხვა ორ ბატა-
ლიონთან ერთად პარტიზანულ ბრიგადას შეადგენდა. ბრიგადის უფროს-
მა არმანდომ (იტალიელი პარტიზანები ერთმანეთს სახელით ან პარტი-
ზანული მეტსახელით მიმართავდნენ, გვარით მოხსენიება არ იცოდნენ)
ქართველები უაღრესი გულითადობით მიიღო. ფორე მოსულიშვილი გა-

ნსაკუთრებით მოუვიდა თვალში და ბატალიონის უფროსობა შესთავაზა, მაგრამ მან შორს დაიჭირა: ადგილმდებარეობას კარგად არ ვიცნობ, არც იტალიური ენა ვიცი ისე, მეთაურობა რომ შევძლო. ბატალიონის უფროსის თანამშემწეობა ირჩია.

ამ თანამდებობაზე მყოფს ზემდეგის ჩანი ეძლეოდა და ამიტომ მას „მარშალო ფორეს“ სახელით იცნობდნენ („მარშალო“ იტალიურად ზემდეგს ნიშნავს).

იტალიის ბუნებამ და ადამიანებმა ნიკოლოზ ვაჩეიშვილს ცხოვლად მოაგონეს გურია, ხოლო ჩრდილოეთ იტალიის მთებმა — გურიის მთები. როცა იგი იტალიელებში ჩადგებოდა, მათსავით შავგვრემანი და მკვირცხლი, ადგილობრივი მცხოვრებლებისაგან ძნელად გამოარჩევდით.

ნიკოლოზ ვაჩეიშვილი ოცმეთაური გახდა. მისი სახელი „ნიკოლოზი“ იტალიელებმა გაიგეს, როგორც „ნიკოლა“. მას შემდეგ „მარშალო ნიკოლა“ რისხვად მოევიღნა მტერს.

მის ოცეულში ათი ქართველი და ამდენივე იტალიელი იყო. ქართველებიდან სხვადასხვა დროს მის მხარდამხარ იბრძოდნენ თერჯოლის რაიონის სოფელ ალისუბნის მკვიდრი შოთა ხუჯაძე, კასპელი ნიკოლოზ დარბიაზიშვილი, ონელი ირაღა გობეჯიშვილი, შალვა ვაჩეიშვილი აბაშის რაიონის სოფელ მარნიდან, თბილისელები ალექსანდრე (შოთა) ფარცხალაძე, გიორგი გაგილაძე, ნიკოლოზ სოფრომოვი, ხობელი ლუსიონ შონია, გეგეჭკორის რაიონის სოფელ გაჭედილის მცხოვრები გრიგოლ გაბისონია, ხარაგაულის დავით კაპანაძე, მეგონა ღურწყაია ზუგდიდის რაიონის სოფელ რუხიდან, კალე ხარჩილაძე ხობის რაიონის სოფელ პირველი მაისიდან, ჩხარელი სერგო ცქიფურიშვილი, მახარაძის რაიონის სოფელ ძიმითის მკვიდრი სულიკო კბილიანიშვილი და სხვები. ჯგუფის კომისარი იყო თბილისელი მშენებელი ინჟინერი ალექსანდრე (შოთა) ფარცხალაძე.

ნიკოლოზ ვაჩეიშვილმა იტალიის მიწაზე საბრძოლო ნათლობა გაქცევიდან მესამე დღესვე მიიღო. პარტიზანებმა მთელი ძალით შეუტრეს ქალაქ სტრეზას და სცადეს ფაშისტებისაგან მისი განთავისუფლება. გაიმართა სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა. ორივე მხარემ საგრძნობი ზარალი ნახა. პარტიზანებმა უკან დაიხიეს და ისევ მთებს მიაშურეს.

1944 წლის ოქტომბრის შუა რიცხვებში პარტიზანებმა ქალაქ სტრეზას მახლობლად მდებარე სოფელი ჯენეზია დაიკავეს. სოფელში ერთი ასეული ჩადგა, არმანდოს მთელი ბრიგადა კი მატაროლას მთაზე გამაგრდა და იქიდან უწყევდა კონტროლს ჩრდილოეთ იტალიის რამდენიმე ქალაქის დამაკავშირებელ გზას.

ეს გზა სოფელ ჯენეზიაზე გადიოდა. ასეთი მნიშვნელოვანი სტრატეგიული პუნქტის დაკარგვას მტერი ვერ შეურიგდა. მან მთა მატარო-

ლასაკენ დაძრა მსხვილი სამხედრო შენაერთი, რათა იგი პარტიზანებთან
საგან გაეწმინდა.

გერმანელი და იტალიელი ფაშისტები მოდიოდნენ და მთავარ ქუჩაში
ებს ცხრილავდნენ. რა ენადვლებოდათ, ტყვია-წამალი ბლომად ჰქონ-
დათ. პარტიზანულ რაზმებს კი ტყვია-წამალი მუდამ უჭირდათ. ცხადი
გახდა, რომ მტრის ასეთ გააფთრებულ შემოტევას ისინი ვერ გაუძლებ-
დნენ. გადაწყდა ათ-თხუთმეტკაციან ჯგუფებად დაყოფილიყვნენ და
დროებით სხვადასხვა მხარეს გაფანტულიყვნენ, ვისაც სად შეეძლო, იქ
შეეფარებინა თავი. ყოველ იტალიელს დავალა თითო-ოროლა ქართვე-
ლი პარტიზანისათვისაც მოეწყო.

სწორედ აქ გაიყარა ფორე მოსულიშვილისა და ნიკოლოზ ვაჩე-
შვილის გზები. პარტიზანული ჯგუფები ბარში დაეშვნენ. ნიკოლოზ ვაჩე-
შვილის ჯგუფი სოფელ სუნოა იდიამოებში დაბანაკდა, ბატალიონის
უფროსმა ედო დელგრატამ, მისმა თანაშემწემ ფორე მოსულიშვილმა,
ოცმეთაურმა ანჟელომ, მარიო ძინონმა და კიდევ თორმეტმა პარტიზანმა
კი სოფელ კომხაგოსაკენ აიღეს გზი.

გავიდა რამდენიმე დღე და ნიკოლოზ ვაჩეშვილის შეატყობინეს, რომ
პარტიზანებზე ნადირობის ხელმძღვანელობისათვის ნაცისტების ასეულის
თანხლებით ძთებში მიდიოდა იტალიელი გენერალი. მის დასახვედრად
ყველაზე მოხერხებული ადგილი სოფელი მოშოკასტალეტო იყო. ვაჩე-
შვილის ჯგუფი მტერს ამ სოფლის გზაზე უნდა ჩასაფრებოდა და მოეს-
პო, ან უკიდურეს შემთხვევაში, შეეფერხებინა.

თხუთმეტი თავგანწირული მეზობელი დაიძრა ამ რთული დავალე-
ბის შესასრულებლად. აი გამოჩნდა მტრის მეწინავე მანქანა, რომელზეც
მძიმე ტყვიამფრქვევი იდგა. ნიკოლოზ ვაჩეშვილმა შესძახა მტერს, რომ
იგი პეიზიხოს სახელობის პარტიზანული ბატალიონის მიერ გარემორტყ-
მულია და წინააღმდეგობას აზრი არა აქვსო.

ფაშისტთა კოლონა შეჩერდა და უწესრიგოდ დაიწყო სროლა. რა-
მდენიმე ჯარისკაცი მძიმე ტყვიამფრქვევს ეცა, რომ გადმოეღო და პარ-
ტიზანებისათვის დაეშინა. ვაჩეშვილის ბიჭებმა გზის ორივე მხრიდან
ძლიერი ცეცხლი გახსნეს და ვინც კი ტყვიამფრქვევს მიეტანა, სიცოცხ-
ლეს გამოასალმეს. მაგრამ მტერი მალე მიხვდა, რომ პარტიზანები ცო-
ტანი იყვნენ და ძალა მოემატა. ნიკოლოზ ვაჩეშვილის გვერდით დაე-
ცა მტრის ტყვიით განგმირული პარტიზანი სიკო თათელაძე, დაიჭრა ირა-
კა გობეჯიშვილი და სამი იტალიელი ვაჟკაცი. ნიკოლოზი სიკო თათელა-
ძეს ეცა და ჯიბიდან პარტიზანული ბილეთი ამოუღო. მან იცოდა: თუ
მტერი გაიგებდა, რომ მოკლული პარტიზანი ქართველი იყო, მის გვამს
შეუტარცხყოფდა ან დაწვავდა იმიტომ, რომ ფაშისტებს ქართველი პარ-
ტიზანები განსაკუთრებით სძულდათ—მათგან ბევრი სიმწარე ახსოვდათ.

ძალები აშკარად უთანასწორო იყო და პარტიზანებმა ბრძოლი დაი-
ხოიეს უკან. მეორე დღეს გლეხის ტანსაცმელში გადაცმული ნიკოლოზი
სოფელ მომთაკასტალეტოში მივიდა და 'მეტაკების ადგილი' ნახა. მასთან
ვენეს სიკო თათელაძის საფლავი (იტალიაში, როგორც ყველა ქრისტიან-
ულ ქვეყანაში, უჭირისუფლო მკვდარს ეკლესია პატრონობს). ნიკო-
ლოზმა გაიგო, რომ გერმანელებს ამ ბრძოლაში 25 კაცი დაეკარგათ,
პარტიზანებს კი მხოლოდ ერთი მოუტყლეს და ექვსი დაუჭრეს.

ამას მოჰყვა ფაშისტთა შენაერთის შემოჭრა სოფელ სუნოს ვილა-
მოებში. ნიკოლოზ ვაჩიშვილის ჯგუფი მედგრად დახვდა მტერს. მაგრამ
ვერ გაუძლო და სოფელ ბორგომანეროში გადავიდა. აქ მას სხვა პარ-
ტიზანული ჯგუფები დაეხმარნენ და ბორგომანერო შეერეს. მტელმა შე-
მდგომი წინსვლა ვეღარ შეძლო, მეორე დღეს კი პარტიზანები მტევანზე
გადავიდნენ და იგი უკუაქციეს.

ამ 'მეტაკება'ში დაეცა მარჯვე მეტყვიამტრქვევე ნიკოლოზ სოფრო-
მოვი.

იმავე საღამოს ნიკოლოზ ვაჩიშვილმა გაიგო ამბავი, რომელმაც თა-
ვზარი დასცა: ფორე მოსტულიშვილი გერმანელებმა ალყაში მოაქციეს და
დაიღუპა.

სოფელ კოლონიის მახლობლად მდგარ ქვის ორთახიან შენობაში,
სადაც გერმანელებმა პარტიზანების ჯგუფი მოიმწყვდიეს, ბატალიონის
მეთაური ედო დელგრატაც იყო. როცა გაისმა გერმანელი ოფიცრის
ბრძანება, თუ მეთაურს ჩაგვაბარებთ, დანარჩენი სიცოცხლეს შევუნა-
რჩენებთო, ედოს მაგივრად ფორე გამოვიდა.

ფორეს სიკვდილის შემდეგ ცოცხლად შეპყრობილი პარტიზანები
გერმანელებმა ქალაქ ნოვარაში წაიყვანეს და საპატიმროში ჩაყარეს.
რარიც გაუხარდათ, როცა პატიმრებში ბატალიონის უფროსი ედო დელ-
გრატა შეიცივნეს! მას იტალიურად გაშვებულ ლამაზ წვერ-ულვაშში ცე-
ცხლი წაუკიდეს. სიცილით იგუდებოდნენ, როცა ხედავდნენ, როგორ აუ-
ბრიალდა წვერ-ულვაში და პირისახის კანი დაეთუთქა. ედოს დამწვრობა
გაურთულდა და გერმანელები იძულებული გახდნენ იგი ქალაქის საა-
ვადმყოფოში გაეგზავნათ.

კვირა დილას ედომ დაიჩემა: ტანი ცუდს მიგრძნობს, ეკლესიაში წა-
მიყვანეთ, აღსარება მინდა ვთქვაო. ყარაული უფროსებს დაეკითხა. მათ
ნება დართეს და ედომ ეკლესიაში ამოყო თავი. იქ ნაცნობი ქალი ნახა,
მიესალმა და ხელში ნიკოლოზ ვაჩიშვილისათვის გადასაცემი ბარათი
ჩაუდო.

წერილმა ადრესატი მონახა. ედო ქართველ თანამებრძოლს ატყობი-
ნებდა, ქალაქის საავადმყოფოს პირველ სართულზე, მერვე პალატაში
ვიმყოფებიო. „იქნებ მოხერხდეს ჩემი გამოხსნა?“ — კითხულობდა იგი.

ნიკოლოზ ვაჩიშვილმა საავადმყოფოდან ედო დელგრატას სასტუმრო-
ცებლად შექმნა ჯგუფი, რომელშიც შეიყვანა სამი იტალიელი —
ბატალიონის მდივანი ნელო, ჯანი და ბაჩიჩა. მათ უღვაწეობდა იტალიური
იტალიური ქუდი დაიხურეს, სამოქალაქო ტანსაცმელი ჩაიცვეს, პისტო-
ლეტებით შეიარაღდნენ და მანქანა საავადმყოფოს კარებთან გააჩერეს.

ავადმყოფების ნახვის დღე იყო და მოხუც დარაჯს ეჭვი აო შეპარ-
ვია. ბაჩიჩას ხელში ეკავა ავადმყოფის „მოსაკითხი“ — ძუყუას ყუთი.

მერვე პალატას მიუახლოვდნენ და კარებზე დააკაკუსეს. გუშაგმა
კარი გამოაღო. შემდეგ ყველაფერი ელვის სისწრაფით მოხდა: ხელომ
პისტოლეტი იძრო და გუშაგს შეჰყვირა: არ გაიხშირო. ჯანიმ მოულოდ-
ნელობისაგან გაშეშებულ გერმანელს იარაღი აპყარა. ბაჩიჩამ ძუყუას
ყუთი გასსნა და ახალთახალი კოსტუმი ამოიღო.

— ახლა სასიძოსავით გამოგაწყობთ, — გაიღიმა მან.

ედო მანქანაში ჩასვეს და სოფელ ვაპრიოსაკენ გააქანეს, იქ მას პატ-
რიოტი ქალიშვილის როზიტას ოჯახი ელოდა. გერმანელი ჯარისკაცი თან
წაიყვანეს და შემდეგ ორ დატყვევებულ აარტიზანზე გაცვალეს.

როზიტა ედოს გულმოდგინედ უვლიდა და მკურნალობდა. ედოს
შეუყვარდა ეს ფუსფუსა, საქმიანი და მოსიყვარულე ქალიშვილი და „სა-
სიმოს კოსტუმი“ გამოადგა — როზიტაზე ჯვარი დაიწვია.

განკურნებისა და დაქორწინების შემდეგ ედომ კვლავ მთებს მია-
შურა, კვლავ პარტიზანულ ბატალიონს ჩაუდგა სათავეში, თანაშემწედ
კი ფორე მოსულიშვილის თანაშემადგულე ნიკოლოზ ვაჩიშვილი აირჩია.

მკითხველი, ალბათ, უკვე მიხვდა, რომ ნელო, ჯანი და ბაჩიჩა პარ-
ტიზანული მეთასხელებია. როგორ წარიმართა ჯანისა და ბაჩიჩას ომის-
შემდგომი ცხოვრება, ნიკოლოზმა დღეს არ იცის, ნელოსთან კი ხშირი
მიმოწერა აქვს. ნელო სოფელ ინვორიოში ცხოვრობს და მუშაობს. კი-
ნოდრამატურგი გიორგი მდივანი იტალიაში ყოფნისას შეხვდა და ესაუბ-
რა მას. გიორგი მდივანი გადმოგვცემს, რომ ნელომ მოუთხრო თავის მე-
გობარ პარტიზანებზე და განსაკუთრებული გულთბილობით ესაუბრა
ნიკოლოზ ვაჩიშვილის შესახებ.

ნიკოლოზმა გვიჩვენა ნელოსაგან მიღებული ღია ბარათები, რომ-
ლებზეც უმშვენიერეს ქალაქ სტრეზას ხედებია. ბარათებს იტალიურად
აწერია: სსრკ-ბათუმი. კოლია ვაჩიშვილის. იქვე ყველა მათგანს აქვს
ქართული წარწერაც: ვაჩიშვილი კოლია. უკუმისამართსაც ქართულად
აწერია: ნელოსაგან:

— ქართული წერა-კითხვა მე ვასწავლე, — გვითხრა ნიკოლოზმა. —
ძალიან მონდომებული იყო. პირველად დავწერინე სიტყვა „იტალია“,
შემდეგ „საქართველო“, „მეგობრობა“, „ნელო“ და „კოლია ვაჩიშვილი“.

იტალიის წინააღმდეგობის მოძრაობის დამთავრებამდე — 1945 წლის

აპრილის ბოლომდე — ნიკოლოზ ვაჩიშვილი ედო დელეგატად თბილისში და მარჯვენა ხელი იყო.

ეს პერიოდი აღსავსეა ისტორიული მოვლენებით, იტალიის რევოლუციური სუფლებსათვის შეუპოვარი ბრძოლის ამადლელებელი ფურცლებით. გარბალდიელები ისე მომრავლდნენ და გაძლიერდნენ, რომ ხალხის საძულველ ხელისუფლებას ნამდვილი ფრონტი გაუხსნეს. მათ მთელი რაიონები გაათავისუფლეს, ვაკის სიღრმეში წაიწიეს და გააჩაღეს ბრძოლა დიდი ქალაქების განაპირა უბნების ახლოს. მძიმე იყო ბრძოლები ქალაქების ბორგოცეზიას, ნოვარისა და მთელი ნოვარის პროვინციის, მილანის გასათავისუფლებლად. პარტიზანები არაფრის წინაშე არ იხევდნენ უკან, მედგრად მიიწევდნენ წინ. ამ ბრძოლებში ნიკოლოზ ვაჩიშვილმაც დიდი გაბედულება და მოსაზრებულობა გამოიჩინა. იმდენად გაითქვა სახელი, რომ იტალიის წინააღმდეგობის მოძრაობის გამოჩენილი წინამძღოლის ჩინო მოსკატელის ყურადღება მიიპყრო.

1945 წლის აპრილში თავისუფლების ვოლონტიორები მილანში შევიდნენ. ჩრდილოეთ იტალია უკვე მთლიანად თავისუფალი იყო. გარბალდიელები სამ დღეს იდგნენ განთავისუფლებულ მილანში, შემდეგ კი ქალაქი ინგლის-ამერიკის ჯარებმა დაიკავეს. მათს კონტროლს დაექვემდებარა მთელი განთავისუფლებული ჩრდილოეთ იტალია.

ფაშიზმი იტალიაში დამარცხდა და დასამარდა. იტალიის მიწაზე ომი დამთავრდა. ომგადასწილმა ბიჭებმა სამშობლოს მოაშურეს.

1971 წლის ოქტომბერში საქართველოს ეწვია იტალიის წინააღმდეგობის მოძრაობის ვეტერანთა ჯგუფი პარტიზანთა ლეგენდარული მეთაურის, ამჟამად იტალიის პარლამენტის დეპუტატის, კომუნისტ, ერალდო გასტონეს ხელმძღვანელობით. თბილისში მას სხეებთან ერთად ნიკოლოზ ვაჩიშვილიც შეხვდა. ერალდო გასტონემ ნიკოლოზ ვაჩიშვილს გადასცა გარბალდიელის ნიშანი, თავისი სავიზიტო ბარათი და წითელი ყელსახვევი, რომელზეც წარწერილია: „გარბალდის ბრიგადის ფორეს სახელობის ბატალიონი“.

ნოზაქ ადანი

ეს იყო საბჭოთა მწერლების პირველი დიდი უოკუის წინ

1934 წელს ჩვენი სამშობლოს გულში — მოსკოვში ჩატარდა საბჭოთა მწერლების სრულიად საკავშირო პირველი ყრილობა, რომელიც მთელი ჩვენი ქვეყნის დიდ კულტურულ, პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ მოვლენად იქცა.

ყრილობის მაღალი ტრიბუნიდან ალექსანდრე პუშკინის, მიხეილ ლერმონტოვის, ლევ ტოლსტოის, თედორე დოსტოევსკის და სხვა დიდი რუსი მწერლებისა და შემოქმედთა გვერდით მთელი მსოფლიოს გასაგონად პირველად გაისმა შოთა რუსთაველის, ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის, ვაჟა-ფშაველასა და სხვა ქართველ მწერალთა სახელები. ყრილობაზე ქართულმა მრავალსაუკუნო-

ვანმა ლიტერატურამ და თანამედროვე მწერლობამ საყოველთაო ყურადღება მიიპყრო და საერთო აღიარება ჰპოვა. ამის ნათელი დასტური იყო ყრილობის დღეებშივე მოსკოვში გამართული ქართული პოეზიის დიდი საღამო, რომელზედაც გამოჩენილმა საბჭოთა მწერალმა ალექსეი ტოლსტოიმ განაცხადა, დღემდე არ ვიცოდით, თუ რა მდიდარი და ღრმა ლიტერატურა გვქონია კავშირშიო. ამ აღიარებით ქართულმა მწერლობამ ერთი უმთავრესი ადგილთაგანი დაიჭირა მრავალეროვნულ საბჭოთა ლიტერატურაში.

მწერალთა პირველი სრულიად საკავშირო ყრილობის უდიდესი წარმატება განაპირობა იმ დიდმა

საორგანიზაციო მუშაობამ, რაც წინასაყრილობო პერიოდში ჩატარდა ყველა მოკავშირე რესპუბლიკაში.

ჯერ კიდევ საკმაოდ დროით ადრე პირადად ალექსეი მაქსიმეს ძე გორკის უშუალო ხელმძღვანელობითა და ინიციატივით შეიქმნა მწერალთა საკავშირო ყრილობის საორგანიზაციო კომიტეტი, რომელმაც ჩამოაყალიბა ცალკეული ბრიგადები საბჭოთა რესპუბლიკებში გასავზავნად. ამ ბრიგადებში გამოჩენილი რუსი მწერლები და პოეტები შედიოდნენ. მათ ევალებოდათ, ადგილებზე შეესწავლათ საბჭოთა ხალხების საციოხალური ლიტერატურის მდგომარეობა, დაახლოვებოდნენ და გაცნობოდნენ მომხმე საღეების წარსულ და თანამედროვე მწერლობას, ეზრუნათ მათი საუკეთესო ნიმუშების თარგმანზე, მოეძაადებინათ და გამოექვეყნებინათ მიმოხილვითი ხსიათის წერილები და ლიტერატურულ-კრიტიკული სტატიები ამ ლიტერატურის ფართო რუსი მკითხველი საზოგადოებისათვის გასაცნობად, მათვე დაევაღათ, ყრილობისათვის მოეხსენებინათ მოკავშირე რესპუბლიკების მწერალთა ორგანიზაციებში არსებული მდგომარეობა.

1933 წლის 16 ნოემბერს თბილისის რკინიგზის საზეიმოდ მორთულ ბაქანზე საქართველოში მომავალ მწერალთა ბრიგადის შესახვედრად თავი მოიყარეს თბილისის პარტიული და პროფ-

კავშირული ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა, ქართველ მწერლებმა, ხელოვნების მოღვაწეებმა, პრესის თანამშრომლებმა. თბილისში ჩამოსულ რუს მწერლებს ნ. ტიხონოვს, პ. პავლენკოს, ბ. პასტერნაკს, ოლღა ფორშა და სხვებს ბაქოდან ჩამოჰყვა ცნობილი თურქი მწერალი ნაზარლი.

ჩამოსვლის მეორე დღესვე ბრიგადის წევრები შეხვედნენ ქართველ მწერლებსა და ხელოვნების მუშაკებს. ამ შეხვედრაზე ერთხმად აღინიშნა საბჭოთა მწერლების ბრიგადის ჩამოსვლის პოლიტიკური მნიშვნელობა, მისი როლი ქართველი და სხვა მომხმე ხალხების სამწერლო საზოგადოებების შემოქმედებითი კონტაქტების დამყარების, ინტერნაციონალური კავშირისა და მეგობრობის განმტკიცების საქმეში.

სტუმრებმა შეკრებილთ გააცნეს ყრილობის საორგანიზაციო კომიტეტის მუშაობის გეგმა, მოუთხრეს იმ ღონისძიებებზე, რომლებიც წინასაყრილობო პერიოდში დაისახეს ორგკომიტეტმა და „ლიტერატურაია გაზეტას“ რედაქციამ.

ბრიგადის ხელმძღვანელმა პ. პავლენკომ დაახსიათა ბრიგადის სამუშაოთა განსაკუთრებული სიროთულე და სიძნელე. მან აღნიშნა, რომ ძალზე ძნელია მთელი სისრულითა და მრავალმხრივად წარმოდგინო ისეთი ვრცელი,

მდიდარი და ღრმა შინაარსის მქონე ლიტერატურა, როგორც არის მრავალსაუკუნოვანი ქართული ლიტერატურა.

თავის მხრივ ქართველმა მწერლებმა — ტ. ტაბიძემ, შ. დემეტრაძემ და სხვებმა ილაპარაკეს სსრკ და საბჭოთა საქართველოს მწერლების მჭიდრო ურთიერთობათა განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე. მათ მიუთითეს ხალხთა მეგობრობის იმ საუკუნოვან ისტორიულ ფესვებზე, რაც ტრადიციულად არსებობდა ქართველ და სხვა მეზობელ ხალხებს შორის. ხაზგასმით აღნიშნეს, თუ რა კეთილისმყოფელი პირობები შეიქმნა საბჭოთა ეპოქაში, თუ რა სიყვარულით არის იგი დაკავშირებული მოძმე ერებთან და რა როლს ასრულებდა პროგრესული რუსული ლიტერატურა და საზოგადოებრივი აზრი, წინა საუკუნის ქართველი მწერლების და საზოგადო მოღვაწეების ცხოვრებაში.

18 ნოემბერს ბრიგადის წევრები ქართველი მწერლების თანხლებით დასავლეთ საქართველოში გაემგზავრნენ. ზესტაფონში მათ დაათვალიერეს ფეროშხედნობთა ქარხანა, იქედან ჩავიდნენ რიონქესში, შეხვდნენ და ესაუბრნენ მუშებს, გლეხებს, მოსწავლე ახალგაზრდობას, ქუთაისში დაათვალიერეს ქალაქის ღირსშესანიშნაობანი და ა. შ. სახელდა-

სელო მიტინგზე ბრიგადის წევრებმა გამოაქვეყნეს მიმართვა საქართველოს მშრომელთა ქართველი მწერლებისადმი. მიმართვაში ნათქვამი იყო: „მხოლოდ სამი დღეა, რაც სსრკ მწერალთა კავშირის საორგანიზაციო კომიტეტის გაერთიანებული ბრიგადა ქართველ მწერლებთან და აზერბაიჯანის ორგკომიტეტის წარმომადგენლებთან ერთად საქართველოში იმყოფება. ჩვენ ვიყავით და დავათვალიერეთ ფერომარგანეცის ქარხანა ზესტაფონში, რიონქესი და ქუთაისი.

საქართველომ, რომელიც ყოველთვის იზიდავდა თავისკენ მწერლებსა და პოეტებს, ამჟამად ჩვენ მიგვიზიდა არა მხოლოდ ოგორც უძველესი მაღალი კულტურის ქვეყანამ. ჩვენს წინაშეა არა მხოლოდ წარმტაცი მხარე, რომლის ბუნებაც შთააგონებდა წარსულის უდიდეს მხატვრებს და შემოქმედთ; ჩვენს წინაშეა ჩვენი დღეების ახალი საქართველო, მოძმე სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკა, რომლის გული მთელ საბჭოთა კავშირის გულთან ერთად ფეთქს; ჩვენ ვნახეთ გუშინდელი იმერელი ღარიბი გლეხი, რომელიც დღეს ფერომარგანეცის ქარხნის დამკვერელ მუშად ქცეულა და ებრძვის გავარვარებულ ნაღობს; ჩვენ ვნახეთ კალაპოტშეცვლილი მდინარე რიონი, რომლის ჰესის ენერგია სატვირთო მატარებლებს

მდიდარი და ღრმა შინაარსის მქონე ლიტერატურა, როგორც არის მრავალსაუკუნოვანი ქართული ლიტერატურა.

თავის მხრივ ქართველმა მწერლებმა — ტ. ტაბიძემ, შ. დემეტრაძემ და სხვებმა ილაპარაკეს სსრკ და საბჭოთა საქართველოს მწერლების მჭიდრო ურთიერთობათა განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე. მათ მიუთითეს ხალხთა მეგობრობის იმ საუკუნოვან ისტორიულ ფესვებზე, რაც ტრადიციულად არსებობდა ქართველ და სხვა მეზობელ ხალხებს შორის. ხაზგასმით აღნიშნეს, თუ რა კეთილისმყოფელი პირობები შეიქმნა საბჭოთა ეპოქაში, თუ რა სიყვარულით არის იგი დაკავშირებული მოძმე ერებთან და რა როლს ასრულებდა პროგრესული რუსული ლიტერატურა და საზოგადოებრივი აზრი, წინა საუკუნის ქართველი მწერლების და საზოგადო მოღვაწეების ცხოვრებაში.

18 ნოემბერს ბრიგადის წევრები ქართველი მწერლების თანხლებით დასავლეთ საქართველოში გაემგზავრნენ. ზესტაფონში მათ დაათვალიერეს ფეროშხედნობთა ქარხანა, იქედან ჩავიდნენ რიონქესში, შეხვდნენ და ესაუბრნენ მუშებს, გლეხებს, მოსწავლე ახალგაზრდობას, ქუთაისში დაათვალიერეს ქალაქის ღირსშესანიშნაობანი და ა. შ. სახელდა-

სელო მიტინგზე ბრიგადის წევრებმა გამოაქვეყნეს მიმართვა საქართველოს მშრომელთა ქართველი მწერლებისადმი. მიმართვაში ნათქვამი იყო: „მხოლოდ სამი დღეა, რაც სსრკ მწერალთა კავშირის საორგანიზაციო კომიტეტის გაერთიანებული ბრიგადა ქართველ მწერლებთან და აზერბაიჯანის ორგკომიტეტის წარმომადგენლებთან ერთად საქართველოში იმყოფება. ჩვენ ვიყავით და დავათვალიერეთ ფერომარგანეცის ქარხანა ზესტაფონში, რიონქესი და ქუთაისი.

საქართველომ, რომელიც ყოველთვის იზიდავდა თავისკენ მწერლებსა და პოეტებს, ამჟამად ჩვენ მიგვიზიდა არა მხოლოდ ოგორც უძველესი მაღალი კულტურის ქვეყანამ. ჩვენს წინაშეა არა მხოლოდ წარმტაცი მხარე, რომლის ბუნებაც შთააგონებდა წარსულის უდიდეს მხატვრებს და შემოქმედთ; ჩვენს წინაშეა ჩვენი დღეების ახალი საქართველო, მოძმე სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკა, რომლის გული მთელ საბჭოთა კავშირის გულთან ერთად ფეთქს; ჩვენ ვნახეთ გუშინდელი იმერელი ღარიბი გლეხი, რომელიც დღეს ფერომარგანეცის ქარხნის დამკვეთ მუშად ქცეულა და ებრძვის გავარვარებულ ნაღობს; ჩვენ ვნახეთ კალაპოტშეცვლილი მდინარე რიონი, რომლის ჰესის ენერგია სატვირთო მატარებლებს

მდიდარი და ღრმა შინაარსის მქონე ლიტერატურა, როგორც არის მრავალსაუკუნოვანი ქართული ლიტერატურა.

თავის მხრივ ქართველმა მწერლებმა — ტ. ტაბიძემ, შ. დემეტრაძემ და სხვებმა ილაპარაკეს სსრკ და საბჭოთა საქართველოს მწერლების მჭიდრო ურთიერთობათა განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე. მათ მიუთითეს ხალხთა მეგობრობის იმ საუკუნოვან ისტორიულ ფესვებზე, რაც ტრადიციულად არსებობდა ქართველ და სხვა მეზობელ ხალხებს შორის. ხაზგასმით აღნიშნეს, თუ რა კეთილისმყოფელი პირობები შეიქმნა საბჭოთა ეპოქაში, თუ რა სიყვარულით არის იგი დაკავშირებული მოძმე ერებთან და რა როლს ასრულებდა პროგრესული რუსული ლიტერატურა და საზოგადოებრივი აზრი, წინა საუკუნის ქართველი მწერლების და საზოგადო მოღვაწეების ცხოვრებაში.

18 ნოემბერს ბრიგადის წევრები ქართველი მწერლების თანხლებით დასავლეთ საქართველოში გაემგზავრნენ. ზესტაფონში მათ დაათვალიერეს ფეროშხედნობთა ქარხანა. იქედან ჩავიდნენ რიონჰესში, შეხვდნენ და ესაუბრნენ მუშებს, გლეხებს, მოსწავლე ახალგაზრდობას, ქუთაისში დაათვალიერეს ქალაქის ღირსშესანიშნაობანი და ა. შ. სახელდა-

ცელო მიტინგზე ბრიგადის წევრებმა გამოაქვეყნეს მიმართვა საქართველოს მშრომელთა ქართველი მწერლებისადმი. მიმართვაში ნათქვამი იყო: „მხოლოდ სამი დღეა, რაც სსრკ მწერალთა კავშირის საორგანიზაციო კომიტეტის გაერთიანებული ბრიგადა ქართველ მწერლებთან და აზერბაიჯანის ორგკომიტეტის წარმომადგენლებთან ერთად საქართველოში იმყოფება. ჩვენ ვიყავით და დავათვალიერეთ ფერომარგანეცის ქარხანა ზესტაფონში, რიონჰესი და ქუთაისი.

საქართველომ, რომელიც ყოველთვის იზიდავდა თავისკენ მწერლებსა და პოეტებს. ამჟამად ჩვენ მიგვიზიდა არა მხოლოდ ოგორც უძველესი მაღალი კულტურის ქვეყანამ. ჩვენს წინაშეა არა მხოლოდ წარმტაცი მხარე, რომლის ბუნებაც შთააგონებდა წარსულის უდიდეს მხატვრებს და შემოქმედთ; ჩვენს წინაშეა ჩვენი დღეების ახალი საქართველო, მოძმე სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკა, რომლის გული მთელ საბჭოთა კავშირის გულთან ერთად ფეთქს; ჩვენ ვნახეთ გუშინდელი იმერელი ღარიბი გლეხი, რომელიც დღეს ფერომარგანეცის ქარხნის დამკვერელ მუშად ქცეულა და ებრძვის გავარვარებულ ნაღობს; ჩვენ ვნახეთ კალაპოტშეცვლილი მდინარე რიონი, რომლის ჰესის ენერგია სატვირთო მატარებლებს

მიჯროლებს მაღალ სურამის
ულელტეხილზე. ყველაფერ იმი-
სათვის, რაც ჩვენ ვნახეთ, ამხა-
ნაგურ, მეგობრულ მადლობას
გუთვნიტ საქართველოს პრო-
ლეტარიატს და ყველა მშრო-
მელს. ვინც კომუნისტური პარ-
ტიის ხელმძღვანელობით აშენებს
ახალ საქართველოს.

ჩვენ გვჯერა, რომ საბჭოთა
მწიკლების მთლიანი კავშირის
ნამდვილი ამხანაგობა სოციალის-
ტურ საქართველოში ამ ჩვენი
ერთობლივი მოგზაურობით გა-
მოაწრთობს ჭეშმარიტად მაღალ-
ხარისხოვან, ფეროშენადნობთა
მსგავს კულტურულ ნაღნობს“.

შემდეგ მიმართვაში ნათქვამი
იყო:

„გულწრფელად რომ ვთქვათ,
ჩვენ ჩამოვჩებით ჩვენს ქვეყა-
ნაში სოციალიზმის მშენებლებს,
დამკრელ მუშებსა და ინჟინ-
რებს. მაგრამ, რაც უფრო ახლოს
და ხშირად ვიხილავთ ჩვენი ქვე-
ყნის პროლეტარიატის გამარჯვე-
ბებს, მით ახლო იქნება ჩვენი გა-
მარჯვებები, საბჭოთა ლიტერა-
ტურის მაგნიტმშენები და ფერო-
ები, ჩვენი ლიტერატურის კოცო-
ნი კიდევ უფრო მკაფიოდ გაუ-
ნათებს მთელს სამყაროს და ისე
იღებს და იკავშაშებს, როგორც
ფეროსადნობი ლუმელების ცეც-
ხლი კავშაშებს საქართველოს
ლურჯი ცის ქვეშ.

სალამი კომუნისტური პარტი-
ის მიერ დარაზმულ საქართვე-

ლოს პროლეტარიატს!

სალამი ჩვენს ამიერკავკასიელ
ამხანაგებს — საქართველოს
მხეთის და აზერბაიჯანის მწერ-
ლებსა და პოეტებს!“

თბილისში ბრიგადის წევრები
რუსთაველის სახელობის სახელ-
მწიფო თეატრში დაესწრნენ ში-
ლერის პიესა „ყაჩაღების“ წარ-
მოდგენას. მათზე სპექტაკლმა წა-
რუშმელი შთაბეჭდილება მოა-
ხდინა. შესვენებისას მწერლები
ოღლა ფორში, ვიქტორ გოლცე-
ვი და პეტრე პავლენკო ესაუბ-
რნენ თეატრის სამხატვრო ხელმ-
ძღვანელს ალექსანდრე ახმე-
ტელს. მათ აღნიშნეს სპე-
ქტაკლის მაღალი მხატვრული
ღონე, მისი ნაციონალური თა-
ვისებურება, აქტიორთა დიდი
და დახვეწილი ოსტატობა. სტუ-
მრების განსაკუთრებული ყურად-
ღება მიიბყრო მხატვარ ირაკლი
გამრეკელის მიერ სპექტაკლის
მხატვრულმა გაფორმებამ.

29 ნოემბერს ტრამვაელთა
კლუბში შედგა თბილისის პარ-
ტიული და კომკავშირული აქტი-
ვის კრება, რომელიც მიეძღვნა
მწერალთა სრულიად საკავშირო
ყრილობისათვის მზადების სა-
კითხებს. კრებამ მოისმინა ვრცე-
ლი მოხსენება: „თანამედროვე
ეტაპზე საბჭოთა ლიტერატურის
ამოცანების შესახებ“. აღინიშნა
თვით ის ფაქტი, რომ თბილისის
პარტაქტივი განიხილავს მხატვ-
რული ლიტერატურის საკითხებს,

იმ უდიდესი ყურადღების გამო-
ხატულებათა, ოასაც კომუნისტუ-
რი პარტია უთმობს ხელოვნების
პრობლემებს, ლიტერატურის
როლა და ხშირად უკლასო
სოციალისტური საზოგადოე-
ბის მშენებლობაში. ჩვენმა მხა-
ტვრულსა ლიტერატურამ წარმა-
ტებება იმით მიაღწია, რომ მისი
საუკეთესო წარმომადგენლები
მჭიდროდ იყვიენ დაკავშირებუ-
ლნი სოციალისტურთან, მშრომე-
ლებთან, მუშათა კლასის პარტი-
ასთან. იგი ასრულებდა და ასრუ-
ლებს დიდი ლეხინის ანდერძს,
რომ მხატვრული ლიტერატურა
უხდა იდგეა ცხოვრების მხარდა-
მხალ, ცხოვრებასთან კავშირის
გარეშე ლიტერატურის ინტერე-
სები ეფლობა ვიწრო, წვრილმან
ყოფასა და გარემოში. მწერალი
დაკავშირებული უნდა იყოს თა-
ვის მკითხველთან, მუშათა კლას-
თან, ალთ პარტიული ორგანი-
ზაციები და პარტაქტივი უნდა
დაესაბრისმებოდეს, რათა მან
უკეთ გაიცნოს და შეისწავლოს
ჩვენი დროის ახალი ადამიანები
— მშენებლები და დამკვერელები.

კრებაზე გამოსულმა პ. პავლე-
ნკომ თქვა: „ოდესმე ჩვენი შთა-
მომავლობა, როცა გაეცნობა
ჩვენს დროს, საბჭოთა კავშირში
სოციალიზმის მშენებლობის ეპო-
ქას, განცვიფრდება იმ გამირო-
ბით, იმ შემართებითა და გამარჯ-
ვების რწმენით, რომელიც ჩვენ
გვახასიათებს და რომელსაც ჩვენ
ჩვეულებრივად ვთვლით და შე-

იძლება ვერც ვამჩნევთ“. მან ილა-
პარაკა გუშინდელ წერა-კითხ-
ვის უტოდინარ ყმაწვილებზე,
რომლებიც დღეს სოფლებიდან
ქალაქში მოდიან, უნივერსიტე-
ტებში ეუფლებიან ცოდნას და
რომლებითაც ხვალ იამაყებს
მთელი ჩვენი ქვეყანა.

„ჩვენი სამშობლოს გიგანტუ-
რი ზრდისა და კოლოსალურ მი-
ღწევათა ეპოქაში, — თქვა პავ-
ლენკომ, — ლიტერატურის სა-
კითხები ახალ, მანამდე უცნობ
მნიშვნელობას იძენენ. ლიტერა-
ტურა რამდენიმე ოსტატის, ადა-
მიანთა ვიწრო წრის საქმიანობი-
დან ხდება ყველა მშრომელის სა-
ქმედ, ახალი სოციალისტური
ადამიანის აღზრდისა და სრულ-
ყოფის მძლავრ იარაღად. მწერა-
ლთა წინაშე უდიდესი ამოცანები
დგას. ჩვენ უნდა ავსახოთ და მო-
მავალ თაობებს დაუტოვოთ ჩვე-
ნი დღევანდლობის საქმიანობა,
სოციალიზმისათვის ჩვენი ბრძო-
ლის სურათები. ამიტომ ხდება
ლიტერატურა საბჭოთა ქვეყნის
ყველა პარტიოანი ადამიანის, ყო-
ველი ჩვენთაგანის ღვიძლი საქმე.
საბჭოთა ადამიანის მიღწევები
ჩვენი მიღწევაცაა, ყველა კარგი
წიგნის ავტორი მწერალთან ერ-
თად ყველა საბჭოთა ადამიანი-
ცაა. წიგნს წერს არა მხოლოდ
მწერალი, იგი წერს მას მთელს
ქვეყანასთან ერთად და ამიტომაც
ლიტერატურის საკითხები ყველა
ჩვენთაგანისთვის, პარტიის ყვე-

ლა რიგითი მუშაკისთვის უნდა გახდეს ცენტრალური, ძირითადი სამუშაო საკითხი“.

3. პავლენკომ მოუწოდა მკითხველებს, — „ჩაავლეთ ხელი მწეოალს, შეიყვანეთ თქვენი მიღწევებისა და გამარჯვებების, თქვენი ჩავარდნებისა და შეცდომების კურსში; აჩვენეთ თქვენი ადამიანური მიღწევები, მოსთხოვეთ, ასახოს თქვენი გარემომცველი სამყარო. ახალი და ბრწყინვალე დრო უნდა აისახოს ახალსა და საუკეთესო წიგნებში... მალე შეიკრება მწერალთა საკავშირო ყრილობა, რომელზედაც შეჯამდება ყველაფერი, რაც გაკეთდა ჩვენს მხატვრულ ლიტერატურაში. ეს იქნება ოსტატების შემოქმედებითი შეჯიბრი და გაიმარჯვებს ის, ვის წიგნებსაც კითხულობენ მილიონები“...

პარტაქტივს 3. პავლენკომ მიმართა წინადადებით, რომ წინასაყრილობო პერიოდში ჩამოყალიბდეს ლიტერატურული წრეები საწარმოებში, გაიშალოს ფართო მუშაობა სამოქალაქო ომის და ფაბრიკა-ქარხნების ისტორიების შესაქმნელად. მან აღნიშნა: „ჩვენი ლიტერატურის გამირები თქვენ ხართ და თქვენ უნდა მოითხოვოთ ლიტერატურის ყურადღება თქვენდამი. თქვენ თქვენი წრიდან უნდა წამოაყენოთ პროლეტარიატის ახალგაზრდა ლიტერატურული ძალები ისევე, რო-

გორც თქვენმა მამებმა წამოსწიეს რკინიგზის სახელოსნოებიდან და მსოფლიოს მისცეს სიმ გორკი“.

ოოატორმა თხოვა შეკრებილთ, აქტიუიი ძონაწილეობა მიეღოთ მყეოალთა საკავშირო ყრილობის მოსაადებაში.

საიხტეოესო სიტყვით გამოვიდა მყეოალი ნიკოლოზ ტიხონოვი. მას დაძსწრეთ გაუზიარა დასავლეთ საქოთველოსი ძოგზაუოოსიი 'ძთაბეჭდილებახი და თქვა: „როცა ჩვეს ზესტაფონის ფკოოიეჲადაობთა ქაოოოოიი ვიყავით, სადაც ცეცხლის ენებით აელვარებული ღუძელებიი ინდუსტოიულ აეიზაქი, ათას გრადუს ტესერატურაში, სარკმლის ხაცვლად ბრძმედის ფოოჲე ჩანს დასავლეთ საქოთველოს ლურჯი გოოაკები და მწვახე მინდვრები; როცა ერთდროულად იეგზედე მათ და დავინახე იძ ადამიანების ძალა და ხებისყოფა; ოომლებიც ლითოხს ადხობენ — მაძინვე ვიგოეხი ქოთული ლიტერატურის ორძაგი სახე — ეოთის ძხრივ, ვენახებიანი მწვანე ბუნება და ძეოოეს მხრივ ინდუსტრიული საქოთველო. ამის შემხედვარემ მე გავიფიქრე, ქოთული ლიტერატურა მრავალი წლით უზორუნველყოფილია მხატვრული შემოქმედების თემებითა და მასალით“.

ნ. ტიხონოვმა მოიგონა ვლადიმერ მაიაკოვსკი, „რომელიც

საქართველოში დაიბადა და გახდა რევოლუციის უდიდესი პოეტი“. შემდეგ მან აღნიშნა: „ჩვენ ყველას გვესმის, რომ ლიტერატურა ჩვენი საერთო პროლეტარული საქმის ნაწილია და ჩვენ მსეთსავე საქმეს ვაკეთებთ, როგორსაც მევენახე ზესტაფონის კოლმეურნეობაში და მელითონე მეტალურგიულ ქარხანაში. როგორ გავაკეთებთ ჩვენ ამ საერთო საქმეს? როცა ჩვენ წავალთ ზაპესისაკენ... აქ შეიძლება გავისხენოთ პუშკინი და წამოვიძახოთ მისი სტრიქონი „საქართველოს მთებს ღამის ბინდი შემოჰფენია“, მაგრამ მაშინვე დაიჭერ თავს იმაზე, რომ დღეს არავითარი წყვილი არაა და ანათებენ ზაპესის ნათურები. მაგრამ ვს გაუბრალოებაა, რაც ჩვენ არ გვსურს და ამიტომ ვამბობთ, რომ ლექსის წერა ისევე ძნელი და რთულია, როგორც მარგანეცის მადნის გადამუშავების პროცესი“. მან მთელი სიმწვავეით დასვა მხატვრული შემოქმედების, როგორც პოეზიის ისე პროზის, მხატვრული ხარისხის მნიშვნელობის საკითხი.

სტუმრებს მიესალმნენ და საქმიან კამათში მიიღეს მონაწილეობა მწერლებმა პაოლო იაშვილმა, სკონსტანტინე ლორთქიფანიძემ, ლეო ქიაჩელმა, ნიკოლო მიწიშვილმა, მალაქია ტოროშელიძემ, შალვა დემეტრაძემ. ლუტუ მეგრელმა და სხვებმა.

კრების მონაწილეებმა ალექსი მაქსიმეს ძე გორკის მიმართ მღეგი მისაღმებით:

„თბილისის პარტაქტივი მელიც შეიკრიბა მწერალთა საკავშირო ორგკომიტეტის წევრებთან და საქართველოს ლიტერატურული და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან ერთად და მოისმინა მოხსენება საბჭოთა ლიტერატურის ამოცანებზე, ერთხმად აღნიშნავს საბჭოთა კავშირში შემავალი მოძმე ხალხების ლიტერატურების დაახლოების განსაკუთრებულ და დიდ მნიშვნელობას.

კრების მონაწილენი მიესალმებიან დიდ პროლეტარულ მწერალს ალექსი მაქსიმეს ძე გორკის, რომელიც ხელმძღვანელობს საერთო საკავშირო ორგკომიტეტს და გამოთქვამენ რწმენას, რომ მოკავშირე რესპუბლიკების მწერლები შექმნიან ჩვენი სოციალისტური აღმშენებლობის, ჩვენი დიადი ეპოქის შესაფერის, ფორმით ნაციონალურ და შინაარსით სოციალისტურ ნაწარმოებებს.

საქართველოს საბჭოთა მწერლებთან და საკავშირო ორგკომიტეტის ბრიგადასთან ერთად პარტაქტივი გამოთქვამს მტკიცე რწმენას, რომ საბჭოთა მწერლები არ დაზოგავენ მთელს თავიანთ ძალასა და ცოდნას, რათა

გამართლონ მათზე დაკისრებული იმედი!

კრების მონაწილეებმა მოწოდებით მიმართეს საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის მწერლებს.

მალე მწერალთა ერთი ჯგუფი ერევანში, ხოლო მეორე ჯგუფი ბაქოში გაემგზავრნენ. თბილისში

დარჩენილმა ორგანიზაციის ბრიგადის წევრებმა პ. ჰაველნიკომ, ნ. ტიხინოვმა, ო. ჰუბოვმა, ბ. პასტერნაკმა, ვ. გოლცევმა და სხვებმა ფართო ლიტერატურულ-ორგანიზაციული მუშაობა გააჩაღეს და სახელოვნად წარსდგნენ სსრკ მწერალთა სრულიად საკავშირო ყრილობაზე.

აღისო აბაშიშვილი

ლირიკულისა და იუმორისტულის ურთიერთმიმართება ნიკო ლორთქიფანიძის შემოქმედებაში

ნიკო ლორთქიფანიძე, უპირველესად ყოვლისა, ლირიკული პროზის ოსტატია. ღრმა ლირიზმითაა აღბეჭდილი მისი საუკეთესო თხზულებები: „გული“, „თავსაფარიანი დედაკაცი“, „ტრაგედია უგმიროდ“, „მთვარიანი ღამის ჩრდილში“, „ბებრები“, „საქართველო იყიდება“, „რეკა“, „მარად და მარად“. ამ ნაწარმოებებმა მიანიჭა ნ. ლორთქიფანიძეს უკვდავება.

ლირიკული თხზულებების გვერდით მწერალი ქმნის ისეთ ნაწარმოებებსაც, რომლებშიაც სინამდვილისა და ადამიანებისადმი სულ სხვა დამოკიდებულებას ამჟღავნებს, კერძოდ, სატირულიუმორისტულს. ასეა დაწერილი „რუმბი“, „ფეოდალები“, „თავის წერილი“, „ეპისკოპოსი ნადირობაზე“, „სოფლის ამიკი“,

„კბილთხარაძე“, „ბუმბერაზი“ და სხვ.

ამ ორი განსხვავებული ხასიათის თხზულებების თანაარსებობას ნ. ლორთქიფანიძის შემოქმედებაში ერთი საფუძველი, ერთი მიზეზი აქვს.

ლირიკულ ნაწარმოებებში განსახიერების მთავარ საგანს, როგორც ცნობილია, განცდა წარმოადგენს, ხოლო სატირულ-უმორისტულის ცენტრში სასაცილო, „უარყოფითი“ მოქცეული, რომელიც აუცილებლად კონკრეტული უნდა იყოს. სხვაგვარად მწერალი მიზანს ვერ მიაღწევს. ამიტომ წმინდა ლირიკული ნაწარმოები სიუჟეტს გაუბრუნებს, მაშინ როდესაც იუმორისტული, თავისი კონკრეტულობის გამო, გარდუვალად მოითხოვს სიუჟეტს.

გარდა ამისა, ლირიკულ თხზულებებში მწერალი ჩვეულებრივ

ამაღლებულ და ფაქიზ გრძნობებს გააღვივებს, ხოლო იუმორისტულში განცდა საზოგადოდ უკახა პლანზე გადაჰყავს, აქ მოქმედ პირებს ძირითადად სოციალური და ყოფითი მომენტების ფონზე ხატავს, ამასთან ლირიკულ ნაწარმოებში დედაზრი უმეტესად მზა სახით, ხოლო იუმორისტულში შენიღბულად არის გადმოცემული.

საგულისხმოა ისიც, რომ ლირიკული და იუმორისტული თხზულებები საპირისპირო რეაქციას აღძრავს მკითხველში, პირველი სევდიანსა და ლირიკულს, ხოლო მეორე სიცილს იწვევს.

მიუხედავად ასეთი განსხვავებისა, ლირიკულსა და იუმორისტულ ნაწარმოებებს გააჩნიათ არსებითი ხასიათის საერთო თვისება, რომელიც გარკვევით გამოიხატავს მათ ეპიკური თხზულებებისაგან. როგორც ერთს, ისე მეორეს, მწერლის სუბიექტური განწყობილება უდევს საფუძვლად და აშკარად ჩანს ავტორის დამოკიდებულება აღწერილი სინამდვილისა და ადამიანებისადმი.

ასეთი სუბიექტურ-ემოციური შემოქმედებითი ხედვა აქვს ნ. ლორთქიფანიძეს და ესაა, რომ უბიძგებს მას ლირიკული და იუმორისტული თხზულებების შექმნისაკენ. ამავე მიზეზით აიხსნება მცირე ჟანრის დომინირებაც მის ლიტერატურულ მემკვიდრეობაში, რადგან ეს ჟანრი ემოციური ეფექტის მეტ შესაძლებლობას იძლევა.

ლირიზმის გასაშლელად ლორთქიფანიძე იყენებს ეპიკურ, მინიატურას, მოთხრობასა და ველას, ხოლო იუმორისტულს — მხოლოდ მოთხრობასა და ნოველას.

ხშირად ისეც ხდება, რომ მწერალი ერთსადაიმევე თემას ამუშავებს როგორც ლირიკულ, ასევე იუმორისტულ ნაწარმოებებში. ასე, მაგალითად, ოჯახის საკითხს აღძრავს იგი, ერთის მხრივ, ლირიკულ თხზულებებში — „ოჯახი“ და „ბებრები“, ხოლო მეორე მხრივ იუმორისტულში — „კბილთხარაძე“ და „სოფლის აშვიკი“.

მწერლის უშუალო დამოკიდებულება მასალისადმი ყველაზე მკვეთრად „ოჯახში“ ჩანს. ეს არის წმინდა ლირიკული ნაწარმოები, რომელშიც მთავარია შიშველი გრძნობა, კერძოდ, თაყვანისცემა ოჯახისადმი. თავისი ჩანაფიქრის განსახორციელებლად ნ. ლორთქიფანიძე საგანგებოდ ირჩევს მინიატურას, რომელიც ლექსის მსგავსად, სუბიექტურ განცდათა გამოხატვის საუკეთესო საშუალებაა. ნაწარმოებს არ გააჩნია არავითარი ფაბულა, ტექსტი მონოლოგის ფორმაშია მოწოდებული და თავისი ამაღლებული პათოსის, განუწყვეტელი ემოციური დამუხტულობისა და შინაგანი რიტმულობის გამო თითქმის პიმნს უტოლდება.

შინაარსობრივი თვალსაზრისით ნაწარმოები შეიძლება ორ ნაწილად გავყოთ: პირველში მწე-

რალი ხოტბას ასხამს ოჯახს. ძალზე შეკუმშულად, მაგრამ ცხოვლად წარმოადგენს მის განსაკუთრებულ როლს ადამიანის ცხოვრებაში. ოჯახი — ეს არის ყველაზე სანდო, როგორც სიხარულში, ისე მწუხარებაში. თხზულების მეორე მონაკვეთი კი ავტორისეულ მოწოდებას წარმოადგენს, სადაც გარკვევით ჩანს თხოვნის, მუდარისა და მუქარის ინტონაცია:

„ოჯახი! ნუ ვახლებთ ხელს, — იგი წმინდაა. ყოველს ადამიანს ერთი ადგილი მაინც უნდა ჰქონდეს, სადაც იგი ხელუხლებელი, საყვარელი, მუდამ ერთი და იგივე უკვდავი წევრია.

ნუ ვახლებთ ხელს ყოველთვის, ყოველს მდგომარეობაში სიყვარულის, სათნოების, ლმობიერების და თავგანწირვის ტაძარს — ოჯახს.

ქრისტეს არ ჰქონია ოჯახი, მაგრამ თვითონ ქრისტე იყო ყოველისავე ნავთსაყუდელი. ვინც არ იჩემებს — მე თვით ქრისტე ვარო, სხვებს არ ურჩევს — ქრისტეს თვისებანი მიიწეროს, მას სჭირდება ოჯახი“.

მინიატურის ამ დასკვნით სტრიქონებში ცხადადა გამოვლენილი ნაწარმოების მიზანდასახულება და ამავე დროს ის დიდი ჰუმანურობა, რაც საზოგადოდ ახასიათებს ნ. ლორთქიფანიძის შემოქმედებას.

როგორც ყველა უფაბულო ლირიკულ ნაწარმოებში, მწერალს აქაც გამოსახვის ობიექტზე

გადააქვს მკითხველის ყურადღება. მინიატურის სათაური „ოჯახი“ აშკარად გამოჰყვამს მკითხველის ძირითად თემას. საგულისხმოა ისიც, რომ სიტყვა „ოჯახს“ ნაწარმოების ტექსტში ყველაზე უხვად ვხვდებით და თანაც ისეთ ადგილას, რომ ინტონაციური და ლოგიკური მახვილები სწორედ მასზე მოდის. ამ მხრივ გასათვალისწინებელია, რომ თხზულების ექვსი აბზაცი მხოლოდ ამ ერთი სიტყვისაგან შედგება და ნაწარმოების მთლიანი ტექსტიც ამავე სიტყვით მთავრდება. ასე რომ, გამოსახვის ობიექტი აქ თვალშისაცემადაა წარმოდგენილი. გარდა ამისა, ერთიდაიმავე სიტყვის ერთსადაიმავე ადგილზე გამეორება შინაგანი რიტმიზაციის გრძნობას იწვევს, რაც უთუოდ ძლიერებს ნაწარმოების ემოციურ მხარეს.

შთაბეჭდილების გაძლიერების მიზნითვე ამ მცირე ზომის მინიატურას ნ. ლორთქიფანიძე თვრამეტ, ძალზე პატარ-პატარა ზომის აბზაცად ჰყოფს. ასეთი დანაწევრებით მწერალი მკითხველის ყურადღებას ამახვილებს ნაწარმოების ყოველ მონაკვეთზე და ამით ხაზს უსვამს თითოეულ მათგანში ჩაქსოვილი აზრის მნიშვნელობას.

ტექსტის პირველი თორმეტი აბზაცი შეკითხვისა და პასუხის ფორმითაა მოცემული. როგორც შეკითხვები, ისე პასუხები მხოლოდ და მხოლოდ თითო-თითო

წინადადებისაგან შედგება, ხოლო ბოლო ექვსი აბზაცი ძახილის წინადადებებია. ასე რომ, კითხვითი, თხრობითი და ძახილის წინადადებები ისეთნაირად ენაცვლება ერთმანეთს, რომ ნაწარმოების ლირიკულობას განუზომლად ზრდის და სწორედ ამ მონაცვლეობაში იჩენს თავს მწერლის დიდი მხატვრული ოსტატობა.

საგულისხმოა აგრეთვე, რომ მინიატურის დასაწყის ნაწილში კითხვითი და თხრობითი წინადადებები თანაბარი პერიოდულობით მეორდება და თითქოსდა ყოველი ცალკეული წყვილი (ვგულისხმობთ ერთ შეკითხვას და მის შესატყვის პასუხს) ერთ დამოუკიდებელ ემოციურ ტალღას ქმნის.

პირველი „ტალღა“ მინიატურაში ასე გამოიყურება.

„როცა ბედნიერი, მშვიდი ცხოვრება გვეშლება წინ, ვინ რთავს გზას ია-ვარდით, ვინ გვაშორებს ეკალს და ქაცვს?

ოჯახი“.

ნაწარმოებში ექვსი ასეთი ემოციური ტალღა იგრძნობა. ისინი ერთმანეთს სრულიად ბუნებრივად მიჰყვებიან და თანდათანობით სულ უფრო და უფრო ძლიერდებიან. ასე რომ, თხზულების პირველ მონაკვეთში დაძაბულობის ხაზი ზიგზაგურად მიემართება, ფინალში კი ეს ხაზი სწორდება და აღმავალი გზით მიიწევს წინ.

მინიატურას ამშვენებს პირველი ბოლურ-მეტაფორული ეპიგრამებიც. ასე, მაგალითად: „ცხოვრების ნავი უეცრად რომ გატყდება და ყოველი ქაფი დახრჩობას გიპირებს, ყოველი ქვის ნატეხი ფეხებში გედება, როცა ზიზღი და შურისძიების სურვილი ფეხდაფეხ გზდევს, ვინ დახრის თავს მწუხარებით და დაგეხმარება სევდის ატანაში?“ ეპითეტთა მთელი წყებაა თავმოყრილი ერთ გაშლილ მეტაფორაში: „ნუ ვახლებთ ხელს ყოველთვის, ყოველ მდგომარეობაში სიყვარულის, სათნოების, ღმობიერების და თავგანწირვის ტაძარს — ოჯახს!“.

ავტორის დამოკიდებულება გამოსახვის ობიექტისადმი ამ ნაწარმოებში სხვადასხვა გზით ვლინდება, აგრეთვე მკლავდება მსჯელობაში, რომელსაც მწერალი ნაწარმოების დასაწყისში ავითარებს, მიმართვაში, რომელიც თხზულების დასასრულშია მოცემული, თხრობის ინტონაციაში, რომელიც ნაწარმოების ყოველ ფრაზაში იგრძნობა და იმ ხატოვან გამოთქმებშიც, რომლებსაც მწერალი მოხდენილად იყენებს ოჯახის ღირსებათა წინ წამოსაწევად.

თხზულების თავისებური კომპოზიცია, ცალკეული სიტყვების აქცენტირება, ინტონაციური მახვილების ხაზგასმა, ამალღებულის პათოსი, მკრთალად გამოხატული შინაგანი რიტმულობა, მე-

ტყველი მეტაფორები, ჰიპერბო-
ლები და ეპითეტები — აი ის ხე-
ობები, რომლებსაც მიმართავს
ნ. ლორთქიფანიძე ლირიზმის გა-
ნსახორციელებლად მინიატურა-
ში „ოჯახი“.

მწერლის ლირიკულ თხზულე-
ბათა შორის განსაკუთრებით გა-
მოირჩევა „ბებრები“, რომელიც
ქართველ მკითხველში არაჩვეუ-
ლებრივი პოპულარობითა და სი-
ყვარულით სარგებლობს. მის ცე-
ნტრშია გრძელმოქმედი, მაგრამ არა
შეშველი სახით. აქ უკვე მწერალს
სამოქმედო ასპა-
რეზე ტყბილად შებერებული
ცოლ-ქმარი გამოჰყავს და მათ
ისეთი სითბოთი და თანაგრძნო-
ბით ხატავს, რომ მკითხველს
მთელი სიღრმით აგრძნობინებს
ოჯახური ცხოვრების სილამაზეს.

მწერალი ამჯერადაც მინიატუ-
რულ ქანრს ირჩევს და ძუნწად
მოცემული დეტალების საშუა-
ლებით ახერხებს ცხოვლად გადმო-
სცეს ჰუმანიტის სიყვარულის მა-
რადიულობა.

კომპოზიციური თვალსაზრი-
სით ნაწარმოები ძალზე თავისე-
ბურია. იგი იწყება ავტორისეუ-
ლი რემარკით, ჩვეულებრივი გა-
ბმული თხრობით. ამდგვარადა
წარმოდგენილი პირველი ოთხი
აბზაცი. ტექსტის შემდგომი ნაწი-
ლი კი ბოლომდე დიალოგის სა-
ხითაა დაწერილი, როგორც პიე-
სა. ნაწარმოებში მონაწილეობს
მხოლოდ ორი პერსონაჟი: ბეგლა-
რი და ეკატერინე. მინიატურა ძი-
რითადად მათ დიალოგზეა აგე-

ბული. მოქმედება, შეიძლება ით-
ქვას, ერთმანეთის მოხატვლი
სურათებს მიჰყავს. პირველ სურ-
ათში წარმოდგენილია ბეგლა-
რისა და ეკატერინეს კარ-მიდამო,
რომლის დახატვით მწერალი სო-
ფლის ცხოვრების რომანტიკულ
სურათს გადავიშლის.

ნ. ლორთქიფანიძე წერს მის-
თვის ჩვეული ლაკონიურობით,
შეკუმშული და მოქნილი ფრაზე-
ბით, სრულიად ჩვეულებრივი,
მაგრამ ერთმანეთთან იშვიათი
გემოვნებით შეხამებული სიტყ-
ვებით.

პატარ-პატარა, მეტყველი დე-
ტალების საშუალებით ავტორი
მკითხველში იწვევს მხედველო-
ბით ხატებს: „ხელისგულივით
სწორი“, „ფრჩხილის ოდენა
ეზო“, „წნელის ღობე“, „მაყვ-
ლით გადახლართული ყორე“,
„დაუღლელი ღორი“, „მცოხნავი
ხარი და მოზვერი“, ბოსტანი, ვე-
ნახი, „ყავარაყრილი“ ორსართუ-
ლიანი ოდა; ოდის წინ კაკლის
ხე; მის ძირში გაშლილი ჭილო-
ფი; პერანგისამარა ბეგლარი და
სკამზე მთვლემარე ეკატერინე,
ყველაფერი ისეა დახატული,
რომ ყნოსვით შეგრძნებდასაც კი
იწვევს: თითქოსდა გრძნობ ქინ-
ძის, პიტნისა და ომბალის სურ-
ნელს.

შემდეგი სურათი ბეგლარისა
და ეკატერინეს რეპლიკებში იკ-
ვეთება. ეს მღელვარე და თანაც
მიამიტური რეპლიკები, დაუშთა-
ვრებელი ფრაზები, მრავალწერ-
ტილები, ძახილის და კითხვითი

წინადადებები სავსე ქვეტექსტებით, გასოუთქმელი გრძნობებითა და ამავე დროს უზომო სიყვარულით ოსტატურად ავსებენ ერთმანეთს და მკითხველის მეხსიერებაში ბეგლარისა და ეკატერინეს პირველი შეხვედრის წარუშლელ სურათს ხატავენ.

„ეკატერინე: პირველად რომ გავეცახით ერთმანეთს... შენ ოქროსფერი ბოხოხი გეხურა, ლურჯ ახალუხზე წაბლისფერი ჩოხა გეცვა... შავი წულა მესტი სირმებით გქონდა მოქარგული... თეთრ ცხენზე იჯექი და ჭიშკარში ჩამოაჭენე... გახსოვს?“

ბეგლარი: როგორ არა!

ეკატერინე: აჭირითებდით ცხენებს შენ და — აცხონოს ღმერთმა — საწყალი პეტრე...

ბეგლარი: მახსოვს... მახსოვს, როგორ არა. შენი ეშხით არ ვიზოგავდი თავს... კაბა ჭადრაკული გეცვა და ზედატანი სახელო-გამომწვებული წითელი, თავი თეთრი პეპლებიანი ბლონდით წაგვეკრა... გიხდებოდა აივნის ბირკილზე დაყრდნობა... გასაფრენ ჩიტსავით შემკრთალი, ყურადღებით გვათვალიერებდი... გახსოვს?“

ეკატერინე: რავა არა?! რავა არა?! მიანც ხის ტოტმა რომ ქუდი გადაგიგდო და შენ გადმოიხარე ასაღებად... ხუჭუჭი თმა გადმოიყარა... თვალის დაშორება არ მიხლოდა და თან შიშით თვალს ვხუჭავდი, ხეს არ დაეტაკოს-მეთქი. ბესარიონმა მერე

რომ ლაგამში ხელი გტაცა, ლი-ძალით, ძლივს ჩამოგახსნა ჩემი ბრალი იყო, მე შევეხვეწე... ზევით რომ ამოვიდა, ნასვამი, ნაჯირითევი... სახე გაგწითლებოდა... როგორ გშვენოდა კოკობი ულვაში, დაკრახნილი წვერი... რამხელა თვალებს აბრიალებდი! ხანჯალზე რომ ხელს დაიდებდი, ასე ვფიქრობდი — ამიყვანდეს, წამიყვანდეს-მეთქი. გახსოვს?

ბეგლარი: ჰო, ჰო, და შენ წითელ ტუჩებს რომ ჩავაჩერდი, თეთრ კბილებს და შავ-შავ თვალებს. შენი წასვლა ვერ მოვიტყინე და როცა შებრუნდი, ხელი მიხლოდა მეტატნა ტევრად კოჭე-იზე ჩამოყრილ ნაწნავებში... პეტრემ ხელი ამიკრა... სხვებმაც შემამჩნიეს... შეიქმნა მიწევ-მოწევა, გახსოვს?“

და ეს პერიოდულად განმეორებული, სრულიად უბრალო, თითქოსდა ხატოვნებას მოკლებული წინადადებები: „გახსოვს?“ „როგორ არა, როგორ არა!“ „მახსოვს“ და „რავა არა, რავა არა“ ღრმა ლირიკულობას ანიჭებს ნაწარმოებს და ამავე დროს მახვილად გამოხატავს ცოლ-ქმრის არა მარტო წარსულ, არამედ ამჟამინდელ გრძნობათა სიღრმესაც.

ერთი შეხედვით, თითქოსდა, არაფერია სევდის მომგვრელი, მით უფრო ტრაგიკული ბეგლარისა და ეკატერინეს ცხოვრებაში, ცხოვრობენ ისინი ტკბილად, როგორც ბედნიერზე ბედნიერი წყვილი, სიყვარულით რომ გან-

ვლო თავისი სიცოცხლის ხანგრძლივი გზა. მიუხედავად ამისა, მათ აღფრთოვანებულ რეპლიკებს იქით თითქოსდა შორიდან. მაგრამ მაინც გარკვევით, ისმის ავტორის აღელვებული; თავისი გმირების მომავალი ბედისადმი თანაგრძნობითა და სიბრალულოთ აღსავსე ხმა. აი ეს ხმაა, რომ კარნახობს მკითხველს ნაწარმოების დედაზრს: ბედნიერებასაც აქვს დასასრული, რადგან სიცოცხლე ხანმოკლეა და სიკვდილამდე ყველას წინ უდევს გადაულახავი ტრაგიზმი სიბერის სახით. აღარასოდეს დაბრუნდება ახალგაზრდობა, თუ არა მხოლოდ როგორც მოგონება. ეს ამოა გახსენება ახალგაზრდობისა, თანაც რამდენადმე შეუფერებელი სასაუბრო თემა ხანგადასული ადამიანებისათვის და, რაც მთავარია, მათი ახალგაზრდულად აღგზნებული ინტონაცია, წარმოადგენს აქ საოცრად ნაზი იუმორის წყაროს. იუმორის ასეთი შეზავება ლირიზმთან უჩვეულო მიმზიდველობას ანიჭებს მინიატურას.

ცოლ-ქმრულ ურთიერთობა-სიყვარულს წარმოგვიდგენს ნ. ლორთქიფანიძე ნაწარმოებშიც „კბილთხარაძე“. ამ თხზულების მთავარ მოქმედ პირებს — სოსიკასა და მარიკას — ისევე უყვართ ერთმანეთი, როგორც ბეგლარსა და ეკატერინეს. მიუხედავად ამისა, ორივე ეს ნაწარმოები საგრძნობლად განსხვავდება ერთმანეთისაგან: „კბილთხარაძე“ წმინდა

წყლის იუმორისტული ნაწარმოებია, ხოლო „ბებრები“ — ზნეობრივი და ლირიკულ ხასიათს ატარებს. ერთსადიამდე თემაზე შექმნილ თხზულებათა ეს სხვაობა განპირობებულია მწერლის თავისებური მიდგომით მასალისადმი. ერთ შემთხვევაში მას წინა პლანზე გამოაქვს მხოლოდ და მხოლოდ კომიკური ელემენტები („კბილთხარაძე“), ხოლო მეორე შემთხვევაში ლირიკული გრძნობები („ბებრები“).

„კბილთხარაძის“ ფაბულა ძალზე მარტივია: სოსიკამ სიზმარში ნახა თითქოს მისი ცოლი — მარიკა გარდაიცვალა და მკითხავის რჩევით, ცოლის გადარჩენის მიზნით, საღი კბილები დაიძრო. ერთი თვის თავზე სოსიკა გარდაიცვალა.

როგორც ვხედავთ, აქ ცოლ-ქმრული ურთიერთობის ისეთი დეტალია, რომელიც ცოლისადმი ქმრის დიდ სიყვარულზე მეტყველებს. ამის შესახებ პირდაპირაც კია ნათქვამი: ცოლ-შვილი გაგიჟებით უყვარდაო. ცოლიც ასეთივე გრძნობით უპასუხებდა მეუღლეს. „ცხონებული მარიკელა, — ვკითხულობთ ნაწარმოებში, — ღირსი იყო: ქმარ-შვილზე უდამდებოდა და უთენდებოდა“. თხზულებაში ისიც წერია, რომ ქმრის სიკვდილმა ქალი გააქვავა და მწუხარებაში ჩააგდო.

ობიექტურად სოსიკას და მარიკას სიყვარული თითქოსდა უფრო დამაჯერებელი და თვალნათლივი უნდა იყოს, ვიდრე ბე-

გლარისა და ეკატერინესი. როგორც ერთმა, ისე მეორემ თავიანთი საქციელით ცხადყვეს ერთმანეთის სიყვარული, ქმარი ცოლის სიყვარულს გადაჰყვა, ხოლო ქალმა მძიმედ განიცადა ქმრის გარდაცვალება. ბეგლარისა და ეკატერინეს ცხოვრებაში კი ტრაგიკული არაფერი მომხდარა. ბეგლარი და ეკატერინე — ეს ბედნიერი წყვილი განუზომლად მეტ თანაგრძნობას პოულობს მკითხველში, ვიდრე გაუბედურებული სოსიკა და მარიკა, მიზეზი ამისა ისაა, რომ მწერალი „კბილთხარაძეში“ საგანგებოდ ამახვილებს ყურადღებას არა სოსიკასა და მარიკას სიყვარულის სიღრმეზე, მათს ტრაგიკულ ხვედრზე, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ მათი მოქმედების კომიკურ მხარეებზე. გაუნათლებელმა სოსიკამ გულუბრყვილოდ დაუჯერა მკითხავს და სრულიად საღი კბილები დაითხარა, ხოლო მარიკა მეზობლების რჩევა-დარიგებას აჰყვა: „სიტყვით იტირე, თვარა უბულობას დაგწამებენო“ და ქმრის ცხედარს აუარებელი სისულელე დაატირა. ავტორი ისე ოსტატურად წამოსწევს წინა პლანზე კომიზმის ელემენტებს, რომ ბოლოსდაბოლოს კომიკური მთლიანად ფარავს ტრაგიკულს.

რა გზით აღწევს მწერალი კომიკურობის ეფექტის მიღებას?

სოსიკას სრულიად შეუსაბამო მოქმედება ცოლის გადარჩენის მიზნით, მისი მოულოდნელი „აჩიფჩიფება“, მარიკას იძულებითი

მოთქმა იმერული წეს-ჩვეულებების თანახმად, გარდაცვლილ ქმრის მონათვლა „პრისტავად“ მერე „მამასახლისად“, დასმული თათვის (ასევე მკითხველისათვის) მომტირალი ქალის სრულიად გაუარკვეველი და ამავე დროს სიცილის მომგვრელი რეპლიკები: „ჩემთვის რომ კბილებს იგლეჯდი, ახლა რა დაგიშავებო“ და „ჩემთვის რომ კბილები დაიძვრე, რამდენხანს არყევდი, აბრეშუმის ძაფი დამაგრეხინე, ახლა რა დაგიშავებო“ და ბოლოს მკითხველისათვის სრულიად გაუთვალისწინებელი ახსნა მარიკას ამ ფრაზებისა, ამასთანავე მთხრობელის მკვეთრად გამოხატული, დიდი იუმორის შემცველი იხტოხტო, უაღრესად თავისებური სტილი თხრობისა, შეზავებული იმერული გამოთქმებით — ყველაფერი ეს ერთად გულწრფელ სიცილს იწვევს მკითხველში.

ქანობრივი თვალსაზრისით „კბილთხარაძე“ მოთხრობაა, იგი იწყება ექსპოზიციით, რომელშიც გადმოცემულია გეოლოგიური ექსპედიციის ცხოვრება, ამის გამო მკითხველის ყურადღების კონცენტრირება ერთი მიმართულებით არ ხდება. გარდა ამისა, თხზულების პირველ აბზაცებში, ისეთი არაფერია ნათქვამი, რომ ის სიცილს იწვევდეს. ამდენად ნაწარმოების შესავალში ემოციური მხარე შესუსტებულია. აღსანიშნავია ისიც, რომ მისი ცენტრალური ეპიზოდი ერთ-ერთი მო-

ქმედი პირის თხრობაშია მოქცეული და აღიქვება როგორც წარსულში მომხდარი ფაქტი. ამიტომაც მისი ზემოქმედების ძალა მკითხველზე იძენად ეფექტური არ შეიძლება იყოს. ამავე მიზეზით დაქვეითებულია დინამიურობაც. ყოველივე ამის გამო „კბილთხარაძე“ ნოველა კი არა, წმინდა წყლის მოთხრობაა.

სამაგიეროდ ნოველაა ნ. ლორთქიფანიძის „სოფლის აშიკი“. მოქმედება აქაც იმერეთის ერთ-ერთ სოფელში იშლება. თხზულების წამყვანი პერსონაჟები ლევანა და მისი ცოლი ანეტა, ღენტორია და მისი ახალგაზრდა მეუღლე პასიკო სრულიად ჩვეულებრივი, უბრალო ადამიანები არიან, შემოფარგლული თავიანთი ვიწრო ინტერესებით. ნოველა მთლიანად ამ ოთხი მოქმედი პირის ურთიერთდამოკიდებულებაზეა აგებული, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში მეორეხარისხოვან პერსონაჟს — იაკოვას, რომელიც საკუთარი გამორჩენის მიზნით ცდილობს ბოლო მოუღოს მეზობელ ოჯახებს შორის ჩამოვარდნილ უთანხმოებას. კონფლიქტის მთავარ მიზეზად ამ ნაწარმოებში ლევანასა და პასიკოს წუთიერი გატაცება გვევლინება.

„შეტევაზე“ პირველი ლევანა გადადის. პასიკო გარეგნულად თავშეკავებით უპასუხებს, ნამდვილად კი მასაც გამომწვევად უჭირავს თავი და ამას კარგად გრძნობს როგორც ლევანა, ისე

მკითხველიც. გაარშოების პირველსავე სცენიდან ცხადი ხდება, რომ ლევანაცა და პასიკოც პრიმიტიული სულის ^{უქმედევე} ადამიანები არიან. ამიტომაც მკითხველი დარწმუნებულია, რომ მათ არ ამოქმედებთ განცდათა ის სიღრმე და სიმწვავე, რაც ახასიათებთ ნ. ლორთქიფანიძის ლირიკულ თხზულებათა პერსონაჟებს: დათიკოს („მარად და მარად“), ექვთიმეს („სანახავად“), ქეთოს („ქორწილი“) სწორედ მათი, ამ პერსონაჟების დიდბუნებოვანების გამო.

ლევანასა და პასიკოსთვის მდგომარეობა მაშინაც კი არ მძიმდება, როდესაც მათ ურთიერთობაზე მთელი სოფელი აყაყანდება. პასიკო ამ რთულ სიტუაციაშიაც არ იბნევა და უტიფრად ხმას ავრცელებს მეზობლებში, რომ ლევანას თითქოსდა ძალა უნდოდა ესმარა მასზე. ამ ამბავმა ლევანას ცოლამდე და პასიკოს ქმრის ყურამდეც მიაღწია, მაგრამ დიდად არც ისინი შეწუხებულან: ანეტა დაკმაყოფილდა იმით, რომ წყევლა-კრულვა გაუგზავნა მეტოქეს, ხოლო მერე ქმარს მოუწყო ექვიანობის სცენა, რომელიც უმაღლეს ცოლ-ქმრული ხვევნა-ალერსით დამთავრდა. ღენტორია კი მაშინაც გულგრილი დარჩა მომხდარი ამბებისადმი, როდესაც ლევანა ცოლის გულის მოსაგებად საცემრადაც კი გაიწია პასიკოზე.

მთარშოყეთა დამოკიდებულება მთლიანად იცვლება, უკვე ერ-

თმანეთისადმი მტრულად განწყობილ ბანაკებში ექცევიან, დასცველებად კი მათი მეუღლეები გამოდიან. ლენტორიამ თავის მეტოქეზე საჩივარი შეიტანა სასამართლოში, ხოლო ანეტამ ფული შესთავაზა იაკოფას, რათა ამ უკანასკნელს დაეყოლიებინა მომჩივანი, ნოესპოთ სასამართლოში საქმე. ანეტამ არ ითაკილა და სასამართლოს უწყებამდე გამოიძახა პასიკო მოსალაპარაკებლად და ფულიც კი შეაძლია. ქრთამმა გაჰრა: ლევანს „დანაშაული“ სასამართლოს აღარ გაუხსილავს, ყველაფერი გაცილებით უფრო მშვიდობიანად დამთავრდა, ვიდრე ამას მკითხველი მოელოდა. ანეტამ სასამართლოს წინ, იქვე, დახლზე გაშალა სუფრა, რომელსაც ათიოდ კაცი შემოუსხდა. მომჩივან - დამნაშავე, მოსამართლეები, შუამავალი იაკოფა, სოფლის მამასახლისი და მწერალი ერთად შეექცეოდნენ პურ - ღვინოს. განსაკუთრებით კომიკურად გამოიყურება ნაწარმოების უკანასკნელი სცენა: „მომჩივან-მოპასუხე და იაკოფა ერთად ბრუნდებოდნენ შინ. წინ ლევანი და მისი ცოლი მიდიოდნენ, უკან — ლენტორია და მისი ცოლი, შუაში — იაკოფა“.

როგორც ვხედავთ, კომიზმის მთავარ წყაროდ ამ ნაწარმოებში თავისებური შინაარსი გვევლინება, რასაც აძლიერებს მოქმედ პირთა გამკილავი ოხუნჯობები, ანეტას, პასიკოსა და ლევანს სოფლური წყევლა-კრულვა, ლე-

ნტორიას მიკიბულ - მოკიბული ფრაზები, მის შიერ ლაპარაკები სძირად ჩართული სრულმეტყველო ზრო გამოთქმა: „ვინცა იმისი არ იყოს“ და, რაც მთავარია, მისი სრულიად შეუსაბამო რეაქციები.

აქვე გვინდა შევნიშნოთ: სხვა იუპორობითი ნაწარმოებების მსგავსად, მწერალი თავს იკავებს მოვლენებისა და მოქმედ პირთა შეფასებისაგან. ერთდეროდ გამოწკლისს იაკოფა წარმოადგენს, რომლის დახასიათებასაც ნ. ლორთქიფანიძე ერთ პატარა აბზაცში ათავსებს. რაც შეეხება ნაწარმოების წამყვან პერსონაჟებს, მწერალი მხოლოდ ანეტას გარეგნობაზე გვიქმნის მცირეოდენ წარმოდგენას: „ანეტამ ღონიჯი შემოიღვა და ლევანს წინ გაუჩერდა. ფეროვანი მსხვილი სახე, თეთრი კისერი, აბორცვილი მკერდი...“ რაც შეეხება პასიკოს, მწერალი მის დახასიათებლად იყენებს ეპითეტებს: „ყელმოღეილი“, „შეწითლებული“ — ისინი ამ მოქმედი პირის აფორიკებული მდგომარეობაზე მიუთითებენ და ამდენად ემოციურად არიან შეფერილნი. სხვა სახვით საშუალებებს (ვგულისხმობთ პიპერბოლებსა და მეტაფორებს) მწერალი ამ ნაწარმოებში თავს არიდებს, მხოლოდ ერთგან სრულიად სადა კონტექსტში მოხდენილად აქსოვს ხატოვან გამოთქმებს:

„ცარიელ თაროდან გამოძვრა მკადის მოზრდილი ნატეხები.

ზანდუკის კუჩუტულში აღმოჩნდა ყველი და ორი ჯანჯუხი. ანეტა მცირე ხნით გაქრა და საიდანაც პატარა დოქი ლეინო მოარბენინა...

სუფრას თავს დასტრიალებდა ალურსი.

— წადი, ბიჭო, ბაბუაშენთან, ნალიაში! — გაისტუმრა მამამ შვილი.

ლოგინს ნისკარტი დაჰკრა წე-
რომ“.

საერთოდ, ისე როგორც სხვა იუმორისტულ ნაწარმოებებში, „სოფლის აშვიკიაც“ ავტორისეული რემარკები სრული სისადავითა და უბრალოებით გამოირჩევა. უფრო მეტიც, გარკვევით შეიმჩნევა მწერლის მისწრაფება, რამდენადმე დაუახლოოს თავისი ენა პერსონაჟთა მეტყველებას. ეს შეეხება პირველ რიგში მწერლის ლექსიკას. ასე, მაგალითად, ავტორის რემარკებში ვკითხულობთ ისეთ სიტყვებს, როგორიცაა: „მი-აჯოჯოხეთა“, „წამო ის ი ვ ლ ა“, „თვალეზდაპრაწული“, „დალან-და“, „მოიცა“, „აეტუზა“, „ლრე-ჭით“, „გამოიბრუცება“, „გლურ-ჯად“, „უჯაათად“. ამგვარი სიტყვები თხზულების საერთო ქსოვილს უფრო ეხამება და მწერალიც, როგორც ჩანს, საგანგებოდ მიმართავს მათ, რათა ერთი მხრივ, ნაწარმოებში შეიტანოს ექსპრესიულობა, ხოლო მეორე მხრივ, არ დაარღვიოს თხზულების საერთო სტილი.

ერთსადაიმავე თემაზე დაწე-

რილ ლირიკულ და იუმორისტულ თხზულებათა შედარებითი ანალიზი საშუალებას გვაძლევს ვასკვნათ, რომ მხატვრული ნაწარმოების რაგვარობას თემა კი არ განსაზღვრავს, არამედ ის, თუ რა თვალსაზრისით, რა კუთხით ეხება მწერალი მასალას. მეორე მხრივ, იგივე ანალიზი გვჩვენებს უფრო ცხადად გამოვკვეთთ ის განსხვავებული და თავისებური გზები, რომელთა საშუალებით ნ. ლორთქიფანიძე აზავებს ლირიზმსა და იუმორს თავის თხზულებებში.

ნ. ლორთქიფანიძის ლირიკულ ნაწარმოებთა უმრავლესობა, როგორც ვთქვით, უფაბულოა. ან სრულიად მოკლებულია კონკრეტულობას, ან არა და ნაკლებ კონკრეტულია. მთელი ტვირთი გადატანილია ავტორისეულ სიტყვაზე. ამ მანერითაა დაწერილი მინიატურები: „ორი გზა“, „რიყ-რაყი“, „მრცხვენია“, „რეკა“, „რად მინდა პატივისცემა“, „უცნაური სიყვარული“, „ის“, „სიონის მტრედო!“, „დაჰკნა ყვავილი“ და სხვ.

უფაბულო ლირიკული მინიატურების გვერდით ნ. ლორთქიფანიძე ქმნის აგრეთვე სიუჟეტურ ან ლირიკულ თხზულებებსაც („გული“, „მთვარიანი ღამის ჩრდილში“, „თავსაფრიანი დედაკაცი“, „ტრაგედია უგმიროდ“ და სხვ.), მაგრამ აქაც სიუჟეტის დამუშავებას ნაკლებ ყურადღებას აქცევს, იგი ჩვეულებრივ, ან ფაბულამდელა დაყვანილი, ან არა

და მკრთალადაა გამოხატული. ამასთანავე მათში ძუნწადაა წარმოდგენილი როგორც სიტუაციები, სცენები, ისე მოქმედ პირთა დიალოგებიც. ასე რომ, მთელი სიმძიმე სიუჟეტთან ლირიკულ თხზულებებშიც ავტორისეულ სიტყვაზე მოდის. ერთი სიტყვით, ემოციათა წარმოქმნის მთავარ ფაქტორს ნ. ლორთქიფანიძის ლირიკულ თხზულებებში იმდენად სიუჟეტი კი არ წარმოადგენს, რამდენადაც მხატვრული ხერხები.

ნ. ლორთქიფანიძის იუმორისტული თხზულებები კი, პირიქით, სწორედ თავიანთი კონკრეტულობით გამოირჩევიან. ამ შემთხვევაში მწერალი ამჯობინებს თვალნათლივ გვიჩვენოს განსასახიერებელი ობიექტები და მოვლენები. ამავე მიზეზის გამო ნ. ლორთქიფანიძის იუმორისტულ ნოველებსა თუ მოთხრობებში სრულიად გამოკვეთილია ფაბულაც და სიუჟეტიც, რომელთა დამუშავებას მწერალი უკვე განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს. აღსანიშნავია ისიც, რომ ნ. ლორთქიფანიძის იუმორისტულ თხზულებათა ტექსტი, ლირიკულისაგან განსხვავებით, თითქმის მთლიანად მოქმედ პირთა დიალოგებს ეყრდნობა და ემოციურ ეფექტს სწორედ თხზულების თავისებური შინაარსითა და სიუჟეტის თავისებური გაშლით აღწევს. იუმორისტული ნაწარმოებების ემოციათა მთავარი წყარო — კომიზ-

მი აქ, როგორც წესი, უპირველეს ყოვლისა ნაწარმოების შინაარსიდანაა აღმოცენებული. ემოციუზად გაძლიერებას ემსახურება სიტუაციები, მოქმედ პირთა დიალოგები, რომლებიც სავსეა ენამოსწრებულობით, გონებამახვილობით, ოხუჩაობებითა და ნართაული გამოთქმებით.

ამავე დროს ნ. ლორთქიფანიძის იუმორისტული თხზულებები სრულიად თავისუფალია იმ მხატვრული ხერხებისაგან (შინაგანი რიტმულობა, პაუზები, ინვერსიები, ინტონაციური მახვილების ხაზგასმა და სხვა), რომლებსაც სწორედ ემოციათა გაინტენსივების მიზნით უხვად იყენებს ლირიკულ თხზულებებში. მწერალი იშვიათად მიმართავს აგრეთვე ეპითეტს, მეტაფორას, ჰიპერბოლას და სხვ. შთაბეჭდილება ისეთია, რომ თითქოსდა ნ. ლორთქიფანიძე საგანგებოდ ხსნის იუმორისტულ ნაწარმოებებს ყოველგვარ სამკაულს და ცდილობს, თავისი ენაც კი მის მიერ შექმნილ მოქმედ პირთა მეტყველებას დაუახლოვოს, რათა, რაც შეიძლება მეტი სისადავე მიანიჭოს თხზულების ტექსტს.

აღსანიშნავია აგრეთვე, რომ ნ. ლორთქიფანიძის ლირიკულ ნაწარმოებებში (სიუჟეტთანშიც კი) მოქმედება ჩვეულებრივ სტატიკურია მოცემული. დინამიურობის შთაბეჭდილებას აქ მხოლოდ შეკუმშული თხრობა, ლაკონიურობა, შინაგანი რიტმიზა-

ცია და განსხვავებულ შინაარსთა შემცველი სურათების სწრაფი მონაცვლეობა თუ ქმნის. სამაგიეროდ იუმორისტულ ნაწარმოებებში მოქმედება უშუალოდ დინამიკაშია განხორციელებული. ამ ხასიათის თხზულებათა პერსონაჟები მკითხველის თვალწინ მოქმედებენ და თავიანთი სხარტი და მოქნილი რეპლიკებით კიდევ უფრო ამკვეთრებენ ნაწარმოების დინამიკას.

მკვეთრად განსხვავდებიან ნ. ლორთქიფანიძის ლირიკულ და იუმორისტულ თხზულებათა მოქმედი პირებიც. ლირიკულ ნაწარმოებთა გმირები ჩვეულებრივ ამაღლებული, კეთილშობილური სულისა და ფაქიზნი არიან, ცხადად გამოკვეთილი ინდივიდუალობით. იუმორისტულ თხზულებათა მოქმედი პირები კი თავიანთი ინტელექტით, ნიჭით, განცდის უნარითა თუ სულიერი მოთხოვნილებით, არაფრით გამოირჩევიან სხვებისაგან. ამიტომ ის ამბებიც, რაც მათ ირგვლივ ხდება, სრულიად ჩვეულებრივია, არაფერია მათში გასაოცარი, განსაკუთრებული და, თუ რაიმე მოულოდნელობას მაინც აქვს ადგილი, ისიც სრულიად კანონზომიერად გამოიყურება.

ასეთია ზოგად შტრიხებში ის განსხვავება და მსგავსება, ნ. ლორთქიფანიძის ლირიკულსა და იუმორისტულ ნაწარმოებებში. მათგან შეინიშნება. მთავარი კი მაინც ისაა, რომ როგორც ლირიკულ, ისე იუმორისტულ ნაწარმოებებში აშკარად ჩანს ავტორის დამოკიდებულება გამოსახვის ობიექტისადმი. განსაკუთრებით ცხადად იგრძნობა ეს ნ. ლორთქიფანიძის ლირიკულ თხზულებებში, რომლებშიც იგი საოცარი ოსტატობით იყენებს ინტონაციურ მახვილებს — ავტორის ემოციათა გამოხატვის ყველაზე უტყუარ და საუკეთესო საშუალებას. იუმორისტულ ნაწარმოებებში კი მწერალი შედარებით უფრო თავშეკავებული ჩანს, თანაც, როგორც მოსალოდნელიც იყო, სათქმელს შენიღბულად გადმოგვცემს.

ასე რომ, ლირიკულსა და იუმორისტულ ნაწარმოებებში ხან უფრო ახლოს და მკვეთრად, ხან უფრო შორს და ყრუდ, მაგრამ მაინც ყოველთვის ისმის ნ. ლორთქიფანიძის ხმა და თითქმის ასევე ყოველთვის ვხედავთ მას სევდიანი, ოდნავ გამკილავი, მაგრამ სითბოთი და თანაგრძნობით აღსავსე ღიმილით.

დოც. შოთა ჯაფარიძე

გაზეთი და სუბკოპიკული მუხანათობის განვითარების საკითხები

მარქსიზმ - ლენინიზმის კლასიკოსებმა მოგვცეს პრესის როლისა და მნიშვნელობის სწორი, მეცნიერული შეფასება, დაგვისახეს პროლეტარული პრესის მთავარი მიმართულებანი და ძირითადი სახელმძღვანელო პრინციპები.

მეოცე საუკუნის დამდეგს რუსეთში, როცა დღის წესრიგში ახალი ტიპის მარქსისტული პარტიის შექმნის ამოცანა დადგა, ვ. ი. ლენინმა მიუთითა, რომ იგი უნდა დაგვეწყო საერთო-რუსული პოლიტიკური გაზეთის გამოცემით. სტატიაში „რით დავიწყოთ“, ბელადი წერდა: მუშაობის ამოსავალი პუნქტი, პირველი პრაქტიკული ნაბიჯი „სასურველი ორგანიზაციის შესაქმნელად, დასასრულ, მთავარი ძაფი, რომელზე ხელის ჩაქიდებით შევძლებთ ამ ორგანიზაციის განუხრელად განვითარებას, გაღრმავე-

ბას და განვითარებას, — უნდა იყოს საერთო-რუსული პოლიტიკური გაზეთის დაარსება“.¹ ასეთი ორგანო იყო ლენინური „ისკრა“.

ლენინი ხაზგასმით მიუთითებდა, რომ გაზეთის როლი აო შემოიფარგლება მარტო იდეების გავრცელებით, მასების პოლიტიკურად აღზრდით, მოკავშირეების „სეპეით“; „გაზეთი არის არა მარტო კოლექტიური აოოაგანდისტი და კოლექტიური აგიტატორი, აოაჲედ კოლექტიური ორგანიზატორიც“.² ლეხინუომა ბოლშევიკუომა პრესამ სავსეებით გააოათლა ეს. მის გარშემო დაირაოშმნეს ოუესეთის შოროძელი მასეები, გაეოთიანდნენ სოციალ-დე-

1 ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 5, გვ. 10.

2 ი ქ ვ ე, გვ. 13

მოკრავილი ორგანიზაციები და შეიქმნა მონოლითურად შეკავშირებული საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია, რომელიც ამჟამად წარმოადგენს ნიმუშს მსოფლიო მუშათა და კომუნისტური მოძრაობისათვის.

ლენინური მოძღვრების შესაბამისად მეოცე საუკუნის დამდეგიდან ორგანიზებულად წარიმართა საქართველოში პროლეტარული პრესის საქმე. გაზეთ „ისკრის“ ტრადიციებს აგრძელებდნენ „ბრძოლა“, „პროლეტარიატის ბრძოლა“, „ახალი დროება“, „ახალი ცხოვრება“ და სხვ.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ერთ-ერთი უძველესი მებრძოლი რაზმის, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ორგანო გაზეთი „კომუნისტი“, რომლის პირველი ნომერი 1920 წლის 3 ივნისს გამოვიდა, არის პროლეტარული, ბოლშევიკური პრესის დიადი ტრადიციების ღირსეული გამგრძელებელი, საბჭოთა საქართველოს მრავალდარგოვანი სახალხო მეურნეობის, რესპუბლიკის მჩქეფარე კულტურული ცხოვრების ყოველმხრივ ამსახველი და გამშუქებელი.

„კომუნისტი“ პირველი ნომერიდანვე თავის მრავალმხრივ მოღვაწეობასთან ერთად ემსახურებოდა და კვლავაც ემსახურება რესპუბლიკაში სუბტროპიკული

მეურნეობის აღმავლობას. ეგი ოპერატიულად, საქმის ცოდნით, ცოცხალი, კონკრეტული მაგალითებით პროპაგანდას უწევს შრომატევადი, მაღალშემოსავლიანი დარგის განვითარებას; ნერგავს სუბტროპიკული მეურნეობის მეცნიერულად გაძღოლისა და მართვის მოწინავე მეთოდებს და ხერხებს; შეუპოვრად იბრძვის ჩამორჩენის, არაორგანიზებულობის წინააღმდეგ; მშრომელებს განუმარტავს, რომ საბჭოთა კავშირში სუბტროპიკული კულტურების (ჩაი, ციტრუსები, ტუნგი, დაფნა და სხვ.) გავრცელების არეალი ერთობ მცირეა და მათი მოყვანა შესაძლებელია ძირითადად საქართველოს შავი ზღვის სანაპიროს ზოლში, რომელიც ქვეყანას აწვდის ამ კულტურების მოსავლის 97 პროცენტზე მეტს. ამდენად, საქართველოში სუბტროპიკული მეურნეობა არა ადგილობრივი, რესპუბლიკური, არამედ საკავშირო მნიშვნელობის დარგია.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველი დღეებიდანვე ვ. ი. ლენინის მითითებების შესაბამისად, რომ მთელი ძალდონით განვახითაროთ მდიდარი მხარის საწარმოო ძალები, თეთრი ნახშირი, მორწყვა,³ დაიწყო სოფლის მეურნე-

3 ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 32, გვ. 399

ობის განვითარება, ჩაის, ციტრუსების, ბამბუკის, დაფნის, ტუნგის პლანტაციებისა და ნარგავების აღრიცხვის, მოვლა-პატრონობის გაუმჯობესების და მოსავლიანობის ამაღლების სამუშაოთა ორგანიზაცია.

„კომუნისტი“ ეხებოდა რა ვ. ი. ლენინის ზრუნვას საქართველოსადმი, ბელადის წერილს ს. ორჯონიკიძისადმი ქართველი კომუნისტების ტაქტიკის შესახებ, მოწინავე სტატიამი წერდა: „საინტერესო და გასაზარია, რომ საერთაშორისო პროლეტარული რევოლუციის მეთაურის ამხ. ლენინის შეხედულებანი ჩვენს — საქართველოს სინამდვილეზე და აქედან გამომდინარე ჩვენს ტაქტიკაზე, სამოქმედო ხაზზე, არამც თუ შორდება ჩვენი საქართველოს საბჭოთა მთავრობის და კომუნისტური პარტიის შეხედულებებს და მოსაზრებებს, არამედ, პირიქით, უერთდება, დასტურს აძლევს მათ. საქართველოს საბჭოთა მთავრობამ და მისმა ხელმძღვანელებმა, საქართველოს კომპარტიამ თავიდანვე აიღეს ის სამოქმედო კურსი, რომელზედაც მიგვიითობს ჩვენ ამხ. ლენინი“.⁴

საკოლმეურნეო მშენებლობის წლებში საქართველოში იქმნებოდა ჩაის მეურნეობები. მარტო 1927-1928 წლებში ჩამოყალიბდა 128 მეჩაიეობის კოლმეურნეობა. 1926 წლამდე ჩაის პლანტაცია

გაშენებული იყო 2095, 1927 წელს — 2095, 1928 წელს — 8162 გლახურ მეურნეობებში და ყოველივე ამის პროპაგანდისტი, დამხმარე და მრჩეველი იყო გაზეთი „კომუნისტი“. იგი უხსნიდა გლეხებს ამ დარგის განვითარების მნიშვნელობას, აწვდიდა შედარებით მსხვილი მეურნეობების გამოცდილებას.

„კომუნისტი“ წერდა, რომ 1926 წლის დეკემბრიდან მუშაობას შეუდგა ხეძო ეწერის (გუბრია) სასოფლო-სამეურნეო ამხანაგობა, რომელიც ერთ-ერთი უდიდესი იყო დასავლეთ საქართველოში. მის მიზანს შეადგენდა სუბტროპიკული კულტურების გავრცელება და მეურნეობის ამ დარგის პროპაგანდა. აქ გაშენდა ჩაი 140 დესეტიხაზე, ციტრუსები — 40, ბამბუკი — 40, სხვადასხვა სუბტროპიკული კულტურები — 10 დესეტიხაზე. მეურნეობას ემსახურება აგრონომი და აგროტექნიკოსი.⁶

საქართველოსა და ამიერკავკასიაში სუბტროპიკული მეურნეობის განვითარების საქმეში არსებულ უგეგმობასა და არაორგანიზებულობას ბოლო მოუღო სკკპ(ბ) ცკ-ის 1931 წლის 31 ოქტომბრის ისტორიულმა დადგენილებამ.

5 სკკპ ცკ-თან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის საქართველოს ფილიალის პარტარქივი, ფ. 14, აღწ. 3, ნაწ. 111, ს. 2736, ფ. 179.

6 „კომუნისტი“, 1927 წ. 5 იანვარი

4 „კომუნისტი“, 1921 წ. 8 მარტი

სკკპ (ბ) ცკ-მა ამიერკავკასიაში არსებული მდგომარეობის დეტალურად შესწავლის შემდეგ მიიღო გაშლილი დადგენილება ამიერკავკასიის პარტიული ორგანიზაციის მუშაობის შესახებ, რომელშიც დიდი ადგილი ჰქონდა დათმობილი ტექნიკური და სუბტროპიკული მეურნეობის განვითარების საკითხს.

„კომუნისტმა“ ფართოდ გააცნო რესპუბლიკის მშრომელებს ეს დადგენილება,⁷ მის ფურცლებზე ვრცლად შექდებოდა სუბტროპიკული მეურნეობის მიღწევები და ნაკლოვანებანი. გაზეთმა შემოიღო სპეციალური რუბრიკი — „მეორე ხუთწლედში ამიერკავკასიამ უნდა დააკმაყოფილოს მთელი საბჭოთა კავშირის მოთხოვნილება ჩაიზე“. გაზეთი ქართველი მეჩაიეებისაგან მოითხოვდა ყოველმხრივ ამაღლებინათ ჩაის საშუალო საჰექტარო მოსავლიანობა. ოცდაათიან წლებში, გულისტკივილით წერდა „კომუნისტი“, თუ ინდოეთში ჩაის საშუალო საჰექტარო მოსავლიანობა 2560 კილოგრამს შეადგენს, ცეილონზე — 2850, სუმატრაზე — 3100, იავაზე — 3300 და იაპონიაში — 4000, ჩვენში 803 კილოგრამს ძლივს აღწევსო.⁸ ამიტომ გაზეთი მოუწოდებდა, მოეწყოთ ჩაის წარმოება მაღალ აგროტექნიკურ დონეზე,

უზრუნველყოთ ოთხჯერადი, გათოხნა, მინერალური საკვების შეტანა, დროულად გასხვლა, საზამთროდ გადაბარვა.⁹

„კომუნისტი“ ჩაის კულტურის განვითარებას ანალიზს რომ უკეთებდა, პროპაგანდას უწევდა ამ დარგის სოციალისტური სექტორის უპირატესად განვითარებას. 1928 წლისათვის ჩაის საბჭოთა მეურნეობების რიცხვი ათს არ აღემატებოდა, პირველი ხუთწლედის დასასრულს კი 16 საბჭოთა მეურნეობა 8771 ჰექტარ ჩაის ფართობს ფლობდა. 1928 წლისათვის კოლმეურნეობებში ჩაის ფართობი 292 ჰექტარს შეადგენდა, 1931 წელს — 10235 და 1933 წელს — 21510 ჰექტარს.¹⁰

გაზეთი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა ჩაის გადამამუშავებელი მრეწველობის შექმნას. 1929 წელს რესპუბლიკაში აწარმოეს 285 ათასი კილოგრამი ჩაის მზა პროდუქტია, 1931 წელს — 361 ათასი, 1933 წელს — 1 მილიონ 400 ათასი კილოგრამი.¹¹ ამავე წელს რესპუბლიკაში 14 ჩაის ფაბრიკა მუშაობდა. ჩაის მოყვანას 17 რაიონი და 60 ათასი მეურნეობა ემსახურებოდა.¹²

7 „კომუნისტი“, 1931 წ., 4 ნოემბერი

8 „კომუნისტი“, 1934 წ., 10 იანვარი

9 „კომუნისტი“, 1934 წ., 15 იანვარი

10 „კომუნისტი“, 1934 წ., 10 იანვარი

11 იქვე

12 „კომუნისტი“, 1934 წ., 12 იანვარი

1934 წლის თებერვალში „კომუნისტი“ აჯამებდა საქართველოს კომუნისტური პარტიის მიერ სუბტროპიკული მეურნეობის განვითარებისათვის გაწეულ საქმიანობას და სიამაყის გრძნობით მოუთხოვრებდა მკითხველებს, რომ საბჭოთა კავშირში საქართველო გადაიქცა ჩაისა და ციტრუსების წარმოების ძირითად ბაზად. თუ რევოლუციამდე ქართველი გლეხობა მცირემიწიანობის გამო განიცდიდა სიმინდის ნაკლებობას, ახლა ჩაის კულტურის განვითარების მეშვეობით იგი უზრუნველყოფილიცაა და კიდევ ყიდის მარცვლეულს. გაზეთი მოუწოდებს სუბტროპიკული რაიონების მშრომელებს მტკიცედ მოჰკიდონ ხელი ამ დარგის განვითარებას.¹³

ფართო პროპაგანდა გასწია გაზეთმა საქართველოს სუბტროპიკულ რაიონებში სტახანოვური მოძრაობის გასაშლელად. 1935 წლის 18 დეკემბერს გამოქვეყნდა ალექსი სტახანოვის წერილი საქართველოს მეჩაიეებისა და მეციტრუსეებისადმი. ამ წერილს ფართოდ გამოეხმაურნენ სუბტროპიკული რაიონების მშრომელები. მახარაძის რაიონმა ივალდებულა, 1936 წელს სამშობლოსათვის წლიური გეგმის გადამეტებით მიეცა ნახევარი მილიონი კილოგრამი ჩაის მწვანე ფოთოლი.¹⁴

ცხაკაიას რაიონმა იკისრა სიადაგის მომზადების გეგმა მეურნეობის სრულებინა 146 პროცენტით. პლანტაციების კაპიტალური რემონტისა — 145, სასუქების შეტანისა — 156 პროცენტით.¹⁵ ასევე გადიდებულ ვალდებულებებს კისრულობდნენ სხვა სუბტროპიკული რაიონები.

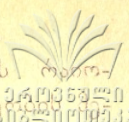
„კომუნისტმა“ 1937 წლის იანვარში რესპუბლიკის მშრომელებს ამცნო, რომ 1936 წლის ბოლოსათვის ტრესტ „საქართველოს ჩაის“ სისტემაში 1517 სტახანოველი იყო, რაც მუშათა 27 პროცენტს შეადგენდა; სტახანოვური მოძრაობის შედეგად 1935 წელთან შედარებით 1936 წელს ჩაის ფოთლის თვითღირებულება მეურნეობებში შემცირდა 17,5 პროცენტით, კერძოდ, აჭარის საბჭოთა მეურნეობებში მუშათა 50, ხოლო კოლმეურნეობებში კოლმეურნეთა 30 პროცენტი სტახანოველი იყო. აფხაზეთში მათი რიცხვი 1500 შეადგენდა.

დიდი ორგანიზატორული და მასობრივ-პოლიტიკური მუშაობა გასწია გაზეთმა სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს და სკკპ(ბ) ცკ-ის 1935 წლის 5 ნოემბრის დადგენილების — „საქართველოს შავი ზღვის სანაპიროზე ციტრუსოვან კულტურათა ფართობის გადიდების 1936-1940 წლების ხუთწლიანი გეგმების შესახებ“ — განსახორციელებლად.

13 „კომუნისტი“, 1934 წ., 24 თებერვალი

14 „კომუნისტი“, 1936 წ., 4 იანვარი

15 „კომუნისტი“, 1936 წ., 11 იანვარი

პარტიამ და მთავრობამ გაითვალისწინეს დასავლეთ საქართველოს ნიადაგის, ჰავის ხელსაყრელი პირობები და დაავალეს რესპუბლიკის პარტიულ ორგანიზაციებს 4 წლის განმავლობაში გაეშენებინათ 16820 ჰექტარი ციტრუსების ახალი პლანტაცია. გაზეთი განუმარტავდა რესპუბლიკის მშრომელებს ამ დავალების შესრულების პოლიტიკურ და სამეურნეო მნიშვნელობას და ფართოდ აშუქებდა რაიონების, ცალკეული კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების, ბრიგადებისა და რგოლების, მოწინავე მეციტრუსეების საქმიანობას. გაზეთი მოწინავე მეურნეობებისათვის არ იშურებდა კარგ სიტყვას და ამასთან მკაცრად აკრიტიკებდა ჩამორჩენილებს.

სამამულო ომის მრისხანე წლებში გაზეთი აქებდა და აღიდებდა ქართველ ქალებს, რომლებმაც ომში წასული მამაკაცები შეცვალეს და თავს დასტრიალებდნენ სუბტროპიკულ კულტურებს, მარჯვენას უქებდა ზუგდიდის რაიონის ინგირის კოლმეურნეობის მეჩაიე ქიონია სარსანიას,¹⁶ კობულეთის რაიონის სოფელ ქაქუთის კოლმეურნეობის ბრიგადირ

ასიე ბერაძეს,¹⁷ ბათუმის რაიონის ურეხის კოლმეურნეობის მეჩაიე ნაჭერა გორგილაძეს,¹⁸ რომლებიც მძიმე პირობების მიუხედავად სისტემატურად ზრდიდნენ ჩაის, ციტრუსების და ტუნგის მოსავლიანობას. მარტო 1943 წელს საქართველომ მრეწველობას მისცა 60578 ტონა ხარისხიანი ჩაის მწვანე ფოთოლი, 1940 წლის 51700 ტონის ნაცვლად. მკაცრი ზამთრის მიუხედავად ამავე წელს 400 მილიონი ცალი ციტრუსოვანთა ნაყოფი ჩაბარდა სახელმწიფოს.¹⁹

ომისშემდგომ პერიოდში გაზეთი ყოველმხრივ შხარს უქერდა მოწინავე მეჩაიეებსა და მეციტრუსეებს, ანზოგადებდა მათ წარმატებებს. სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1948 წლის 21 თებერვლის ბრძანებულებით, საქართველოს სუბტროპიკული რაიონების 11 მოწინავე მეჩაიეს სოციალისტური შრომის გმირის წოდება მიენიჭა. გაზეთი სიამაყის გრძნობით წერდა: „...საბჭოთა სუბტროპიკული მეურნეობის შემდგომი აყვავებისათვის ქართველი ხალხის ბრძოლის ისტორიაში ახალი ბრწყინვალე ფურცელი ჩაიწერა... საქართველო

17 „კომუნისტი“, 1944 წ., 7 ნოემბერი

18 „კომუნისტი“, 1943 წ., 10 თებერვალი

19 „კომუნისტი“, 1944 წ., 18 იანვარი

16 „კომუნისტი“, 1942 წ., 16 ივნისი

ერთ-ერთი მხარეა, რომელიც საძრეველო მასშტაბით აწვდის მთელ საბჭოთა კავშირს ჩაის, ლიმონს, ფორთოხალსა და მანდარინს. ჩვენს რესპუბლიკაში შექმნილია ჩაისა და ციტრუსების დიდი მეურნეობა. შარშან სახელმწიფოს ჩაბარდა 35500 ტონა ხარისხოვანი ჩაის მწვანე ფოთოლი, ნაცვლად გეგმით გათვალისწინებული 30000 ტონისა, 688 მილიონ ცალზე მეტი ლიმონი, ფორთოხალი და მანდარინი.²⁰ 1949 წლის 5 ივლისის ბრძანებულებით 41 კაკს, ჩაისა და ციტრუსების უხვი მოსავლის ოსტატებს მიენიჭათ სოციალისტური შრომის გმირის წოდება. ლენინის ორდენით დაჯილდოვდა — 41, შრომის წითელი დროშის ორდენით — 79, მედლებით — 155 კაცი.²¹

გაზეთი სამართლიანად ასკვნიდა, რომ ეს ფაქტი მეტად საყურადღებოა. ჯერ ერთი, ნათელი ხდება თუ როგორ იზრდება მოწინავეთა რიგები, მეორეც, როგორ ფართოვდება გზა სუბტროპიკული კულტურების ნაყოფზე ჩვენი ქვეყნის მშრომელთა მზარდი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისა.

„კომუნისტი“ განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა სუბტრო-

პიკული მეურნეობისათვის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის მნას. 1929 წელს, წერს ~~არაფაქტორი~~ ღირსშესანიშნავი ფურცელი ჩაი იწერა საქართველოს საკოლმეურნეო მოძრაობის ისტორიაში — ამ წელს შეიქმნა აბაშის, აგარისა და მარნეულის მტს-ები.²² 1930 წელს გაზეთი აცნობდა მკითხველებს, რომ სენაკის მაზრაში მუშაობდა 49 ტრაქტორი, ზუგდიდის მაზრაში — 9, ოზურგეთის მაზრაში — 8, აფხაზეთში — 29, აჭარაში — 6, „საქართველოს ჩაის“ სისტემაში — 28, და მოუწოდებდა მეურნეობების ხელმძღვანელებსა და ტრაქტორისტებს, არ მოეცდინათ რკინის გუთანნი, ემუშავათ ცვლებად და განევითარებინათ ეს ძვირფასი მეურნეობა საქართველოში.²³ შემდგომი მონაცემებით 1933 წელს საქართველოში იყო 33, 1940 წელს — 58, 1954 წელს — 104 მანქანატრაქტორთა სადგური.²⁴

ამასთან გაზეთი მიუთითებდა, რომ სუბტროპიკულ მეურნეობებში ნელი ტემპით ინერგებოდა მექანიზაცია. 1954 წლისათვის რესპუბლიკის ჩაის პლანტაციებს აკლდათ კულტივატორები, ხუთკორპუსიანი გუთნები, დაბალი

22 „კომუნისტი“, 1954 წ., 5 ივნისი

23 „კომუნისტი“, 1930 წ., 22 თებერვალი

24 „კომუნისტი“, 1954 წ., 5 ივნისი

20 „კომუნისტი“, 1948 წ., 8 ივნისი

21 „კომუნისტი“, 1949 წ., 6 ივლისი

იყო სამუშაოთა მექანიზაციის დონე.

ქართველი კონსტრუქტორების ენერგიული შრომის შედეგად შეიქმნა მსოფლიოში პირველი ჩაის საკრეფი მანქანა „საქართველო“ და მის შემქმნელთა ჯგუფს 1967 წლის აპრილში ლენინური პრემია მიენიჭა. „კომუნისტი“ ფართოდ გამოეხმაურა ამ ფაქტს. სახელმწიფო გამოცდის მონაცემების მიხედვით, წერდა გაზეთი, ერთი მანქანა „საქართველო“ ცვლის 30-40 მკრეფავს და სეზონში 10-15 ჰექტარ პლანტაციას ემსახურება. „საქართველოთი“ დაინტერესდნენ ამერიკის, იაპონიის, ინდოეთისა და ცეილონის პლანტატორები.

საყურადღებოა, რომ „კომუნისტი“ სუბტროპიკული რაიონების მშრომელთა წარმატებებს უბრალოდ კი არ ჩამოთვლის, არამედ იძლევა მათ სწორ, მეცნიერულ ახსნას. გაზეთი მიუთითებს, რომ „საქართველოს სუბტროპიკული რაიონების მშრომელებმა წარმატებას მიაღწიეს საქმის სიყვარულით, შრომითა და მხოლოდ შრომით, მოწინავე საბჭოთა მეცნიერებისა და შუქურების მდიდარი გამოცდილების პრაქტიკულ საქმიანობაში დანერგვით. ავიღოთ თუნდაც ქობულეთის რაიონი. აქ ყოველწლიურად იღებენ ჩაის ფოთლის სარეკორდო

მოსავალს. წარმატებას აგროტექნიკური წესების ზუსტად დაცვით, ქიმიური ცოდნის გამოყენებით მიაღწიეს. ყველა სახის სამუშაოს ასრულებენ ჩაისა და სუბტროპიკული კულტურების ანაბეჭდის სრულიად საკავშირო-სამეცნიერო-საკვლევი ინსტიტუტის მიერ დადგენილი წესებისა და მეთოდების ზუსტად დაცვით.

წყალტუბოელი მეჩაიეები ამ უკანასკნელ წლებში წარმატებას წარმატებაზე აღწევნენ, ზრდიან მოსავლიანობას, ამას მიაღწიეს შრომის სწორი ორგანიზაციით, სპეციალიზაციითა და რწყვით, იქ სადაც დაწვიმებით რწყვას აწარმოებდნენ, ჩაის ფოთლის მოსავლიანობა წელს 30 პროცენტით გაიზარდა. ასეთი მაგალითების მოყვანა ზუგდიდის, ცხაკაიას, ოჩამჩირის და სხვა რაიონებიდანაც შეიძლება“.²⁵

დასავლეთ საქართველოს მშრომელებმა დიდ წარმატებებს მიაღწიეს აგრეთვე სკკპ ცკ-ის 1965 წლის მარტის პლენუმის გადაწყვეტილებების განხორციელებისათვის ბრძოლაში. მეციტრუსებმა

25 „კომუნისტი“, 1964 წ., 24 სექტემბერი

1965 წლის დეკემბრის დამდეგისათვის სახელმწიფოს მიჰყიდეს 21623 ტონა ციტრუსოვანთა ნაყოფი, ნაცვლად გეგმით გათვალისწინებული 17400 ტონისა. გაზეთი მარჯვენას უქებს აჭარის მეციტრუსეებს, რომლებმაც გეგმის ზევით 4896 ტონა ნაყოფი დაამზადეს.²⁶

„კომუნისტი“ პერიოდულად აყენებს კითხვას — „რატომ დავივიწყეთ ტუნგი?“ და მოუწოდებს რესპუბლიკის მშრომელებს აღმოფხვრან მეჩხერიანობა ტუნგის პლანტაციებში, შეიტანონ მინერალური სასუქები, არ მოაკლონ მოვლა-პატრონობა, რომ ტუნგის კულტურა ისევე რენტაბელური და მაღალშემოსავლიანი დარგი იყოს, როგორც ჩაი და ციტრუსებია.

პერიოდულად აშუქებს გაზეთი იმ მეურნეობების საქმიანობას, რომლებსაც დაფნის ნარგავები აქვთ და წარმატებებთან ერთად აღნიშნავს, რომ საჭიროა სუბტროპიკული რაიონების მშრომელებმა მეტად იზრუნონ დაფნის პლანტაციების გადabარვის, მინერალური და ორგანული სასუქების შეტანის, სწორად გასხვლისა და მოვლისათვის. გაზეთი სისტემატურად მოაგონებს მკითხველს

ამ კულტურის სახალხო-სამეურნეო და კვებით დანიშნულებას.

გაზეთი სისტემატურად აშუქებს მოწინავე მეჩაიეების, სოფლის მეურნეობის სპეციალისტების წერილებს, მეცნიერულად არგუმენტირებულ მასალებს ამ რთული დარგის განვითარების გზების შესახებ.

„პრავდა“ სამართლიანად მიუთითებდა, რომ „გაზეთებს შორის, რომლებიც ბოლო ხანს უფრო მწვავე და მიზანსწრაფული გახდნენ შინაარსობრივად, რომელთა გამოსვლები ხშირად იწვევენ ფართო საზოგადოებრივ რეზონანსს, შეგვიძლია დავასახელოთ „კომუნისტი“.

„კომუნისტი“ მხარში უდგას საქართველოს პარტიულ ორგანიზაციას, სუბტროპიკული რაიონების პარტიულ, საბჭოთა და სამეურნეო ორგანოებს, რაიონულ გაზეთებს ამ დარგის განვითარების საქმეში. იგი არის ღირსეული მონაწილე იმ დიდი წარმატებებისა, რაც 50 წლის მანძილზე მოვიპოვეთ. თუ 1921 წელს ჩაის ფართობი ათას ჰექტარს შეადგენდა, 1971 წლისათვის 64000 ჰექტარამდე გაიზარდა, ხოლო მოსავლიანობა — 550 ტონიდან 258000 ტონამდე, საშუალო საქექტარო მოსავლიანობა — 541 კილოგრამიდან 5000 კილოგრამამდე; ციტრუსების პლანტაცია — 400 ჰექტარიდან 14000 ჰექტარამდე.

²⁶ „კომუნისტი“, 1965 წ., 9 დეკემბერი

მდე, მოსავლიანობა — რამდენიმე კილოგრამიდან 95000 ტონამდე. ამ დროისათვის 75 ჩაის ფაბრიკა გვქონდა, ნაცვლად 1921 წლის 5 პრიმიტიული ფაბრიკისა.

სუბტროპიკული მეურნეობის განვითარებაში მოპოვებული წარმატებების მიუხედავად, ჯერ კიდევ ადგილი აქვს სერიოზულ ნაკლოვანებებსა და ხარვეზებს. ირრვევა სოფლის მეურნეობის განვითარების დარგობრივი სტრუქტურა. მიუხედავად იმ დიდი მნიშვნელობისა, რაც ჩაის, ტუნგის, დაფნას და ციტრუსებს აქვს საქართველოს სოფლის მეურნეობისათვის, ამ კულტურების საზიანოდ აღიდებდნენ მარცვლეულის ფართობს. საქართველოს სუბტროპიკული ზონის ცალკეული რაიონები (ქედის, ჩოხატაურის, სამტრედიის, წყალტუბოს) ჩაისათვის ვარგის ფართობებს დღემდე ერთწლიანი კულტურებისათვის იყენებენ. ზოგან წელი ტემ-

პით ინერგება მოწინავე საბჭოთა აგრონომიული მეცნიერებათა დღევანდელი მიზნების მიხედვით. სუბტროპიკული ზონის კოლმეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებში, ჩაის ფაბრიკებში, ციტრუსების დამამზადებელ ორგანიზაციებში ადგილი აქვს სახელმწიფო და შრომის დისციპლინის დარღვევის, სახელმწიფო ქონების მითვისების, თვალისაზრების უხეშ ფაქტებს. სათანადოდ არ არის გაშლილი ჩაის ხარისხისათვის ბრძოლა.

გაზეთი „კომუნისტი“ საქართველოს კვ ცენტრალური კომიტეტის 1972 წლის ნოემბრისა და 1973 წლის თებერვლის პლენუმების გადაწყვეტილებების, ამ პლენუმების მიერ შემუშავებული გაბედული, ქმედითი ღონისძიებების შესაბამისად ფართოდ აჩაღებს მუშაობას სუბტროპიკულ მეურნეობებში არსებული ნაკლოვანებების აღმოსაფხვრელად.

ზუკაბ კომახიძე

აჭარის ზღვისპირა ზონის სასოფლო-სამეურნეო ნაამოების თავისებულებანი

მიწა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მთავარი საშუალებაა, ამიტომ უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მის რაციონალურ გამოყენებას. ეს განსაკუთრებით ეხება ისეთ მცირემიწიან რესპუბლიკას, როგორიც საქართველოა და, კერძოდ, აჭარის ასსრ. დასახლებისა და სამეურნეო საქმიანობისათვის განკუთვნილი მიწის ფართობები აჭარის მთელი ტერიტორიის მხოლოდ ერთ მესამედს შეადგენს. სახმარი მიწის ფართობების 55 პროცენტზე მეტი ზღვის დონიდან ათას მეტრზე მეტ სიმაღლეზე მდებარეობს. მთიანი რაიონები სათიბ-საძოვრებით და ტყეებითაა წარმოდგენილი. ტყე-ბუჩქნარებს აჭარის ტერიტორიის ორი მესამედი უკავია. სოფლად სოციალისტური სისტემის დამკვიდრებამდე აჭარის ტერიტორიაზე მრავალწლიანი ნარგავებიდან ძირითადად ხეხილი იყო გაშენებული, რომელსაც

1923 წელს 1070 ჰექტარი ეკავა. ამ დროისათვის აჭარის ზღვის სანაპირო ზონაში ჩაის ფართობი 905 ჰექტარს შეადგენდა. აჭარაში თურქთა ბატონობის პერიოდში ვაზი მთლიანად მოისპო, ხოლო ტექნიკურ კულტურებს სავსებით არ მისდევდნენ.

მიწის რაციონალურად გამოყენების საკითხის გადაწყვეტისას აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ნიადაგურ-კლიმატური პირობებით აჭარა საბჭოთა კავშირში ძვირფასი სუბტროპიკული კულტურების გავრცელების ერთ-ერთი მთავარი რაიონია. ეს ბევრად აღიდებს აქ მიწების მაქსიმალური ეფექტით გამოყენების ეკონომიურ მნიშვნელობას.

აჭარის ზღვისპირა რაიონებში მიწების რაციონალურად გამოყენება შესაძლებელი გახდა სოფლად სოციალისტური სისტემის დამკვიდრების, მსხვილი საბჭოთა მეურნეობებისა და კოლმეურნე-

ობების შექმნა-განვითარების შედეგად. არსებითად შეიცვალა აჭარის მთიანი და განსაკუთრებით ზღვისპირა ზონის მიწის ფონდის სტრუქტურული შედგენილობა. მკვეთრად გადიდდა მრავალწლიანი ნარგავებით, კერძოდ, ჩაის კულტურით, ციტრუსებით, ტუნგით დაკავებული მიწის ფართობი.

საბჭოთა ხელისუფლების წლებში აჭარაში მიწის ფონდის სტრუქტურაში მომხდარი მნიშვნელოვანი ცვლილებების მიუხედავად აჭარა დღესაც ერთ-ერთ მცირემიწიან ავტონომიურ რესპუბლიკად რჩება. ამასთან ადგილობრივი ბუნებრივ-ეკონომიური პირობების გამო საკმაოდ შეზღუდულია წამყვანი კულტურების — ჩაის, ციტრუსების, ვაზის, ხეხილის ფართობების შემდგომი ზრდა.

აჭარის ასსრ მიწის ფონდის სტრუქტურა მეურნეობის ყველა კატეგორიაში 1970 წლისათვის: მთლიანი ფართობის 290000 ჰექტარიდან სახნავი — 14651 ჰექტარი ანუ 5,1 პროც., მრავალწლიანი ნარგავები 215531 ჰექტარი — 7,4 პროც., სათიბ-საძოვრები 42019 ჰექტარი — 14,5 პროც., ტყე და ბუჩქნარი 189673 ჰექტარი — 65,4 პროც., დანარჩენი მიწები 22126 ჰექტარი — 7,6 პროც. იგივე მაჩვენებლები აჭარის ზღვისპირა ზონის მთელი ფართობის 115040 ჰექტარიდან პროცენტობით: სახნავი — 4,4, მრავალწლიანი ნარგავები — 16,9,

სათიბ-საძოვრები — 5,1, ტყე და ბუჩქნარი — 65,6, დანარჩენი მიწები — 8,0; მთიანი ზონის მთელი ფართობის 174960 ჰექტარიდან სახნავი — 5,4, მრავალწლიანი ნარგავი — 1,1, სათიბ-საძოვრები — 20,7, ტყე და ბუჩქნარი — 65,3, დანარჩენი მიწები — 7,5. ეს მაჩვენებლები ნათლად ასახავს აჭარისა და მისი ორი ძირითადი ზონის მიწის ფონდის გამოყენების იმ თავისებურებებს, რომლებმაც დიდი როლი შეასრულეს ზღვისპირა ზონის სოფლის მეურნეობის წარმოებითი მიმართულების განსაზღვრაში. ამ თავისებურებებიდან უპირველეს ყოვლისა ყურადღებას იქცევს როგორც მთლიანად აჭარის, ისე ზღვისპირა ზონის მიწის ფონდებში სავარგული მიწის ფართობების ანუ დამუშავებისათვის ვარგისი მიწის მეტად დაბალი ხვედრიწონა. აჭარაში სახნავ და მრავალწლიანი ნარგავებით დაკავებულ ფართობებს მთელი ტერიტორიის 12,5 პროცენტი უკავია. ეს მაჩვენებელი ბევრად ნაკლებია მთლიანად საქართველოს სსრ ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით (16,6 პროც.). საქართველოს მიწის დიდი სიმცირის ფონზედაც კი აჭარა თავისი მცირემიწიანობით გამოირჩევა. ამ მდგომარეობას უფრო ამწვავებს აჭარის მოსახლეობის მაღალი სიმჭიდროვე. ამ მხრივ საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ზღვისპირა ზონაში სავარგულო

მიწის ფართობების ხვედრიწონის მაჩვენებლები ბევრად აღემატება საქართველოს შესაბამის საშუალო მაჩვენებლებს. მაგრამ, თუ სავარგული მიწის ფართობებს ერთ მცხოვრებზე გავიანგარიშებთ, მაშინ აჭარის ზღვისპირა ზონის მაჩვენებლები ბევრად უფრო ნაკლები იქნება საქართველოს სსრ საშუალო ანალოგიურ მაჩვენებლებთან შედარებით, რაც 1970 წელს შესაბამისად 0,11 და 0,24 ჰექტარს შეადგენდა.

მეორე თავისებურება ის არის, რომ აჭარის ზღვისპირა და მთიან რაიონებს შორის ძალზე დიდი სხვაობაა სასოფლო-სამეურნეო სავარგული მიწის ფართობებით უზრუნველყოფის მხრივ. სავარგული მიწის ფართობების როგორც აბსოლუტური, ისე შეფარდებითი ოდენობით აჭარის ზღვისპირა ზონის რაიონები გაცილებით უკეთაა უზრუნველყოფილი. ვიდრე მთიანი. სათიბ-საძოვრების მხრივ კი სრულიად საწინააღმდეგო სურათია. ამასთან აჭარის ზღვისპირა ზონის რაიონების სავარგული მიწის ფართობების სტრუქტურა გაცილებით უკეთესია, ვიდრე მთიანის. ასეთი სხვაობის წარმოქმნაზე განმსაზღვრელი გავლენა მოახდინა როგორც ბუნებრივმა, ისე სოციალურ-ეკონომიურმა პირობებმა. კერძოდ, ბუნებრივი ფაქტორებიდან აქ გადამწყვეტი იყო რელიეფისა და კლიმატის გავლენა. აუ-

ცილებელია ისიც გავითვალისწინოთ, რომ ხელსაყრელი ბუნებრივი ფაქტორები წინათაც არსებობდა, მაგრამ ზღვისპირა ზონაში მხოლოდ სოციალისტური სისტემის დაძვინდრების პირობებში შეიქმნა ინტენსიური სოფლის მეურნეობის განვითარების შესაძლებლობა. მიწის ფონდების სტრუქტურაში ძირითადი ადგილი დაიჭირა ძვირფასი მრავალწლიანი კულტურებით დაკავებულმა ფართობებმა. აჭარის მთიან რაიონებში რელიეფურ-კლიმატური პირობები არ იძლეოდა ამ ძვირფასი მრავალწლიანი კულტურების გაშენების შესაძლებლობას, ამიტომ აქ სასოფლო-სამეურნეო წარმოება საწარმოო ძალთა განვითარების თანამედროვე დონეზე კვლავ ექსტენსიური მეურნეობითაა წარმოდგენილი.

აჭარის მიწის ფონდების გამოყენების მესამე თავისებურება ის არის, რომ ზღვისპირა ზონაში მეტად მაღალია ინტენსიური მრავალწლიანი კულტურებით დაკავებული ფართობების ხვედრიწონა; თუ ამ რაიონების საერთო მიწის ფონდებში მასზე მოდის 16,9 პროცენტი, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებში ამ ფართობების ხვედრიწონა 79,1 პროცენტს შეადგენს. დაბეჭითებით შეიძლება ითქვას, რომ აჭარის ზღვისპირა ზონის რაიონები ამ მაჩვენებლებით გამოირჩევა არა მარტო საქართველოში, არა-

მედ მთლიანად საბჭოთა კავშირის მასშტაბითაც. სსრ კავშირის მთელ ტერიტორიაზე ძნელად მოიძებნება სხვა რაიონი, სადაც ასეთი ინტენსივობით იყენებდნენ მიწის ფართობებს სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მიწის ფართობების ასეთმა ეფექტიანმა ათვისებამ განაპირობა აჭარის ზღვისპირა ზონის სოფლის მეურნეობის წარმოებითი მიმართულება. ამ რაიონში სავარგული მიწის ფართობების 64 პროცენტი მრავალწლიან ნარგავებს უკავია. ამ ფართობების ნახევარზე მეტი დაკავებულია ჩაისა და ციტრუსების ნარგავებით. ეს არის ამ რაიონების სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ძირითადი კულტურები. მრავალწლიანი ნარგავებით, კერძოდ, ჩაითა და ციტრუსებით დაკავებული მიწის ფართობების ხვედრიწონის, ასევე ერთ ჰექტარ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულზე მიღებული შემოსავლის მაჩვენებლებით აჭარის ზღვისპირა ზონის რაიონები პირველ ადგილზეა როგორც საქართველოს, ისე მთლიანად სსრ კავშირის მასშტაბით.

მთლიანად აჭარის და, კერძოდ, მისი ზღვისპირა ზონის რაიონების მიწის ფონდის ეფექტიანობის შეფასებისას მხედველობაში უნდა მივიღოთ, რომ მიწის სავარგულების დიდი ნაწილი დახრილ ფერდობებზეა და მცირენაკვეთი-

ანობით ხასიათდება. ეს გარემოება და სასოფლო-სამეურნეო კულტურების სპეციფიკური მოთხოვნები განაპირობებს მანქანური შრომის გამოყენებას, წარმოება დიდი რაოდენობით მოითხოვს ცოცხალი შრომის დანახარჯებს.

აჭარის ზღვისპირა ზონაში (ხელვაჩაურისა და ქობულეთის რაიონები) 1970 წლისათვის 50 კოლმეურნეობა და 20 საბჭოთა მეურნეობა ითვლებოდა. ძირითადი სასოფლო-სამეურნეო კულტურების — ჩაის პლანტაციების 67,0 პროცენტი, ციტრუსოვანთა — 40 პროცენტი და ტუნგის ნარგავების 65,0 პროცენტი კოლმეურნეობებს ეკუთვნის. ჩაის ოთხი და ციტრუსების ათი საბჭოთა მეურნეობა წარმოებითი მიმართულებისაა. არის აგრეთვე ტუნგის, მერძეეობის, მეფრინველეობის, მებოსტნეობა-მერძეეობისა და სამკურნალო მცენარეების საბჭოთა მეურნეობები. ჩაის, ციტრუსებისა და ტუნგის ნარგავების საერთო ფართობებით საბჭოთა მეურნეობები მნიშვნელოვნად ჩამორჩება კოლმეურნეობებს. საბჭოთა მეურნეობებზე მოდის ჩაის პლანტაციების 25,0 პროცენტი, ციტრუსოვან კულტურათა 22,0 პროცენტი და ტუნგის ნარგავების — 35 პროცენტი. ჩაისა და ტუნგის საერთო ფართობებში საკარმიდამო მეურნეობათა ფართობების ხვედრიწონა მეტად უმნიშვნელოა.

შრომის საკავშირო დანაწილე-

ბით აჭარაში საერთო საკავშირო მნიშვნელობის დარგებად ითვლება: მეჩაიობა, მეციტრუსეობა, ტუნგის ნაყოფის წარმოება, მეთამბაქოეობა, დანარჩენი სუბტროპიკული კულტურებისა (დაფნის, ევკალიპტის და სხვ.) და სამეურნალო მცენარეების წარმოება. რესპუბლიკური და ადგილობრივი მნიშვნელობის დარგებია მეხილეობა, მებოსტნეობა-მებახჩეობა, მარცვლეულის მეურნეობა (სიმინდი), მეცხოველეობა (სარძევე-სახორცე მიმართულებისა) და მეფრინველეობა.

სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დასახელებულ დარგთა ამ ორ ჯგუფს შორის შეთანწყობას და მათ მნიშვნელობას ცხადყოფს ის ფაქტი, რომ აჭარის ზღვისპირა ზონის კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების შემოსავალში საერთო-საკავშირო დარგების ხვედრიწონა 80 პროცენტს აღემატება. მეურნეობათა ფულად შემოსავალში განსაკუთრებით მაღალი ხვედრიწონა მეჩაიეობას, მეციტრუსეობასა და ტუნგის ნაყოფის წარმოებას უკავია. აჭარის მთიანი ზონის კოლმეურნეობებისათვის (ამ ზონაში საბჭოთა მეურნეობები არ არის) შემოსავლის მთავარი წყაროა ტექნიკური კულტურები, კერძოდ, თამბაქო. მრავალწლიანი ნარგავების (ვაზი, ხეხილი) ხვედრიწონა მცირეა. აჭარის მთიანი რაიონების სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში მნიშვნელოვანი ად-

გილი უკავია აგრეთვე მეცხოველეობას.

აჭარის ზღვისპირა ზონის კოლმეურნეობიდან ხელშეწყობის რაიონის 4 კოლმეურნეობაში წარმოების მაპროფილებელი დარგია მეთამბაქოეობა. ამ კოლმეურნეობებში თამბაქოს კულტურისაგან მიღებული შემოსავალი საერთო შემოსავლის 55 პროცენტს აღემატება. მაშინ, როდესაც ჩაის ფოთლისაგან მიღებული შემოსავლის ხვედრიწონა მხოლოდ 1,5 პროცენტს შეადგენს. ამასთან, უნდა შევნიშნოთ, რომ ეს ოთხი კოლმეურნეობა ცალკე ჯგუფად პირობითადაა გამოყოფილი. აჭარის ზღვისპირა ზონის კოლმეურნეობების წარმოებითი სპეციალიზაციის განმსაზღვრელად მეჩაიეობა ითვლება. ამ ზონის კოლმეურნეობათა საერთო ფულად შემოსავალში მეჩაიეობიდან მიღებული შემოსავალი 78-80 პროცენტს შეადგენს, მეციტრუსეობიდან — 7-8 პროცენტს, მეთამბაქოეობიდან — 0,7 - 1,0 პროცენტს, ხოლო ტუნგის ნაყოფიდან — 2, 2,3 პროცენტს.

ზღვისპირა ზონის კოლმეურნეობებში მეჩაიეობა და მეციტრუსეობა ერთნაირი ინტენსივობით არ არის წარმოდგენილი. ზონის ჩრდილოეთიდან სამხრეთის მიმართულებით თანდათან მცირდება ჩაის კულტურის როლი და იზრდება ციტრუსოვნათა ხვედრიწონა. 1966-1970 წლებში ქობულეთის რაიონის კოლმეურნეობებში მეჩაიეობიდან მიღებული შემო-

სავალი საშუალოდ საერთო შემოსავლის 78-79 პროცენტს, ხოლო ციტრუსოვანი კულტურებიდან 10-11 პროცენტს შეადგენს. ამავე პერიოდში ხელვაჩაურის რაიონის კოლმეურნეობებში მეჩაიეობიდან მიღებული შემოსავალი საშუალოდ საერთო შემოსავლის 63-64 პროცენტს, ციტრუსოვანი კულტურებიდან კი 16-17 პროცენტს უდრის.

ამ ზონის სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში მეჩაიეობისა და მეციტრუსეობის მაღალ ხვედრიწონაზე მიუთითებს ის ფაქტიც, რომ, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, ზღვისპირა რაიონებში 4 საბჭოთა მეურნეობა მეჩაიეობისა და 10 საბჭოთა მეურნეობა მეციტრუსეობის წარმოებითი მიმართულებისაა. ზოგიერთ მეურნეობაში მისდევენ აგრეთვე მეცხოველეობას, მაგრამ ამ დარგის ხვედრიწონა მეტად უმნიშვნელოა.

აღსანიშნავია, რომ ზღვისპირა ზონის სუბტროპიკულ სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში არის საგარეუბნო ტიპის საბჭოთა მეურნეობებიც. მათი შექმნა გაპირო-

ბებული იყო ბათუმის მოსახლეობისა და ზღვისპირა კუჭთა მუშების დამსვენებელთა უწყვეტად ტრანსპორტაბელური სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებით მმარაგების აუცილებლობით. მაგრამ ეს მეურნეობები გავლენას არ ახდენენ სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სპეციალიზაციაზე.

ამრიგად, ზემოაღნიშნული მონაცემები იმაზე მიუთითებს, რომ აჭაის ასსრ ზღვისპირა ზონის საბჭოთა მეურნეობებისათვის დამახასიათებელია ვიწრო წარმოებითი სპეციალიზაცია, თითქმის ყველა მეურნეობაში მხოლოდ ერთი ან ორი დარგია წარმოდგენილი, ჩვეულებრივ — მეჩაიობა და მეციტრუსეობა. დაახლოებით იგივე მდგომარეობაა კოლმეურნეობებშიც. ამით ეს ზონა დიდად განსხვავდება აჭარის მთიანი ზონის, აგრეთვე საქართველოს სსრ სხვა წარმოებითი მიმართულების რაიონებისაგან. ამ რაიონების სასოფლო-სამეურნეო წარმოება მომავალშიც ამავე მიმართულებით განვითარდება.

იოსებ ბაქიჩიშვილი

როგორ ამუსლიმანებდნენ ქართველებს

თურქ-სელჯუკთა და შუა აზი-ის სხვა მომთაბარე მუსულმანური ტომების მიერ ოსმალეთის ვეებერთელა იმპერიის შექმნამ მცირე აზიაში შიშის ზარი დასცა თითქმის მთელ აზიასა და ევროპას, ე. წ. „აღმოსავლეთის საკითხი“ ოთხ საუკუნეს იდგა სხვადასხვა სახელმწიფოების დღის წესრიგში. იგი აღელვებდა ბევრ პროგრესულ მოღვაწეს, მათ შორის კ. მარქსსა და ფ. ენგელსს. ცნობილია, რომ ისინი თურქებს მსოფლიოს ყველაზე დიდ ასიმილატორებად მიიჩნევდნენ.

შეშფოთების მიზეზი უბრალო როდი იყო. დამპყრობლები ცეცხლითა და მახვილით, მოტყუებითა თუ მოსყიდვით სპობდნენ ადგილობრივს, ქრისტიანულს, ნერგავდნენ კი თავიანთ ზნე-ჩვეულებებს, ენას, სარწმუნოებას, გადაგვარების გზაზე აყენებდნენ ხალხებს. ამიტომ იყო, რომ ევროპის სახელმწიფოები, ქრისტიანული სამღვდელთა კოალიციების შე-

ქმნასაც კი შეეცადნენ, დააარსეს სხვადასხვა საზოგადოებები, მაგრამ ბევრი მაინც ვერაფერი გააკეთეს.

საბჭოთა მკვლევარი დ. ერემევი სამართლიანად შენიშნავს, რომ მომთაბარე თურქმა ტომებმა ადგილობრივ ხალხს, მათ შორის ქართველებს ბევრი ტანჯა-წვალება მიაყენეს.

ადგილობრივი მოსახლეობის ისლამიზაციას, შენიშნავს შემდეგ იგი, სტიმულს ისიც აძლევდა, რომ მუსლიმანები იხდიდნენ მნიშვნელოვნად ნაკლებ გადასახადებს, ვიდრე ქრისტიანები, ამასთან მუსლიმანები სარგებლობდნენ დიდი უფლებებით.

«Налог-рента на крестьян — мусульман (ашар) равнялся одной десятой урожая, а налог-рента на крестьян-христиан и других (харадж) составлял уже от одной трети до половины урожая. Кроме того, трудоспособные немусульмане мужчины... платили еще личный налог (джизье). Естественно, что переход в ислам был выгоден материально...

Немусульмане больше подвергались произволу османских феодалов и органов власти — вымогательствам, прямому грабежу, оскорблениям, побоям и даже убийствам. Немусульманин считался неверным — гияуром, человеком второго сорта, находившийся по сути дела вне закона»¹

აი ამ საშინელების დამადასტურებელ ცნობებს გვაწვდიან მისიონერები, რომლებსაც რელიგიური საზოგადოებები გზავნიდნენ ოსმალების მიერ დაპყრობილ მხარეებში და ზოგიერთი საქმის მოგვარებასთან ერთად შოთხოვდნენ მათგან იმ კუთხეების აღწერას, სადაც მიავლინეს. ამგვარი ცნობები შეიცავენ მდიდარ მასალას საქართველოს შესახებ და მათ დღესაც არ დაუკარგავთ ღირებულება.

1614 წელს დასავლეთ საქართველოს იეზუიტების ორდენის წარმომადგენელი ფრანგი ლუი გრანჟე ეწვია, მისი ყველა წერილი ჩვენთვის ცნობილი არაა. ერთადერთი ანგარიში, რომელიც 1616 წელს გამოქვეყნდა ევროპაში, კავკასიოლოგ ევგენი ვეიდენბაუმის თაოსნობით რუსულ ენაზე ორჯერ დაიბეჭდა 1915 წელს.²

1. Д. Еремеев, Этногенез турок, М. 1971 г. стр. 106, 168.

2. а) Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа (СМОМПК). Тиф. 1915 г. Вып. 44. Письмо посланное с Востока отцом Луи Гранже его преподобию отцу Клод Аквавива, генералу Иезуитского ордена.

б) Известия Кавказского отдела императорского Московского археологического общества, М. 1915 г. вып. 4.

გრანჟეს ანგარიშს „წერილი გაგზავნილი აღმოსავლეთიდან მამულე კლოდ აკვავივისადმი, იეზუიტების ორდენის გენერალისადმი“ ჰქვია და დაწერილია 1615 წლის ორ მარტს მოქვეში და თარგმნილია ძველი ფრანგულიდან.

მისიონერი ბულგარეთის ნავსადგურ ვარნადან ტრაპიზონში ჩავიდა, სადაც მას დიპლომატიური მისიაც უნდა შეესრულებინა. ფაშამ იგი გონიასაკენ გამოგზავნა, აქ აღრე გადიოდა საზღვარი თამარ მეფის მიერ შექმნილ ბერძენ-ლაზური ტრაპიზონის იმპერიასა და საქართველოს შორის, ახლა კი აქაურობა ოსმალების ხელთ იყო. ფაშა რიზეში დაიბადა, სადაც მას ოჯახი აქვს, ვკითხულობთ მოხსენებაში. ცხადი ხდება, რომ იგი ლაზი, ქართველია.

რიზე მდებარეობს ლაზების ქვეყანაში, რომელიც ტრაპიზონამდე აღწევს. ლაზები ასე თუ ისე მუსლიმანები ხდებიან, რადგან „განიცდიან თითქმის აუტანელ ტანჯვას იმის გამო, რომ ქრისტიანები არიან“. გადასახადები მათ ამოსუნთქვის საშუალებას არ აძლევს, ამიტომაც იძულებული არიან დააკმაყოფილონ დამპყრობთა მოთხოვნები და ცოტათი მაინც სული მოითქვან.

ოსმალები ყველა საშუალებით აძვედრებდნენ თავიანთ წესებსა და ადათებს, ენას, რელიგიას, ხოლო ყოველივე ქართულს ცეცხლითა და მახვილით, მუხანათობით სპობდნენ, ეს კი ადგილობრივ მცხოვრებთ აიძულებდა ნაწილობრივ დაევიწყათ მშობლიური და მომხვედურ-მოძალადეთა სარწმუნოება, მიეღოთ. გადასახადებით ხელ-ფეხს ჩვენს წინაპრებს იმის გამოც უბოროტადნენ, რომ ისინი ბავშვებს ქრისტიანულად ნათლავდნენ, მუსულმანური წესით მონათვლისას კი უმცირებდნენ, შედარებით უკეთ ეპყრობოდნენ.

უფრო მეტ შეღავათს მიიღებდა ის ქალიშვილი, რომელიც თურქ ჯარისკაცს — იანიჩარს ცოლად გაყვებოდა, — ზოგიერთი ადგილობრივი ქრისტიანი ქალიშვილი ცდილობს იანიჩარს მიუთხოვდეს, რომ მშობლებს სიცოცხლე შეუნარჩუნოს. ამ დიდი უბედურებისაგან არ არის სხვა ხსნა, გულისტკივილით დასძენს მისიონერი.

გრანჟე ეხმარებოდა ქართველებს რითაც შეეძლო, ურჩევდა მათ ბავშვებისათვის ჩაენერგათ უსაზღვრო სიყვარული მშობლიურისადმი. იგი ყველაფერში გმობს ოსმალებს, თანაუგრძნობს ქართველებს, ურჩევს მათ თავდადებას, მშობლიურის შენახვას.

1614 წლის აგვისტოს ბოლოს გრანჟე გონიაში დაბრუნდა, აქვე

მოვიდა ის ტრაპიზონელი ფაშა, აგრეთვე გემი, რომელსაც მისიონერი ქართველებსა და ^{მეზღვარებმა} შორის მოლაპარაკებისათვის სა-
მეგრელოს უნდა ჩაეყვანა. აქვე თავი მოიყარეს იტალიელებმა ქ. პერიდან და კაფადან (ფეოდოსია. — ი. ბ.). გემის გასვლა გაჭიანურდა. გრანჟემ ნაპირზე გადასვლა ითხოვა, მაგრამ ფაშამ არ დართო ნება, იმის შიშით, რომ ანტი-თურქულ საქმიანობას გააჩაღებდა ადგილობრივ მოსახლეობაში. შვიდ ხომეშერს გონიაში საშინელი შტორმი ამოვარდა. კაფადან და სხვა ადგილებიდან მოსული ათი სავაჭრო გალერა ზღვამ ნაპირს მიაღწია. მეზღვაურებმა, რომელთა შორის იყვნენ ევროპელები, თურქები, არაბები და ადგილობრივი მცხოვრებნიც, ძლი-
ვსდა გადაარჩინეს რამდენიმე გემი, ხოლო ის, რომელზედაც ფაშა და მისიონერი იყვნენ, წყალქვეშა ხმელეთზე დაჯდა. ახლა უკვე იძულებული გახდნენ ნაპირზე გადასულიყვნენ. გრანჟემ ისარგებ-
ლა ამით და ისევ კატეხიზისი —
საეკლესიო წესების ქადაგება გა-
აჩაღა. ადგილობრივი მღვდლები — „პაპებიც“ კი შემოიკრიბა.

ძნელი დასაჯერებელია, წერს იგი, მაგრამ მართლა შევხვდით ისეთ ოსმალებს, რომლებიც გულწრფელად თანაუგრძნობდნენ ქართველებს ავბედითობის გამო,

ურჩევდნენ მათ უარი არ ეთქვათ მამა-პაპათა სარწმუნოებაზე და შეძლებისდაგვარად კიდევაც ეზმარებოდნენ თურმე. ისინი სიამოვნებითა მონაწილეობდნენ ქრისტიანულ რიტუალებსა და დღესასწაულებში.

იტალიელი მოგზაურ-დიპლომატები ი. ბარბარო და ა. კონტარინი, რომლებიც მდ. აჭარისწყლის გავლით 1472-1474 წლებში სპარსეთს ჩავიდნენ, მიუთითებდნენ, რომ მაშინ აჭარა თურქებს ხარკს უხდიდა.³ ამასვე წერს ცნობილი მკვლევარი, აჭარის ისტორიის კარგი მცოდნე დ. ბაქრაძე. მე-15 საუკუნის მეორე ნახევარში თურქებმა დაიპყრეს შავი ზღვის მთელი სანაპირო, სულთან სულეიმანმა კიდევ უფრო განამტკიცა თანამემამულეების მონაპოვარიო.⁴

რა თქმა უნდა, ჩვენი მხარე გრანქეს დროსაც ოსმალების ხელთ იყო, ოღონდ მათ ამ დროისათვის ჯერ კიდევ ვერ დაენერგათ თავიანთი ადმინისტრაციული წესები. ე. ი. ჯერ კიდევ ძლიერი იყო ადგილობრივ მმართველთა ხელისუფლება, ისინი თავის მიწებს კანონიერად საქართველოს

კუთვნილებად აცხადებდნენ. ამიტომაც, რომ გრანქე შენიშნავს „ბათუმი საქართველოს გურიამ“.⁵ ამით იგი იმასაც ნათქვამს, რომ აჭაურობა ქრისტიანულია, ოდითგანვე საქართველოა, რაც მას აწყობდა, როგორც ევროპელს.

გონიდან გრანქე ბათუმის ჩოდილოეთით მდებარე ზღვისპირა ს. სატრაპელაში მივიდა. ცნობილი მეცნიერი ე. თაყაიშვილი 1915 წელს შენიშნავდა, რომ ეს გეოგრაფიული პუნქტი გურიაში, შეკვეთილსა და გრიგოლეთს შუა უნდა მდებარეობდესო. ამ მტკიცებაში იგი ეყრდნობა იმას, რომ მოგზაური გემით მოვიდა გურიაში, კერძოდ, სატრაპელაში, სადაც მას გურიელის ვეზირი დახვდა და მიიწვია იგი ს. ბაილეთში, გურიელის რეზიდენციაში.

რამდენიმე სიტყვა ტოპონიმ სატრაპელაზე. სხვათა შორის თურქეთის ლაზეთში, რკინის პალოსთან ამ ბოლო დრომდე შენონახულა გეოგრაფიული პუნქტი სატრაპელა. გურიაში გადმოხვეწილი ლაზეთის ეპისკოპოსი, რომელზეც ქვემოთ გვექნება საუბარი, აქედან იყო და გურიელების მი-

3 ა) ჟურნალი „მოამბე“, 1894 წ., № 11, გვ. 50

ბ) Библиотека иностранных писателей о России спб., 1835 г. Т. I. стр. 72.

4. Известия Кавказского отдела императорского русского географического общества т. 7—8, тиф. 1882-1883 г., стр. 1-5

5. СМОМПК, 1915 г. в. 44, стр. 45.

ერ ნაბოძარ მამულს შეიძლება მშობლიური სოფლის სახელი შე-
არქვა, ამბობდა თაყაიშვილი. სატ-
კებელა-სატრაპელად კი, ეტყობა,
გრანყემ აქციაო. ჩვენი აზრით
შეკვეთილსა და გრიგოლეთს შუა
გურიელებს დროებითი რეზიდენ-
ცია, აგარაკი ჰქონდათ, რომელ-
საც გრანყე ბიზანტიაში მიღებუ-
ლი სახელით — სატრაპელათი
იხსენიებს. აკი მ. კახიძის ცნო-
ბით ბიზანტიაში მცირე სამთავ-
როს სასატრაპო ეწოდებოდა, ხო-
ლო მის გამგებელს — სატრაპი.⁶
ცხადია, დროთა განმავლობაში
ბიზანტიასა და მის მეზობელ მხა-
რეებში სასატრაპო თუ სატრაპე-
ლა რეზიდენცია, აგარაკსაც ეწო-
და. ასე რომ შეკვეთილსა და
გრიგოლეთს შუა გურიელთა
ადგილსამყოფელს ეს სულაც
არ რქმეოდა, მისიონერი მაინც
უწოდებდა.

ბაილეთში გრანყე შეხვდა ლა-
ზეთის არქიეპისკოპოსს. ამასთან
დაკავშირებით ე. თაყაიშვილი
წერს: „ლაზეთის არქიეპისკოპო-
სის ყოფნა გურიაში მე-17 საუ-
კუნის დასაწყისში — ახალი ამ-
ბავია, ამგვარი რამ არ იცის სა-
ქართველოს ისტორიამ“.⁷ ამითაც

მტკიცდება, რომ მაშინ არა მარ-
ტო გონიას ნაწილი, არამედ მთე-
ლი აჭარა მართლაც ეპისკოპოსს
ხელთ იყო. ისინი აქაც ისე თარე-
შობდნენ და ამუსლიმანებდნენ
აჭარლებს, როგორც ლაზებს. ამი-
ტომაც ლაზეთის ეპისკოპოსმა
ადგილსამყოფელად ბათუმი, ქო-
ბულეთი ან აჭარის სხვა ადგილი
კი არ ისურვა, არამედ უფრო და-
ცული, ხელშეუხებელი, დაუპყრო-
ბელი გურია აირჩია. აქ მისი უსა-
ფრთხოება, რა თქმა უნდა, უზრუ-
ნველყოფილი იყო. თაყაიშვილიც
შენიშნავს, რომ თურქები უტევ-
დნენ საქართველოს, რის გამო
ლაზეთის არქიეპისკოპოსს, რა
თქმა უნდა, არ შეეძლო დარჩენი-
ლიყო თავის სამწყსოში და, რო-
გორც ჩანს, გურიაში გადმოვიდა
ამალით“ (გვ. 52-ბ).

გრანყე იეზუიტთა უფროსს
აცნობებდა, რომ ქართველთა ჩა-
ცემულობასა და ყოფაქცევაზე ახ-
ლა არ გაცნობებ, რადგან ყოვე-
ლივე დაწვრილებით უნდა აღვ-
წეროთო, რაც, ეტყობა, ვერ გა-
აქეთა. სამეგრელოში იგი ჭირით
დასნეულდა და კონსტანტინე-
პოლს მიაშურა სამკურნალოდ,
მაგრამ ჩასვლისთანავე, 1616
წელს გარდაიცვალა.

6 მასალები საქართველოსა და კავკა-
სიის ისტორიისათვის, ნაკ. 31, თბ., 1954
წ., გვ. 205.

7. СМОМПК, 1915 г. в. 44.
стр. 46, прим.

როგორც ჩანს გრანტეს ცნობე-
ბი მეტად მნიშვნელოვანი და დო-
კუმენტურია. მან ხომ ყოველივე
საკუთარი თვალით იხილა ლაზეთ-
სა და აჭარაში რამდენიმე თვით
ყოფნის დროს. ეს ცნობები ნა-

თელ წარმოედგნას გვერდნიც, რომ
არაადამიანურ ტანჯვაში მყოფი
რაც ჩვენმა წინაპრებმა გადაიტა-
ნეს, რომ ცეცხლისა და მახვილი-
საგან გადაერჩინათ მშობლიური
ენა, არ დაეკარგათ ქართველობა.

ღამო შაჰაშიძე

დამსახურებული აღიარება

ბათუმში მოღვაწე მხატვართა შორის საქართველოს სსრ დამსახურებული მხატვარი, საკავშირო და საზღვარგარეთული გამოფენების მრავალგზის მონაწილე შოთა ხოლუაშვილი გამორჩეული პოპულარობით სარგებლობს. ეს მან მოიპოვა მაღალი მოქალაქობრივობით, დაუცხრომელი შრომით, ხელოვნებაში უმწიკვლო სამსახურით, თანამედროვეობის ამსახველი რთულსიუჟეტიანი ნაწარმოებებით.

ფართოა შ. ხოლუაშვილის შემოქმედებითი დიაპაზონი. ჩვენ მას ვიცნობთ როგორც დაზგური და მონუმენტური ფერწერის,

გრაფიკული ხელოვნების ოსტატს. მაგრამ იგი მაინც თავის თავს მაშინ პოულობს, როდესაც დაზგური ფერწერის რთულსიუჟეტიან კომპოზიციებს ქმნის.

შ. ხოლუაშვილი საბჭოთა საქართველოს თანატოლია. იგი დაიბადა 1921 წელს, კახეთის ულამაზესი მთებით გარშემორტყმულ სოფელ ნაფარეულში. მაგრამ მას აქ დიდხანს არ უცხოვრია. მომავალმა მხატვარმა ბავშვობა და ყრმობა ქ. თბილისის მთაწმინდის უბანში გაატარა. როგორც იტყვიან, პატარა შოთას ბედმა გაუღიმა — ქართული კულტურის ცნობილი მოღვაწის იო-

სებ იმედაშვილის ოჯახთან მისი მამის ახლო ურთიერთობის წყალობით ამ ოჯახში შვილივით დამკვიდრდა და დიდი ყურადღებით სარგებლობდა.

შესანიშნავი ქართველი პატრიოტის ი. იმედაშვილის ოჯახი იმ ხანებში კულტურის მოღვაწეთა ხშირი შეკრების ცენტრს წარმოადგენდა. შოთა აქ გაეცნო ცნობილ ქართველ მეცნიერებს, მწერლებს. მის მეხსიერებაში განსაკუთრებით აღიბეჭდა გალაკტიონ და ტიციან ტაბიძეების, შალვა დადიანის, გიორგი ლეონიძის, იოსებ გრიშაშვილის, სიმონ ჩიქოვანის, მოსე თოიძისა და სხვათა ქართული სიღარბისლით დამშვენებული მეტყველი სახეები.

ერთი მხრივ, ხელოვნებისა და კულტურის ცნობილ ქართველ მოღვაწეთა წრეში ყოფნა, მეორე მხრივ, საოცრად პოეტური მთაწმინდის შემოგარენი გარკვეული ზემოქმედების ფაქტორებად იქცნენ. მთაწმინდის კალთებზე საცალფეხო ბილიკებით მოსიარულე ყმაწვილს სურვილი აღედგრება ფანქრით ქაღალდზე გადაიტანოს ლამაზი პეიზაჟის ხედები. პირველი ცდები მეტად მიაშიტურია, მაგრამ კარგად გრძნობს ფანქრის მორჩილებას.

თბილისის ა. წერეთლის სახელობის სკოლაში სწავლის დროს

მან ხატვის მასწავლებლის ვ. ნიჭიაშვილის ყურადღებამ დაინახა. მარო მასწავლებელი პირველად ური ტაქტით, ჰუმანურობით და, რაც მთავარია, საგნის ცოდნით ყველას პატივისცემას იმსახურებდა. ბევრ მოსწავლეს მან თავიდანვე ჩაუჩენა ხატვის სიყვარული. შოთასთან ერთად ასეთები იყვნენ ამჟამად ჩვენს რესპუბლიკაში ცნობილი მხატვრები ი. და გ. ოჩიაურები, ლ. და შ. ცომაიები, დ. გაბიტაშვილი, ო. სეხნიაშვილი.

ყველაფერი ნათელი იყო — არასრული საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ შოთას გზა აუცილებლად სამხატვრო სასწავლებლისაკენ უნდა წარმართულიყო. პირველ ხანებში საჭირო დარჩა მამის დაყოლიება, რადგან ახლობლებიდან მხოლოდ იგი არ იწონებდა შოთას მიერ არჩეულ მომავალ პროფესიას. მალე ისიც დაითანხმეს და შოთა, თუმცა დავიანებით, მაგრამ მაინც შევიდა სამხატვრო სასწავლებელში. აქ მან თავისი ქცევითა და შრომისმოყვარეობით ფერწერის მასწავლებლის ვ. შერპილოვის ყურადღება დაიმსახურა. სასწავლებლის დამთავრებისთანავე 1941 წელს შოთა სამხატვრო აკადემიის სტუდენტი გახდა, მაგრამ დიდმა სამამულო ომმა მეცადინეობა შეაწყვეტინა და ჯარისკაცის ფარაჯა

ჩააცვა. დემობილიზაციის შემდეგ კვლავ უბრუნდება აკადემიას, რომელსაც წარმატებით ამთავრებს 1954 წელს.

მრავალფეროვანი და მდიდარია მხატვრის თემატიკა. იგი გატაცებულია ისტორიული, ისტორიულ-რევოლუციური თემებით, თანამედროვე ადამიანთა შრომისა და ყოფის ამსახველი სიუჟეტებით, პორტრეტული ხელოვნებით. მხატვარი დიდი სიფაქიზითა და ალტყინებული განწყობილებით მუშაობს მარად უკვდავი ლენინის თემაზე.

შ. ხოლუაშვილის ისტორიულ სიუჟეტებზე შესრულებული ნიმუშებიდან განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს 1962 წელს შექმნილი „სულხან-საბა ორბელიანი გონიაში“.

გადმოცემით ცნობილია, რომ სულხან-საბა ორბელიანს, რომელიც ევროპიდან კათოლიკე მისიონერების თანხლებით სამშობლოში ბრუნდებოდა, გემის პატრონმა უარი უთხრა ფოთამდის მიყვანაზე და ყველა მგზავრი გონიას ფაშას მიჰგვარა.

ფაშამ მგზავრები ტყვედ გამოაცხადა და დიდძალი გამოსასყიდი თანხა მოითხოვა. მგზავრთა შორის აღმოჩნდა აზერბაიჯანელი სოვდაგარი შვილით, რომელმაც მთელი თანხა გადაიხადა და ყველა მგზავრი ტყვეობიდან დაიხს-

ნა. ეს ამბავი უდევს საფუძვლად მხატვრის კომპოზიციას.

სურათში ასახულია ^{ერყენულნი} ^{ფაშის} ^{მეფის} ^{მეფის} საბას წარდგინების სცენა. მხატვარმა დაგვიხატა საბას ვაჟკაცური ფიგურა და დაუპირისპირა იგი ფაშის ამაღლაში შემავალთა თვითკმაყოფილ სახეებს. საინტერესოაა მოძებნილი, როგორც სოვდაგარის ფულის თვლის მომენტის, ისე ციხის შიგა არკისა და კედლების მხატვრული გადაწყვეტა. მთელი კომპოზიცია მკვეთრი სინათლით არის მოფენილი, თითქმის შორიახლოს კოცონი დაუწვთიათ, რომ კარგად გამოჩნდეს ჯალათი ფაშისა და მისი ამალის ყაჩაღური ბუნება.

საერთოდ სურათი მეტად ემოციურია და დამაჯერებლად გამოგვცემს მასში ასახულ ისტორიულ ფაქტს.

მხატვარმა 1966 წელს შ. რუსთაველის დაბადების 800 წლისთავის იუბილეს მიუძღვნა სურათი „რუსთაველი თამარ მეფის ფრესკასთან“.

ტილოზე აღბეჭდილია მხატვრის წარმოდგენაში დაბადებული სცენა — შ. რუსთაველი სამშობლოდან გადახვეწის წინ უთუოდ მოინახულებდა ვარძიას და გამოეთხოვებოდა თავისი სათაყვანებელი თამარის სახეს.

ამ სიუჟეტს მიგნებულად გამოგვცემს ჩაფიქრებული კომპო-

ზიცია. თავდახრილი, მწუხარე პოეტის ხელის მოკრძალებული შეხება თამარის ფრესკულ სახესთან დიდი ემოციური განწყობილების აღმძვრელია: გვჯერა, რომ გამოთხოვება მართლაც ასეთი იქნებოდა.

რუსთაველის ფიგურის მუქი ფერები დიდებული ფრესკის ფონზე გვაგრძნობინებს, როგორ განიცდიდა გენიალური პოეტი თავისი ცხოვრების ამ უდიდეს დრამატულ აქტს.

მხატვარი დიდ პატივისცემას იჩენს ისტორიულ-რევოლუციური თემებისადმი, რაც შესაძლოა იმიტაც არის განპირობებული, რომ მის მიერ სამხატვრო აკადემიაში შესრულებული სადიპლომო ნამუშევარი „ი. ბ. სტალინი ბათუმის არალეგალურ სტამბაში“ აღიარებულ იქნა როგორც მაღალი მხატვრული ღირსების ფერწერული ტილო. ჯერ კიდევ სტუდენტის ასეთმა წარმატებამ მოხიბლა არამარტო მისი კურსის ხელმძღვანელი, საქვეყნოდ ცნობილი მხატვარი უ. ჯაფარიძე, არამედ აკადემიის მთელი კოლექტივი: ყველანი ერთხმად აღიარებდნენ შ. ხოლუაშვილის გამორჩეულ ფერწერულ ნიჭს.

ისტორიულ-რევოლუციურ სიუჟეტზეა აგებული თავისებურად გააზრებული „მიტინგი აჭარაში 1921 წელს“. ამ სურათში მიტი-

ნგზე თავშეყრილ ადამიანთა მთლიანად თავები მოჩანს. მხატვრის ჩანაფიქრი სავსებით განხილულია ბულია. ადამიანის სულიერი მდგომარეობა, მისი განცდები, კმაყოფილებისა თუ უკმაყოფილების გრძნობები უფრო პირისახეზე აღიბეჭდება. და აი, მხატვარს განუზრანავს გადმოგვცეს აჭარაში წითელი არმიის ნაწილების შემოსვლით შექმნილი ვითარება. ერთი ჯგუფის ადამიანებს სიხარულის გრძნობა დაუფლებია, ათ, ზოგი ჩაფიქრებულია. ზოგი აშკარა უნდობლობას გამოხატავს, ყველაფერი ეს გასაგებია; იმ ხანებში საქართველოში, ბათუმშიც სხვადასხვა სოციალური ჯგუფები არსებობდა და მათი გახსნავებული კლასობრივი მიდრეკილებები არ შეიძლებოდა ერთნაირი ყოფილიყო.

ჩვენ მოგვწონს სურათის ფერწერული შესრულებაც. სხვადასხვა განწყობილებათა გამოსახატავად გამოყენებულია თბილი და ცივი ტონები. მომწვანო-მოწითალო ფერების შერწყმის შედეგად მთელი კომპოზიცია აკიაფებულია რევოლუციისათვის დამახასიათებელი ფერით.

ამ ციკლის ნამუშევართა შორის განსაკუთრებული ღირსებით გამოირჩევა „1921 წელი აჭარაში“. ეს ნაწარმოები ჩვენს ყურადღებას იქცევს არა მარტო თე-

მის გადაწყვეტის ორიგინალური ფორმის გამოჩენით, არამედ დრამატული სიტუაციის არაჩვეულებრივად მიგნებული საშუალებებით გადმოცემითაც.

ტილოზე ახალგაზრდა აჭარელი ცოლ-ქმარია წარმოსახული. ძველი აღმოსავლური წესის მიხედვით ოჯახში თოფ-იარაღი აუცილებელი საგანი იყო. აქაც ასეა — ახალი ყაიდის თოფი საბრძოლოდაა მომართული. იგი თითქმის ოჯახის უფროსს საგანგებოდ მოუშვადებია, მაგრამ ღრმა ფიქრებშია ჩაძირული და ვერ გარკვეულა — ბათუმში გაჩაღებულ ბრძოლებში ვის მხარეზე დადგეს, რომელია პროგრესული. გვერდით ჩვილბავშვიანი მეუღლე უზის, რომელიც შექმნილ ვითარებაში თითქმის უკვე გარკვეულა და ქმარს ურჩევს — ჩვენი და ამ ბავშვის მომავლის ინტერესების დაცვა მოსკოვიდან და თბილისიდან მოსულ ახალ ძალებს უფრო შეუძლიათო. მაყურებელს სჯერა, რომ წარმოსახული სიუჟეტის განვითარება მხოლოდ ამ გზით წარიმართება.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 50 წლისთავისადმი მიძღვნილ საკავშირო გამოფენაზე შ. ხოლუაშვილი წარმოდგენილი იყო საინტერესო ფერწერული ტილოთი „მამები“. სურათის ფერადმა რეპროდუქციამ რამდენიმე ჟურნალის ფურც-

ლები დაამშვენა. 1968 წელს ჟურნალ „ისკუსტვოში“ გამოქვეყნებულ სტატიაში ამ ნაწარმოებზე შესახებ ვკითხულობთ:

Обаятельны и человечны образы воинов на полотне грузинского художника Ш. Холуашвили «Отцы», в котором выражена идея дружбы народов нашей страны... Среди гор у ночного костра собрались грузины и русские, казахи и украинцы. Всех их связывает общее дело — борьба за утверждение власти трудящихся. В темном колорите картины с преобладанием зеленых, золотистых и коричневых тонов, в едином певучем ритме, объединяющем контуры фигур и плавные очертания гор, чувствуется музыкальность, напевность, роднящая картину с народными грузинскими мелодиями».

ვ. ი. ლენინის დიადი სახის მხატვრული ხორცშესხმა ყველა შემოქმედის სანუკვარ ოცნებას წარმოადგენს. დიდი ბელადის თემაზე მუშაობისას მხატვარი მეტად რთული ამოცანების წინაშე დგას. მხატვრულ ლენინიანაში ახალი სიტყვის თქმა არც ისე ადვილია. შ. ხოლუაშვილმა, შეიძლება ითქვას, ამ სირთულეს წარმატებით გაართვა თავი და ისეთი ნაწარმოებები შექმნა, რომლებ-

მაც საყოველთაო მოწონება დაიმსახურეს. პირველი გამარჯვება მხატვარმა 1960 წელს იზიმა, როდესაც შერეული ტექნიკით შესრულებული ბელადის პორტრეტი ვ. ი. ლენინის დაბადების 90 წლისთავისადმი მიძღვნილი მოსკოვის გამოფენის ექსპონატად იქცა. ამ პორტრეტის ცალკეული დეტალების წარმოქმნაში მხატვარმა ამჯობინა ეჩვენებინა უკვე მოპოვებული წარმატებებით კმაყოფილი, დამშვიდებული განწყობილება. ჩვენკენ მომხიარული ჩაფიქრებული ბელადის გამომეტყველება მისი იდეების განხორციელებით კმაყოფილებით გრძნობას გადმოგვცემს, თითქოს იგი დღესაც ფიზიკურად ჩვენთან არის და საკუთარი თვალით ხედავს ჩვენს წარმატებებს. ბელადის სიდიადეს კარგად მიგვანიშნებს მისი ბიუსტის წარმოსადგენი, ვაჟკაციური მოყვანილობა.

შ. ხოლუაშვილმა ვ. ი. ლენინის დაბადების 100 წლისთავის იუბილეს დღეებში შექმნა მრავალფიგურიანი კომპოზიცია „1924 წელი, იანვარი“. მას წინ უძღოდა ამავე თემაზე შესრულებული „გლოვა გორკაში“. ორივე ეს ფერწერული სურათი ქართულ ლენინიანას ძირითად ფონდში დამკვიდრდა.

1970 წელს მოსკოვში საიუბილეო გამოფენაზე მონაწილეობის

შემდეგ „1924 წელი, იანვარი“ სსრკ კულტურის სამინისტროს მიერ სოციალისტური პერსონაჟის სათვის მოწყობილი მოძრავი გამოფენის ექსპონატი გახდა. გამოფენამ წარმატებით მოიარა გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკა, რუმინეთის, ბულგარეთის, უზბეკეთის სახალხო რესპუბლიკები. ამ ქვეყნების ხალხთა ენებზე დაბეჭდილ კატალოგებში აღნიშნულია, რომ ავტორი ბათუმელი მხატვარია.

საკმაოდ მოზრდილი ფორმატის ეს ტილო ძირითადად მუქ-მოყავისფრო ფერებშია გადაწყვეტილი. სიუჟეტია გასაშლელად მხატვარმა მოსკოვის გარეუბანი აირჩია, სადაც საყოველთაო სამხედრო სწავლების მეგრძოლები მორიგ მეცადინეობაზეა თავშეყრილი. მოულოდნელად ვ. ი. ლენინის გარდაცვალების თავზარდამცემი ცნობა მოვიდა. ყველას გულს გლოვა დაეუფლა. სახელდახელოდ ლენინის ფოტოპორტრეტიც გამოიძებნა. იგი ორ მეგრძოლს ხელში უჭირავს. პორტრეტის წინ რკალისებურად განლაგებულ მეგრძოლთა დადგრემილ სახეებზე სიმტკიცის ნიშნებიცაა აღბეჭდილი. მხატვარი მიგნებულად გვაცნობს რკალისებურად გადაწყვეტილ კომპოზიციურ ჩანაფიქრს: ლენინის სახელს, მისი იდეებს ყოველთვის გარს შემო-

ვევლებით, დავიცავთ. რკალის
საოჯახო, ქვემოთ დახატულია
ადამიანთა ჯგუფი. ამ ადამიანე-
ბია მგლოვიარე, მაგრამ შემართე-
ბული აოხები უწყვეტი ნაკადის
დააწყისის გამომხატველია. ღი-
დი ლენინი და მისი იდეები მუ-
დამუდამ იცოცხლებენ, უპირვე-
ლეს ყოვლისა მას დაიცვენ და
ფოთებს 'ძეასხამენ საბჭოთა ადა-
მიანები, რომლებიც ყოველთვის
მზად იქნებიან მოსალოდნელი
ბრძოლებისათვის.

მიმზიდველია ცალკეული ფი-
გურების ერთმანეთისაგან განსხ-
ვავებული დაყენების გადაწყვე-
ტა. დასამახსოვრებელია მარჯვენა
ნაწილის ქვემოთ დაჩოქილი მე-
დიცინის დის სახე.

მხატვარმა მოახერხა თოვლის
თეთრ ფონზე მოშავო-მოყავისფ-
რო ფერების ისეთი გამის შექმნა,
რომელიც კარვად გადმოგვცემს
სამგლოვიარო განწყობილებას.

აქარის თემები ბევრმა მხატვა-
რმა აქცია თავისი ნიჭის გამოვ-
ლინების ძირითად საშუალებად,
მაგრამ წარსულში მათი შემოქმე-
დებითი მიდრეკილებები უმთავ-
რესად ამ კუთხის ვიწრო ეთნოგ-
რაფიის, ხან კიდევ ჩვენი საუკუ-
ნის დასაწყისში ბათუმში მომხ-
დარი რევოლუციური მოვლენე-
ბის ჩვენებით იფარგლებოდა. ეს
მხატვრები მხოლოდ მაღლიერე-
ბით უნდა მოვიხსენიოთ, რადგან

მათი ნაღვაწი, გარკვეული მნიშე-
ნელობით, ამ კუთხის კულტურის
ისტორიის დამამშვენებელია.

თანამედროვე, ეკონომიკურად
და კულტურულად დიდად განვი-
თარებული აქარის სახვითი ხე-
ლოვნების ენით ამეტყველებაში
ბევრი მხატვრის წვლილია, მაგ-
რამ შ. ხოლუაშვილის წილზედ-
რი მაინც გამორჩეულია.

მხატვრის ღირსებად ისიც უნ-
და მივიჩნიოთ, რომ ამ თემებზე
მუშაობისას არ იფარგლება მხო-
ლოდ ეთნოგრაფიულ-ეგზოტი-
კური ნიშნებით. იგი ნიჭიერად
პოულობს განსაზოგადოებული
ხასიათის ელემენტებს, იმ საყო-
ველთაოდ ცნობილ სიახლეს, რაც
ასე ერთნაირად დამახასიათებე-
ლია გამარჯვებული სოციალიზმის
ქვეყნის ყველა კუთხისათვის.

შ. ხოლუაშვილმა ბათუმელ
მხატვართა შორის საზღვარგარე-
თისა და საკავშირო გამოფენებში
ხშირი მონაწილეობის თავისებუ-
რი რეკორდი დამყარა. მისი რა-
მდენიმე ქმნილება უკვე იყო 16
ასეთი გამოფენის ექსპონატი.

შ. ხოლუაშვილის სახელი საკა-
ვშირო გამოფენის კატალოგში
პირველად 1954 წელს გამოჩნდა.
ამ წელს მოსკოვში უმაღლესი
სამხატვრო სასწავლებლების დი-
პლომანტ - სტუდენტთა საუკე-
თესოდ მიჩნეულ ნამუშევართა
გამოფენა მოეწყო. შ. ხოლუაშვი-
ლის ფრიაღზე შეფასებული „ი.

სტალინი ბათუმის არალეგალურ სტამბაში“ მაღალმხატვრული ღირსების მქონე ექსპონატად აღიარეს და დარბაზის თვალსაჩინო ადგილას გამოაფინეს.

1957 წელს ჩვენი ქვეყნის დედაქალაქში საზეიმო ვითარებაში გაიხსნა საბჭოთა მხატვრების პირველი საკავშირო ყრილობა. ამ ფორუმს მიეძღვნა დიდი სამხატვრო გამოფენა, რომელიც რელიეფურად ასახავდა საბჭოთა სახვითი ხელოვნების განვითარების მაღალ დონეს.

განყოფილებაში, სადაც წარმოდგენილი იყო ქართველ მხატვართა ნაწარმოებები, მაყურებელი დიდხანს ჩერდებოდა მომწვანო-მოვარდისფრო, პეროვან, კოლორიტულ ფერებში შესრულებული პორტრეტის წინ. აქ აღბეჭდილია ჩვენი სახელოვანი მოცეკვავე ფ. კობალაძე. მის ავტორს, ახალგაზრდა მხატვარ შ. ხოლუაშვილს მეგობრები გულწრფელად ულოცავდნენ წარმატებას და უმთავრესად პორტრეტის საინტერესო, რთულ ქანში მტკიცედ დამკვიდრებას უსურვებდნენ.

მხატვარმა მეგობრების რჩევა ყურად იღო; მის პალიტრაზე ბევრი საინტერესო ბიოგრაფიის მქონე პიროვნებათა პორტრეტები იშვა.

შ. ხოლუაშვილის ნაწარმოები პირველად საზღვარგარეთ 1962

წელს გავიდა. ეს იყო ლაიბც/გაი, ცნობილი ტრადიციული გამოფენა-ბაზრობა, სადაც საბჭოთა ხელოვნების პავილიონში მდიდარ სამრეწველო პროდუქციასთან ერთად ხელოვნების ნიმუშებიც გვხვდებოდა. აქ გამოფენილ რამდენიმე საბჭოთა მხატვრის ნამუშევართა შორის შ. ხოლუაშვილის ნახელავიც იყო. მხატვრის ტემპერის ცოცხალ ფერებში შესრულებული პორტრეტი „აჭარელი გოგონა“ უკან არ დაბრუნებულა. იგი ერთ ცნობილ ხელოვნების მეცენატს შეუძენია, როგორც მისთვის უცხო ეროვნული კოლორიტის თავისებური ნიმუში.

დამთვალეირებელთა აღიარება დაიმსახურა მხატვრის ბოლო დროის ჯგუფურმა პორტრეტმა „ასწლიანები“. ტილოზე ოთხი ხანდაზმული აჭარელია წარმოსახული. სახეების გამომეტყველება იმაზე მიუთითებს, რომ მთელი ცხოვრების მანძილზე მათი მოწოდება იყო სასარგებლო შრომა. ისინი კმაყოფილი არიან იმით, რაც ცხოვრებაში მოიმკეს. მაგრამ ადამიანი, ვიდრე ცოცხალია, რაღაც სასარგებლო საქმიანობას უნდა ეწეოდეს. ყოველი საბჭოთა ადამიანი ქვეყნის საშინაო და საგარეო მოვლენების კურსში უნდა იყოს. მათ გაზეთი გაუშლიათ და დიდი ინტერესით ეცნობიან

აზალ ამბებს. მიგნებულად არის მინიშნებული საბჭოთა პერიოდში აჭარაში მომხდარი უდიდესი გარდაქმნები.

აჭარელი გლეხისთვის წერა-კითხვა მოთხოვნილების საგნად მხოლოდ ჩვენმა დრომ გადააქცია. წინათ წერა-კითხვა მხოლოდ ერთეულების ხვედრი იყო. ახლა ღრმად მოხუცებსაც კი ცხოვრება გერ წარმოუდგენიათ უწიგნოდ და უგაზეთოდ.

არაჩვეულებრივი ფსიქოლოგიური დახასიათების უნარით ტულოზე აღბეჭდილი ვაჟკაცური შემართების მოხუცები დიდხანს რჩებიან ჩვენს მეხსიერებაში.

მაყურებელთა შეუწავლელ ინტერესი გამოიწვია მხატვრის თავისებურად გააზრებული ა. ჯგუფური პორტრეტის სტილში გადაწყვეტილმა „ათმა შვილმა“. აჭარა საქართველოს ისეთი დამოუკიდებელი კუთხეთაგანია, სადაც მასობრივად გვხვდება მრავალშვილიანი ოჯახები. ერთგვარი სინანულის გრძნობა გვიბურობს იმის გამო, რომ ასე დასაფასებელი, დიდი ეროვნული მნიშვნელობის თემა იშვიათად თუ ხდება ხელოვანთა ინტერესის საგანი. ხოლუაშვილმა, შეიძლება ითქვას, თანამედროვეთა შორის პირველმა იკისრა ასეთი მამულიშვილური თემის მხატვრული ფერებით ხორცშესხმა და, როგორც უკვე ითქვა, საკმაო წარმატებასაც მიაღწია.

კომპოზიციის ცენტრში, არც ისე ხანში შესული, ჯანმავალი დედ-მამა ზის. მათ სახეზე, მკვეთრ ფილების, სიამაყის გრძნობა აფობს. ორი შვილი საბჭოთა არმიისა და ფლოტის სამსახურშია, ორი, ყველაზე უფროსი, დამოუკიდებელ შრომას ეწევა — ერთი მათგანი მრეწველობის დარგის ოსტატია, ხოლო მეორე ინტელიგენტი. მომდევნო დამა სტუდენტურ ასაკს განეკუთვნება, ორიც მოსწავლეა, ხოლო ყველაზე უმცროსი ორი დაიკო ჯერ პატარებია, მაგრამ ჩამოთვლა არ დამთავრებულა; უმცროსი შვილის გვერდით, მარცხნივ, ძელსკამზე თავისუფალი ადგილია, სადაც კედევ შეიძლება რამდენიმე შვილი მოთავსდეს. სურათის მარჯვენა ნაწილში დახატული თოხი, ვაზი, დოქი და ფიალა კარგად მიგვანშნებს ოჯახის სიყვარულზე შრომისადმი და იმას, რომ ასეთი ოჯახის წევრები ყოველთვის დღეგრძელები იქნებიან.

შ. ხოლუაშვილმა დიდი ქართველი თვითნასწავლი მხატვრის ნ. ფიროსმანიშვილის საოცრად ამაღელვებელი ბიოგრაფიის თემას მიუძღვნა თავისებურად გააზრებული სურათი „ფიროსმანი აჭარაში“.

ცნობილია, რომ ნ. ფიროსმანიშვილი, ვიდრე მხატვრობას პროფესიად გაიხდიდა, 1891-1894 წლებში რკინიგზაზე მუშაობდა

სატვირთო მატარებლის კონდუქტორად. ამ ხანებში იგი ბევრჯერ მოინახულებდა ბათუმსაც.

ბათუმის მომხიბლავი ხედები სამუდამოდ აღიბეჭდა ნ. ფიროსმანიშვილის მეხსიერებაში და რამდენიმე ხნის შემდეგ — 1909 წელს შექმნა საკმაოდ რთულსიუჟეტისანი პეიზაჟური სურათი „ბათუმი“. ეს ფერწერული კომპოზიცია მხოლოდ ძველი შთაბეჭდილებების ნაყოფია, რადგან წარმოსახული პეიზაჟის მთელი რიგი ფრაგმენტები ნატურიდან შესრულებულს არ ჰგავს.

შ. ხოლუაშვილს სჯერა, რომ ფიროსმანიშვილი ყოველთვის იზენდა ქართული ყოფისადმი დაკვირვების ინტერესს და აუცილებლად ბათუმშიც გაიჩენდა მეგობრებს, მათ ოჯახებსაც ვწვოდნა. სწორედ ასეთი სურათია გადმოცემული ტილოზე „ფიროსმანი აჭარაში“. სახელდახელოდ გაშლილ დაბალ სუფრას აჭარელ მასპინძელთან ერთად ნიკოც უხის. ორივეს ხელში ღვინოა სავსე თიხის ფიალა დაუკავებია და გვწამს, ამ კუთხის დედასამშობლოსთან შემოერთების საღღერძელოს მიირთმევენ. ახალგაზრდა კაცმა, რომელიც სუფრას ემსახურება, ეს-ეს არის, აჭარაში შემო-

ნახული ტრადიციის მიხედვით, ჯვარდასმული ცხელი მკადაში მოიტანა.

სუფრა შექმრილობით არის მოფეხილი, რომლის ფონზე შთაბეჭედად გამოიყურება მიმზიდველ ფერებში დახატული ფიგურები. საერთო ფონის კონტრასტული ფერებიც მხატვარს იმიტომ დასჭირდა, რომ ნ. ფიროსმანიშვილის ფერწერული მანერისათვის გაესვა ხაზი.

შ. ხოლუაშვილის ბევრი ნახელავი ლირიკულ-მუსიკალურ ასპექტშია გადაწყვეტილი. ამ მხრივ განსაკუთრებულ მოწონებას იმსახურებს „იდილია“. თბილ ფერებში წარმოდგენილი ახალგაზრდა ქალ-ვაჟის სახე შთაბეჭედად გადმოგვცემს ერთმანეთის პატივისცემისა და უზადო სიყვარულის გრძნობებს. ჩვენც, ამ სცენის შემხედვარეს, ძალაუნებურად გვინდა ვიწამოთ ამქვეყნიური ოპტიმიზმის მთავარი წყაროს — სიყვარულის ძალა.

მხოლოდ ამით უნდა ავხსნათ ამ სურათის დიდი წარმატება. ის იყო საკავშირო გამოფენის ექსპონატი, 1965 წელს კი საჩუქრად გადაეცა ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკის დელეგაციას, ხოლო ჟურნალმა „ისკუსტომ“ 1968 წელს მისი რეპროდუქცია გამოაქვეყნა. პოპულარობის მაჩ-

ვენებელია ისიც, რომ სურათის ავტორისეული ასლი თბომავალ „აჭარის“ სალონს ამშვენებს. მხატვარმა კომპოზიციის ფონად ნარინჯოვანი ფერებით დაყურსული ბარაქიანი შემოდგომა გამოიყენა, როდესაც ყველაფერი, მათ შორის გამოსახული ახალგაზრდებიც, მომწიფებულია და მომკას, მოსავლის აღებას ელოდებიან.

შ. ხოლუაშვილის კომპოზიციისათვის დამახასიათებელია ექსპრესიულობა, ფიგურების ისეთ მოძრავე მდგომარეობაში წარმოსახვა, რაც აუცილებლად საჭიროა და ლოგიკურად გამომდინარეობს ჩაფიქრებული სიუჟეტის ხასიათიდან.

როდესაც უყურებთ კომპოზიციებს „ბათუმელი გემთმშენებლები“, „მშვიდობის გზაზე“, „ლაზური ცეკვა“, „ქართული მილიცია სამამულო ომში“, შეუძლებელია მათი სხვაგვარი ტრაქტოვკა წარმოვადგინოთ.

ზოგიერთ ტილოზე ასახული სიუჟეტის ფორმისათვის მხატვარი თითქოს არ იყენებს დინამიურ მანერას, მაგრამ მაყურებელი გრძნობს ძალუმი მოძრაობის პოტენციას.

ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ მხატვრის ინტერესი მონუმენტური ფერწერისადმი. ამ ჟანრის ნაწარმოებთა შორის გვხვდება როგორც თემატური, ისე პორტრე-

ტული ხელოვნების ნიმუშები. ავტორმა რამდენიმე პორტრეტში რუსთაველის სახე გამოკვეთა. მგოსნის ლეგენდარული პიროვნების ფრაგმენტებზე ააგო აგრეთვე ზოგი თემატური კომპოზიცია.

ავტორის საკმაოდ მოზრდილი პანოებია მოთავსებული ქალაქის ყველაზე დიდი კინოთეატრის „თბილისის“ ფოიესა და საკომეურნეო ბაზრის შიგა კედლებზე. პიოველში ჩვენი კუთხის ზაფხულის პერიოდის სცენებია ასახული, ხოლო მეორეში სოფლის მეურნეობის პროდუქტების სიუხვეა ნაჩვენები.

რევოლუციის მუზეუმის ვესტიბულის კედლებს შ. ხოლუაშვილის მიერ ორ სხვა მხატვართან თანაავტორობით შექმნილი ორი მოზრდილი მოზაიკა ამშვენებს: „წითელი არმიის შემოსვლა თბილისში“ და „აჭარის ასსრ დავილდობა ლენინის ორდენით 1967 წელს“. შ. ხოლუაშვილის ამ ჟანრის ნიმუშები მნახველს ხიბლავს ისეთი მოზაიკური პრინციპების გამოყენებით, როცა ყოველი ფიგურა მშრალი დეკორაციულობის გვერდის ავლით მიმზიდველ მონუმენტურ ფერწერულ მანერაშია გადაწყვეტილი.

1971 წელს აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 50 წლისთავზე, ჩვენს სინამდვილეში

პირველად, დამზადდა საიუბილეო მედალი. მედლის ერთ მხარეზე აჭარის ეკონომიკისა და კულტურის მმართველი ალმაგლობის დამახასიათებელი ნიშნებია გამოსახული, ხოლო მეორე მხარეზე — დამჯდარი დედა, რომელიც ყრმას ძუძუს აწოვებს; მის კმაცოფილების გამომხატველ პირისახეზე მომავლის რწმენაც არის აღბეჭდილი. მედლის მთლიანი გრაფიკული გამოსახულება კარგად მიგვანიშნებს დედის — საქართველოს ზრუნვას შვილებზე — მის წინათ დაჩაგრულ ან ჩამორჩენილ კუთხეებზე, მათ შორის აჭარაზე.

ეს საიუბილეო მედალი საჩუქრად გადაეცა იუბილესადმი მიძღვნილი საზეიმო სხდომის ყველა მონაწილეს, აგრეთვე გადაეგზავნა სსრკ ყველა მოკავშირე და ავტონომიურ რესპუბლიკებს.

ამ მედლის ავტორია შ. ხოლუაშვილი.

ახლა ჩვენში ფართოდ დამკვიდრდა გამოთქმა — „მხატვრობის ნაციონალური სკოლა“, რაც ამათუ იმ მოკავშირე რესპუბლიკაში ეროვნული კადრების მიერ შექმნილ ნაციონალურ სახვით ხელოვნებას გულისხმობს. ამით ხაზს უსვამენ ასახვის ფორმათა და საშუალებათა თავისებურებებს,

რომლებიც რელიეფურად გადმოგვცემენ ეროვნულ ხასიათს, ტრადიციებსა და ყოფა-ცხოვრებას დამახასიათებელს მხოლოდ ამ ხალხისათვის, ასეთი გეოგრაფიული მდებარეობისათვის, სადაც ფერების შეხამების განსხვავებული ბუნებრივი კოლორიტია შექმნილი.

როდესაც ლაპარაკობენ ქართული ფერწერის ნაციონალური სკოლის დამახასიათებელ თვისებებზე, პირველ რიგში აღნიშნავენ სამხრეთული ბუნების კაშკაშა ფერადოვნებას, მზის სხივების სიუხვის წყალობით შექმნილ ბრწყინვალეობას. მართლაც, ასეთ გეოგრაფიულ გარემოში აღზრდილი მხატვარი შეუძლებელია ხასხასა ფერების ტრფიალი არ გახდეს. ისე როგორც ყველა ქართველი მხატვარი, შ. ხოლუაშვილიც ამ განწყობილებით სუნთქავს.

შ. ხოლუაშვილი ყოველთვის ცდილობს მისი ნაწარმოები ახდენდეს მხატვრულ - ემოციურ ეფექტს, მაგრამ ეს მისთვის თვითმიზანი არ არის.

მხატვარი ცდილობს თავისი ფერწერულ - პლასტიკური ენა, ფერების მძაფრი კოლორიტი, კომპოზიციური აგების მანერა ყოველთვის ექვემდებარებოდეს საკუთარ სტილს.

ბოლო ხანებში მხატვარი დიდ ყურადღებას უთმობს ფერის ემოციურ-სახეობრივ მნიშვნელობას. იგი გრძნობს, რომ თავის ჩანაფიქრს უფრო მეტად წითელი ფერი გაამჟღავნებს, მაგრამ არა ხასხასა და მკვეთრი წითელი, არამედ მასთან შეხამებული ნაკლებად მბრწყინავი თბილი ფერები. ასეთი შეზავების წყალობით შ. ხოლუაშვილი მიისწრაფვის შექმნას ისეთი კოლორიტი, რომელიც შესანიშნავად ეგუება ქართველი კაცის ბუნებას. ფერწერა მხატვარს მიაჩნია დაუსრულებელი ძიების საგნად.

შ. ხოლუაშვილი იზიარებს ელ გრეკოს ცნობილ გამოთქმას: „მე ჩემს სურათებში ვისწრაფვი არა დამთავრებულობისაკენ, არამედ უსასრულობისაკენ“. მას მხედველობაში აქვს არა იმდენად ყველა ფრაგმენტის დეტალურად დამუშავება, არამედ ისეთი განწყობილების შექმნა, რომელიც მუდამ ახდევებს, მოხიბლავს, ახლებურად განაწყობს ადამიანებს.

შ. ხოლუაშვილი გულდაჯერების გრძნობას ნაკლებად აყოლილი მხატვარია. იგი არ გეტყვის რას აკეთებს დღეს, არც უახლოესი დროის გეგმებს გაგაცნობს. მას უყვარს, ხანგრძლივად ჩაიკეტოს თავის სახელოსნოში და თავაუღებლივ იშრომოს შემოქმედებითი „ლაბორატორიული“ ძიების ატმოსფეროში.

ეს ყველაფერი მოსაწონია, მა-

გრამ ჩვენ პირადად უკმაყოფირობის გრძნობა გვეუფლება, როდესაც არაპირდაპირი გზით გვხვდება გვითხრობს, ჩვენთვის უცნობი ნაწარმოების რესპუბლიკურ თუ საკავშირო გამოფენებზე მოგზაურობის ამბავს. ისიც უნდა ვუსაყვედუროთ, რომ ბათუმელლები ხშირად მოკლებული არიან მისი ცალკეული მნიშვნელოვანი ნაწარმოებების ნახვის საშუალებას.

ჩვენ ღრმად გვწამს, რომ შ. ხოლუაშვილი მისი უნარისა და ხალასი ნიჭის შესაფერ, საესეებით გამართლებულ და მოსაწონ შემოქმედებით გზაზე დგას, მაგრამ მაინც გვაქვს რამდენიმე შენიშვნა, გვსურს მეგობრულად ვურჩიოთ ზოგი რამ.

ჩვენი დაკვირვებით, მხატვარი ხანდახან უგულებელყოფს ნატურაზე მუშაობის პრინციპს, მაგალითად, სურათში „ბათუმელი გემთმშენებლები“, გემის კიჩო ნატურიდან არ არის შესრულებული. ასეთ დიდ გემებს ბათუმში არ აგებენ.

ხელოვნების ისტორია იცნობს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც მრავალფიგურიანი სურათი ხშირად მოდელების გამოყენების გარეშე იქმნებოდა. ცნობილი ესპანელი მხატვარი ველასკესი ყოფითი თუ მითოლოგიური სიუჟეტების შექმნისათვის მოდელებად სხვადასხვა პირობებში შეხვედრილ, მის მეხსიერებაში მკვეთრად აღბეჭდილ ადამიანთა ფი-

გურებს იყენებდა. მაგრამ ეს იყო
გამონაკლისი. ნატურის სიყვარუ-
ლი და დაფასება ველასკესის
მთავარი პრინციპი იყო. შეუძლე-
ბელია რთულსიუჟეტიანი სურა-
თის დამთავრება წინასწარ ეტიუ-
დების შექმნის გარეშე, ვარიან-
ტებისა და ესკიზების გარეშე. მა-
სალების ძეხვის გრძელი გზის გა-
ვლის პროცესში ყველა დეტალი
ნატურის საშუალებით უნდა შე-
მოწმდეს.

ასევე გვინდა უფრო მეტად
პლენერზე მუშაობის უშუალო

ნაყოფი ვიხილოთ. ისიც გვინდა
რომ მხატვარმა განაგრძოს პორტრე-
ტრეტის საინტერესო და მრავალ-
ჯანრში მოღვაწეობა.

ჩვენ შევეცადეთ მხოლოდ ნა-
წილობრივ დაგვეხატა შ. ხოლუა-
შვილის მეტად საინტერესო და
მრავალფეროვანი შემოქმედები-
თი პორტრეტი.

მალე შ. ხოლუაშვილს შემოქ-
მედებითი მოღვაწეობის 20 წელი
შეუსრულდება. ამ თარიღს მიეძ-
ღვნება მისი პერსონალური გა-
მოფენა.

ქურნალ „პროგრესი“ 1973 წლის ნომრების

შინაარსი

ლექსი, პოემა

ანთაძე ცისანა — *** ყველა ზღაპ-
რის დასაწყისი (ლექსი), № 2, ლექსე-
ბი, № 5.

ართილაყვა რევაზ — აგუნა (ლექსი),
№ 3.

ანანიძე ლევან — ლექსები, № 5.

ანანიძე შოთა — ლექსები, № 5.

გალუფი აკიმ — მუზეუმში (ლექსი),
№ 2.

გორგილაძე ზურაბ — ლექსები, № 3,
№ 5, № 6.

დიასამიძე სულიკო — ლექსები, № 2.

დავითაძე ემენ — ლექსები, № 5.

ვარშანიძე მამია — ლექსები, № 1,
№ 3, კაპიტანი (ლექსი), № 6.

ზოიძე შოთა — ლექსები, № 1, ლექ-
სები, № 4.

მუავია ქსენია — ლექსები, № 2.

მალაზონია ნესტორ — ლექსები, № 2,
ჩემი გასამხელი (ლექსი), № 5.

მელია იაკობ — ლექსები, № 2.

მაიაკოვსკი ვლადიმერ — მექრთამეები
(ლექსი), თარგმანი გიორგი სალუქვაძის
№ 4.

რუგოშელი არჩილ — როგორ გაიმე-
ტე?! (ლექსი), № 3.

სეიდიშვილი ლადო — ლექსები, № 4.

ტაბიძე გალაკტიონ — პოეზია — უპ-
ირველეს ყოვლისა (ლექსი), № 5.

ქათამაძე ჭემალ — ლექსები, № 3, გა-
ლაკტიონი (ლექსი), № 5.

მოთხრობა, პიესა, ნოველა, მინიატურა, ნარკვევი

მოდებაძე ნოდარ — ჩვენი დანაშაუ-
ლი (მოთხრობა), № 1, აღამიანი (მოთხ-
რობა), № 5, № 6.

როყვა შოთა — ლუკი ივანიჩის ორი
პარასკევი (მოთხრობა), № 1, № 2, № 3.

რურუა ილია — ირანი — გუმბათი-
ნი და უგუმბათო (ნარკვევი), № 1.

სანიკიძე ლევან — წიგნი რძისა არ-
სობისა (პროლოგი რომანისა), № 2.

სამსონია ალექსანდრე — პროვინციის
მზე (მოთხრობა), № 4, № 5.

ქუთათელაძე გენრიეტა — სულში
ჰყვებიან ვარდები (მინიატურა), № 2.

შერვაშიძე ამირან — დაბრუნება (პი-
ესა), № 4.

ჩხაიძე ალექსანდრე — ზღვა ხმელე-
თიდან იწყება (ნარკვევი), № 3.

ხოფერია ჭემალ — ჩემი კეთილი ხე-
ლები (მოთხრობა), № 4.

ხალვაში ფრიდონ — მეგობრულად
ფრანგულ მიწაზე (ნარკვევი), № 1.

კრიტიკა და პუბლიცისტიკა

შონია აკაკი — ზღვა და პოეტი, № 5.

ჩავლეიშვილი ალექსანდრე — მომხ-
ვეჭელობის დაგმობის მოტივი ქართულ
ლიტერატურაში, № 2.

წერილები

ალანია ნოდარ — ეს იყო საბჭოთა მწერლების პირველი დიდი ფორუმის წინ, № 6.

აბრამიშვილი ელისო — ლირიკულისა და იუმორისტულის ურთიერთმიმართება ნიკო ლორთქიფანიძის შემოქმედებაში, № 6.

ბერიძე მერაბ — ფოლკლორიზმი ლა-დო მრეწველის რომანში „ყაბაზი“, № 2.

ბეჭირიშვილი იოსებ — როგორ ამუს-ლიმანებდნენ ქართველებს, № 6.

დავითაძე ემენ — გაზეთი „ფუხარა“, № 2.

დოლიძე კარლო — სახელოვანი გზა, № 4.

მეჭველია კონსტანტინე — სიკეთე სი-ცრუისა, № 4.

ნიკოლეიშვილი ავთანდილ — პოეტის ცხოვრების მიმწუხრის სავანე, № 2.

ნოღაიდელი ნანული — ქსოვის ლექ-სიკისათვის აჭარულში, № 5.

ნაცვლიშვილი პავლე — ვარდისა და ბუღბუღლის სიმბოლიკა ძველ ქართულ მწერლობაში, № 3.

სურმანიძე რამაზ — მცირე მწერისა, № 1.

ფარეიშვილი ოთარ — „ვერცხნის“ რიპიდისეული ვერსიის ზოგიერთი კო-მენტარი, № 4.

შონია აკაკი — მეხუთე სიჯაბუკის სი-მღერა, № 1.

ჩაფლიშვილი მურად — პარმონიული ურთიერთობა, № 3.

ჯაფარიძე შოთა — გაზეთი და სუბ-ტროპიკული მეურნეობის განვითარების საკითხები, № 6.

ხელოვნება

შარაშიძე ლადო — მხატვარი და თა-ნამედროვეობა, № 3. შეხვედრა დიდ მხატვართან, № 4. დამსახურებული ად-იარება, № 6.

საბრძოლო და იუმორი

დარჩია ვლადიმერ — მომჩივნის ზეე-დრი, № 2.

კასრაძე ჭარბილ — ზღაპარი, № 4.

წიგნის თარო

კახიძე ამირან — საინტერესო ნაშრო-მი ქართული საბჭოთური არქეოლოგიის განვითარების შესახებ, № 5.

6-5/9

ფან 40 კპვ.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ЧОРОХИ“

ОРГАН СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 76118